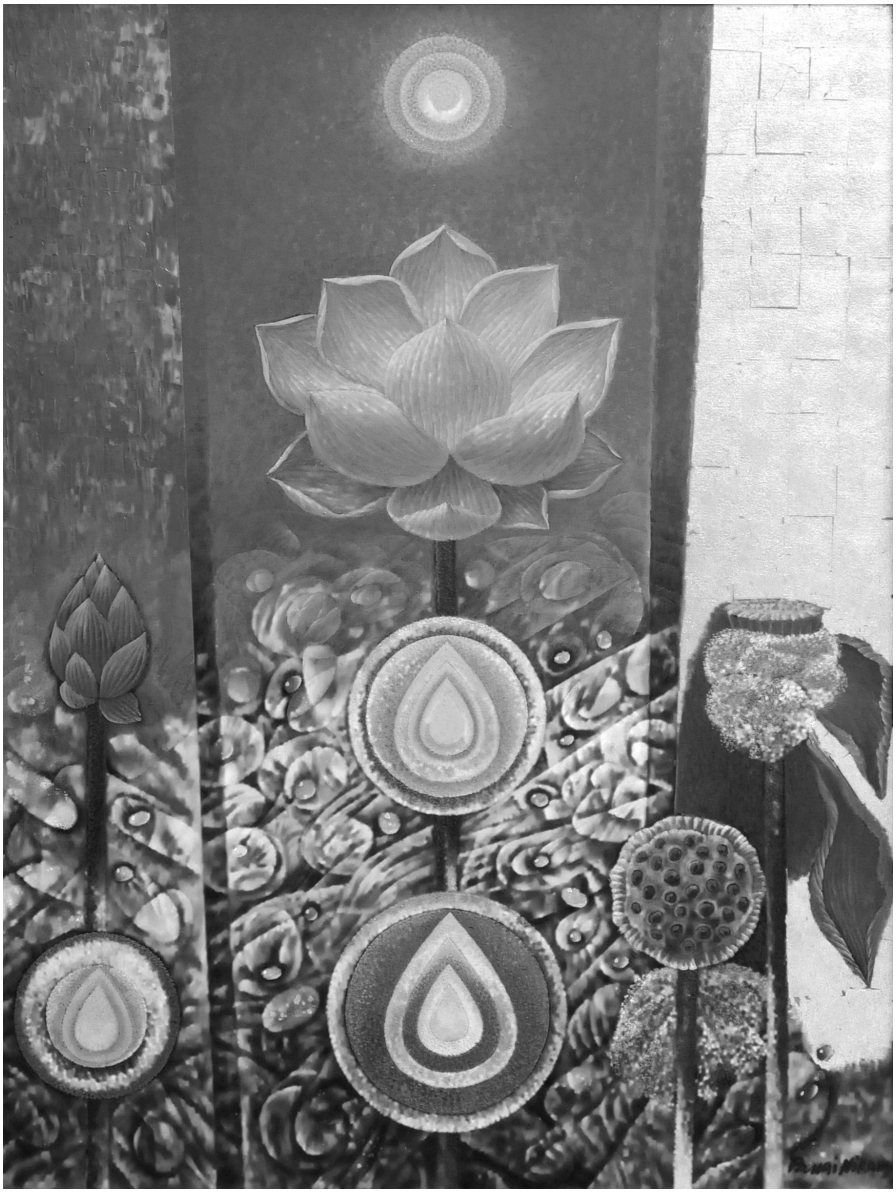

สารธยายพระไตรปิฎก

ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์

สาธยายพระไตรปิฎก

ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์

สาธยายพระไตรปิฎก

จัดพิมพ์โดย ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์

ปีที่พิมพ์ ครั้งที่ ๑/๒๕๖๓

จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม

ที่ปรึกษา พระมหาประนอม ธัมมาลังกาโร วัดจากแดง จ.สมุทรปราการ

อำนวยการผลิต ฝ่ายวิชาการ ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์

เรียบเรียงเนื้อเรื่อง พระมหาประนอม ธัมมาลังกาโร วัดจากแดง จ.สมุทรปราการ

ภาพปก อาจารย์พิชัย นิรันต์

ชื่อภาพ : วัฏจักรชีวิต

“...การประมวล คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อที่จะให้ผู้อื่นสามารถที่จะได้ใช้ประโยชน์อย่างที่สะดวกที่สุด จึงทำเป็นการแปลบ้าง การประมวลบ้าง การถกเถียง มีการอภิปรายบ้าง การทำสิ่งเหล่านั้น ถ้าทำด้วยจุดประสงค์ที่ดีและด้วยความสามารถก็ย่อมมีประโยชน์ แต่ว่าถ้ามีการศึกษาวิจัยพุทธศาสตร์เพื่อที่จะเหมือนเพื่อสร้างตำราใหม่ อันนั้นไม่ชอบ เพราะว่าตำรามีอยู่แล้ว

ตำราคือคำสั่งสอนต่างๆ ของพระพุทธเจ้า ซึ่งมีอยู่ในพระไตรปิฎก และในอรรถกถาต่างๆ มีครบถ้วน มีจนบอกได้ว่ามีมากเกินความจำเป็นของแต่ละบุคคล แต่ว่าที่ต้องมีมากเพราะว่า อย่างที่กล่าวไว้ว่า แต่ละคนมีฐานะของตัว แต่ละคนก็จะเลือกได้ การศึกษาดังนี้เรียกได้ว่าเป็นการศึกษาปริยัติ ปริยัตินั้นก็คือหลักการต่างๆ ที่เป็นตำรานั้นเอง การศึกษาปริยัติจึงเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาพุทธศาสนา เป็นส่วนหนึ่งของเป้าหมาย ที่สมาชิกสมาคมต่างๆ ในทางพุทธศาสนาควรที่จะได้สนใจ...”

พระบรมราโชวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร
ได้พระราชทานแก่คณะผู้แทนพุทธสมาคมทั่วประเทศ เนื่องในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษา
ณ ศาลาดุสิดาลัย วันเสาร์ที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๒๓

คำนำ

ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นองค์กรทางศาสนา ถือกำเนิดขึ้นจากแนวคิดที่จะนำหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาให้เข้าถึงเยาวชนและประชาชนที่สนใจใฝ่เรียนรู้ผ่านกิจกรรมต่างๆ อาทิ ด้านการศึกษา การเผยแผ่ และการปฏิบัติธรรม สมาคมฯ ได้ดำเนินงานมาอย่างต่อเนื่องยาวนานนับตั้งแต่การก่อตั้งสมาคมฯ ใน ปี พ.ศ. ๒๔๙๓ โดยในปีนี้นับได้ว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องด้วยเป็นวาระที่ยุวพุทธบ้านแห่งธรรมได้เปิดดำเนินการครบรอบ ๗๐ ปี

กิจกรรมหนึ่งที่สมาคมฯ ได้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญ คือ “การสาธยายพระไตรปิฎก” เพื่อสืบทอดอายุพระธรรมคำสอนในพุทธศาสนา พระไตรปิฎกถือเป็นคัมภีร์บันทึกคำสอนสูงสุดขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แบ่งออกเป็น ๓ ส่วน ได้แก่ พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธัมมปิฎก การสาธยายพระไตรปิฎกด้วยความศรัทธาเป็นการเชิดชูสิ่งอันทรงคุณค่า สาธุชนที่มาเข้าร่วมกิจกรรมนี้จะได้อ่านบทสาธยายพระไตรปิฎกในรูปแบบของภาษาบาลีประกอบคำแปลภาษาไทย ซึ่งจะทำให้ผู้สาธยายเกิดสัมมาทิฏฐิ มีสติปัญญารู้แจ้งในธรรมะ มีความเข้าใจในหลักธรรมคำสอน เป็นการร่วมสืบทอดพระพุทธศาสนาให้มีอายุยืนยาว อีกทั้งยังช่วยให้ผู้ร่วมสาธยายมีสุขภาพดี มีพัฒนาการทางจิตวิญญาณและช่วยให้แคล้วคลาดจากพิบัติภัยต่างๆ

การจัดสาธยายพระไตรปิฎกครั้งนี้นับเป็นการจัดงานครั้งที่ ๑๑ สมาคมฯ ขอกราบขอบพระคุณ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) เจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวัน จ.นครปฐม ที่เมตตาให้เผยแผ่เนื้อหาหนังสือ “พระไตรปิฎก สิ่งที่ชาวพุทธต้องรู้” และพระมหาประนอม ธัมมาลังกาโร เจ้าอาวาสวัดจากแดง จังหวัดสมุทรปราการ ที่ได้ให้ความเมตตารับเป็นที่ปรึกษาในการจัดงาน การคัดสรรเนื้อความสำคัญในแต่ละปิฎก ตลอดจนตรวจทาน แก้ไขเพื่อความถูกต้องสมบูรณ์ และนำสาธยายร่วมกับคณะสงฆ์ วัดจากแดง จ.สมุทรปราการ

สมาคมฯ ขอขอบพระคุณและขออนุโมทนาบุญกับสาธุชนทุกท่านที่มีส่วนร่วมในงานสาธยายพระไตรปิฎกประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๓ นี้

ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์

สารบัญ

	หน้า
การจัดหมวดหมู่คัมภีร์พระไตรปิฎก	๗
ความสำคัญของพระไตรปิฎก	๘
อานิสงส์ของการสาธยายพระไตรปิฎก	๑๕
สรุปสาระสำคัญของพระไตรปิฎก ๔๕ เล่ม	๑๗
การสาธยายพระไตรปิฎก ครั้งที่ ๑๑	๒๗
บทอัญเชิญเทวดา	๒๘
เขมาเขมสรณทีปิกคาถา	๓๐
โอวาทปาติโมกขคาถา	๓๑
ปฐมพุทธภาสิตคาถา	๓๒
พุทธอุทานคาถา	๓๓
บทรตนสุตตัง	๓๔
พระวินัยปิฎก	๔๐
พระสุตตันตปิฎก	๙๔
พระอภิธรรมปิฎก	๑๒๖
อภิธมฺมปิฎเก ปฏฺฐานปาฬี	๑๕๑
อาฏานาฏิยะสูตรตอนท้าย	๑๖๙
เทวตาอุยโยชนคาถา (บทส่งเทวดา)	๑๗๐
ชัยปริตคาถา	๑๗๑
บรรณานุกรม	๑๗๔
รายนามเจ้าภาพ	๑๗๕

ที่พักสงฆ์ในชนบท
c/o วัดญาณเวศกวัน
ต.บางกระทึก อ.สามพราน จ.นครปฐม ๗๓๒๑๐

๕ ตุลาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ขอไฟล์และเผยแผ่เนื้อหาหนังสือ "พระไตรปิฎกสิ่งที่ชาวพุทธต้องรู้"

เจริญพร ผู้อำนวยการยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์

อ้างถึง หนังสือที่ ย.พ.ส. ๓๐๗/๒๕๖๒ ลว. ๒๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๒

สิ่งที่ส่งมาด้วย 1.พระไตรปิฎกสิ่งที่ชาวพุทธต้องรู้, W97only.doc
2.พระไตรปิฎกสิ่งที่ชาวพุทธต้องรู้, ไทย-อังกฤษ.pdf

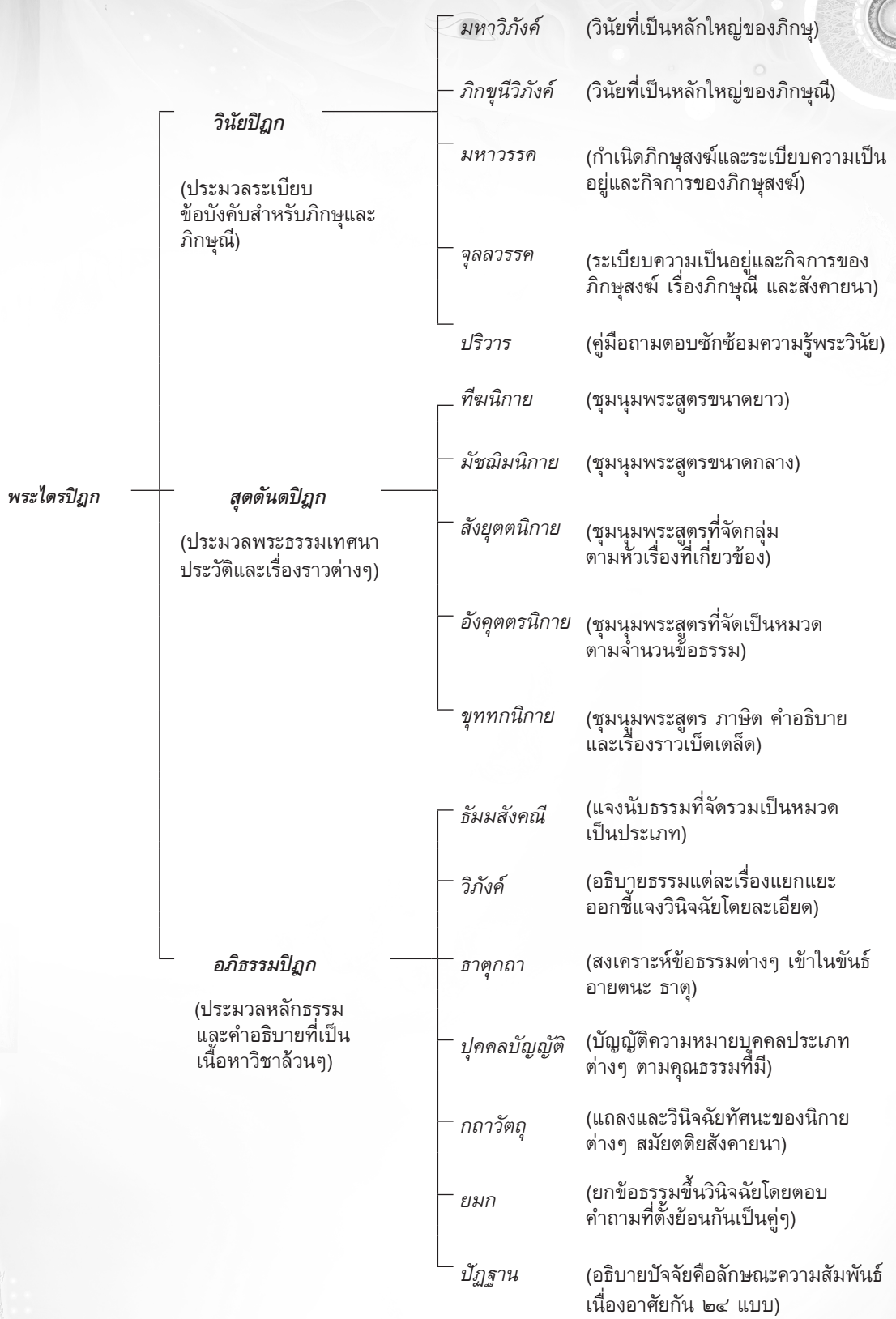
ตามหนังสือที่อ้างถึงแจ้งว่า ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ กำหนดจัดงาน “สาธยายพระไตรปิฎก” เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้เข้าร่วมสวดสาธยายพระไตรปิฎก เป็นการทรงไว้ซึ่งหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง ในวันอาทิตย์ที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๒ และในการนี้ สมาคมฯ ขอไฟล์และเผยแผ่เนื้อหาหนังสือ "พระไตรปิฎก สิ่งที่ชาวพุทธต้องรู้" เพื่อจัดพิมพ์ลงในหนังสือสาธยายพระไตรปิฎก ครั้งที่ ๑๐ ของสมาคมฯ อาตมาขออนุโมทนา

พร้อมนี้ อาตมาได้ส่ง Files ต้นฉบับหนังสือ ***พระไตรปิฎก สิ่งที่ชาวพุทธต้องรู้*** นั้นมา ทั้ง ๒ แบบ คือ ทั้ง .doc และ .pdf (ฉบับ .pdf มีทั้งภาษาไทย และคำแปลภาษาอังกฤษ) เพื่อใช้งานได้สะดวก และขอชี้แจงว่า file “1.พระไตรปิฎกสิ่งที่ชาวพุทธต้องรู้, W97only.doc” ที่เป็นภาษาไทย ซึ่งจะใช้งานได้สะดวกนั้น เป็นงานพิมพ์สมัยเก่า ต้องเปิดใช้งานด้วยโปรแกรมรุ่น MS Word 97 ถ้าใช้โปรแกรมใหม่ คือ Word 10 ตัวหนังสือและเครื่องหมายต่างๆ จะผันแปรวิปริตผิดเพี้ยนไป

ขออนุโมทนาการบำเพ็ญธรรมทานในมงคลโอกาสการกุศลใหญ่ครั้งนี้ อันเป็นอัครทาน ที่เสริมส่งให้งานบุญนำมาซึ่งมหานิสงส์ อำนวยประโยชน์สุขอย่างกว้างขวางแท้จริง ขอกุศลจริยาที่ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทยฯ ได้บำเพ็ญนี้ จงเป็นปัจจัยอำนวยจตุรพิธพร และความสุขเกษมศานต์ยืนนานสืบไป

ขอเจริญพร

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ปยุตฺโต)

การจัดหมวดหมู่คัมภีร์พระไตรปิฎก

ความสำคัญของพระไตรปิฎก

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺตโต)

ความสำคัญของพระไตรปิฎกต่อการธำรงรักษาพระศาสนานั้น เราจะเข้าใจได้ชัดยิ่งขึ้นเมื่อมองเห็นความสัมพันธ์ของพระไตรปิฎกกับส่วนอื่นๆ ของพระพุทธศาสนา

• พระไตรปิฎกกับพระรัตนตรัย

เหตุผลหลักที่พระไตรปิฎกมีความสำคัญอย่างยิ่งยวดก็คือ เป็นที่รักษาพระรัตนตรัย ซึ่งเป็นไตรสรณะของชาวพุทธทุกคนเช่นกัน ดังนี้

(๑) *พระไตรปิฎกเป็นที่สถิตของพระพุทธเจ้า* อย่างที่ได้บอกตั้งแต่ต้นแล้วว่า ธรรมวินัยจะเป็นศาสดาแทนพระองค์ เมื่อพระองค์ปรินิพพานไปแล้ว ในแง่นี้ ชาวพุทธจึงยังคงสามารถเข้าเฝ้าพระศาสดาในพระไตรปิฎกได้ แม้พระองค์จะล่วงลับไปกว่า ๒,๕๐๐ ปีแล้วก็ตาม

(๒) *พระไตรปิฎกทำหน้าที่ของพระธรรม* เรารู้จักพระธรรมวินัย คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าจากพระไตรปิฎก พระธรรมวินัยนั้น เราเรียกสั้นๆ ว่า *พระธรรม* เวลาเราจะแสดงอะไรเป็นสัญลักษณ์แทนพระธรรม เราก็มักใช้พระไตรปิฎกเป็นเครื่องหมายของพระธรรม

(๓) *พระไตรปิฎกเป็นที่รองรับพระสงฆ์* พระสงฆ์นั้นเกิดจากพุทธบัญญัติในพระไตรปิฎก หมายความว่า พระภิกษุทั้งหลายที่รวมเป็นภิกขุ สังฆะคือภิกษุสงฆ์นั้น บวชขึ้นมาและอยู่ได้ด้วยพระวินัย

วินัยปิฎกเป็นที่บรรจุไว้ซึ่งกฎเกณฑ์ กติกา ที่รักษาไว้ซึ่งภิกขุสังฆะ ส่วนสังฆะนั้นก็ทำหน้าที่เป็นผู้ที่จะรักษาสืบทอดพระศาสนา สังฆะจึงผูกพันเนื่องอยู่ด้วยกันกับพระไตรปิฎก

รวมความว่า พระรัตนตรัย ต้องอาศัยพระไตรปิฎกเป็นที่ปรากฏตัวแก่ประชาชนชาวโลก เริ่มตั้งแต่พุทธศาสนิกชนเป็นต้นไป พระไตรปิฎก จึงมีความสำคัญในฐานะเป็นที่ปรากฏของพระรัตนตรัย ดังนั้น การธำรงพระไตรปิฎกจึงเป็นการธำรงไว้ซึ่งพระรัตนตรัย ซึ่งก็คือการธำรงรักษาพระพุทธศาสนา

• พระไตรปิฎกกับพุทธบริษัท ๔

พระพุทธเจ้าเคยตรัสว่า พระองค์จะปรินิพพานต่อเมื่อพุทธบริษัท ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ทั้งหลายทั้งปวง คือ พระภิกษุ ทั้งเถระ ทั้งมัชฌิมะ ทั้งนวกะ ภิกษุณีก็เช่นเดียวกัน พร้อมทั้งอุบาสก อุบาสิกา ทั้งที่ถือพรหมจรรย์ และที่เป็นผู้ครองเรือนทั้งหมดต้องเป็นผู้มีคุณสมบัติที่จะรักษาพระศาสนาได้ คือ

(๑) ต้องเป็นผู้มีความรู้ เข้าใจหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าได้ดี และประพฤติปฏิบัติได้ถูกต้องตามคำสอน

(๒) นอกจากรู้เข้าใจเอง และปฏิบัติได้ดีแล้ว ยังสามารถบอกกล่าวแนะนำสั่งสอนผู้อื่นได้ด้วย

(๓) เมื่อมีปรัปวาทเกิดขึ้น คือ คำจ้วงจาบสอนคลาดเคลื่อนผิดเพี้ยนจากพระธรรมวินัย ก็สามารถชี้แจงแก้ไขได้ด้วย

ตอนที่พระองค์จะปรินิพพานนั้น มารก็มากราบทูลว่า เวลานี้พุทธบริษัท ๔ มีคุณสมบัติพร้อมอย่างที่พระองค์ได้ตรัสเหมือนกับเป็นเงื่อนไขไว้แล้ว พระพุทธเจ้าทรงพิจารณาเห็นว่าเป็นอย่างนั้น จึงทรงรับที่จะปรินิพพาน โดยทรงปลงพระชนมายุสังขาร

พุทธดำรัสนี้ ก็เหมือนกับว่าพระพุทธเจ้าทรงฝากพระพุทธศาสนาไว้กับพุทธบริษัททั้ง ๔ แต่ต้องมองให้ตลอดด้วยว่า ทรงฝากพระพุทธศาสนาไว้กับพุทธบริษัทที่เป็นอย่างไร

ชาวพุทธจะเป็นผู้มีคุณสมบัติถูกต้องที่จรรโลงพระศาสนาไว้ ก็เริ่มด้วยมีคัมภีร์ที่จะให้เรียนรู้เข้าใจพระธรรมวินัยอันเป็นของแท้ก่อน

เป็นอันว่า ในแง่นี้พระไตรปิฎกก็เป็นหลักของพุทธบริษัท ต้องอยู่คู่กับพุทธบริษัท โดยเป็นฐานให้แก่พุทธบริษัท ซึ่งจะทำให้ชาวพุทธเป็นผู้มีคุณสมบัติที่จะรักษาพระศาสนาไว้ได้

สองฝ่ายนี้ คือ ตัวคนที่จะรักษาพระศาสนา กับตัวพระศาสนาที่จะต้องรักษา ต้องอาศัยซึ่งกันและกัน พระศาสนาจะดำรงอยู่และจะเกิดผลเป็นประโยชน์ ก็ต้องมาปรากฏที่ตัวพุทธบริษัท ๔ ต้องอาศัยพุทธบริษัท ๔ เป็นที่รักษาไว้ พร้อมกันนั้นในเวลาเดียวกัน พุทธบริษัท ๔ จะมีความหมายเป็นพุทธบริษัทขึ้นมาได้ และจะได้ประโยชน์จากพระพุทธศาสนาก็เพราะมีธรรมวินัยที่รักษาไว้ในพระไตรปิฎกเป็นหลักอยู่

• พระไตรปิฎกกับพระสัทธรรม ๓

อีกแง่หนึ่ง พระพุทธศาสนานี้ ตัวแท้ตัวจริงถ้าสรุปง่ายๆ ก็เป็น ๓ ดังที่เรียกว่าเป็น *สัทธรรม ๓* คือ *ปริยัติ ปฏิบัติ* และ*ปฏิเวธ*

ปริยัติ ก็คือพุทธพจน์ที่เรานำมาเล่าเรียนศึกษา ซึ่งอยู่ในพระไตรปิฎก ถ้าไม่มีพระไตรปิฎก พุทธพจน์ก็ไม่สามารถมาถึงเราได้ เราอาจกล่าวได้ว่า ปริยัติเป็นผลจากปฏิเวธ และเป็นฐานของการปฏิบัติ

พระพุทธเจ้าเมื่อทรงบรรลุผลการปฏิบัติของพระองค์แล้วจึงทรงนำประสบการณ์ที่เป็นผลจากการปฏิบัติของพระองค์นั้นมาเรียบเรียงร้อยกรองสั่งสอนพวกเราคือทรงสั่งสอนพระธรรมวินัยไว้ คำสั่งสอนของพระองค์นั้น ก็มาเป็นปริยัติของเรา คือเป็นสิ่งที่เราจะต้องเล่าเรียนแต่ปริยัติที่เป็นผลจากปฏิเวธนั้น หมายถึงปฏิเวธของพระพุทธเจ้าโดยเฉพาะ คือผลการปฏิบัติของพระพุทธเจ้า และที่พระพุทธเจ้าทรงยอมรับเท่านั้น ไม่เอาผลการปฏิบัติ

ของโยคี ฤาษี ดาบส นักพรต ชีไพร อาจารย์ เจ้าลัทธิ หรือศาสดาอื่นใด

ถ้าไม่ได้เล่าเรียนปริยัติ ไม่รู้หลักคำสอนของพระพุทธเจ้า การปฏิบัติของเราก็เขวก็ผิด ก็เฉไฉ ออกนอกพระพุทธศาสนา ถ้าปฏิบัติผิด ก็ได้ผลที่ผิด หลอกตัวเองด้วยสิ่งที่พบซึ่งตนหลงเข้าใจผิด ปฏิเวธก็เกิดขึ้นไม่ได้

ถ้าไม่มีปริยัติเป็นฐาน ปฏิบัติและปฏิเวธก็พลาดหมด เป็นอันว่าล้มเหลวไปด้วยกัน

พูดง่ายๆ ว่า จากปฏิเวธของพระพุทธเจ้า ก็มาเป็นปริยัติของเรา แล้วเราก็ปฏิบัติตามปริยัตินั้น เมื่อปฏิบัติถูกต้อง ก็บรรลุปฏิเวธอย่างพระพุทธเจ้า ถ้าวงจรนี้ยังดำเนินไป พระศาสนาของพระพุทธเจ้าก็ยังคงอยู่

ปริยัติที่มาจากปฏิเวธของพระพุทธเจ้าและเป็นฐานแห่งการปฏิบัติของพวกเราเหล่าพุทธบริษัททั้งหลาย ก็อยู่ในพระไตรปิฎกนี้แหละ

ฉะนั้น มองในแง่นี้ก็ได้ความหมายว่า ถ้าเราจะรักษาปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธไว้ ก็ต้องรักษาพระไตรปิฎกนั่นเอง

ตกลงว่า ในความหมายที่จัดแบ่งตัวพระศาสนาเป็นสัทธรรม ๓ หรือบางทีแยกเป็นศาสนา ๒ คือ *ปริยัติศาสนา* กับ *ปฏิบัติศาสนา* นั้น รวมความก็อยู่ที่พระไตรปิฎกเป็นฐาน จึงต้องรักษาพระไตรปิฎกไว้ เมื่อรักษาพระไตรปิฎกได้ ก็รักษาพระพุทธศาสนาได้

• พระไตรปิฎกกับไตรสิกขา

อีกแง่หนึ่งเราอาจมองลึกลงไปถึงชั้นที่เอาพระพุทธศาสนาเป็นเนื้อเป็นตัวของเรา หรือเป็นชีวิตของแต่ละคน

พระพุทธศาสนาในความหมายที่เป็นแก่นสารแท้ๆ ก็คือผลที่เกิดขึ้นเป็นความดี เป็นความเจริญก้าวหน้างอกงามขึ้น หรือเป็นการพัฒนาขึ้นของไตรสิกขาในชีวิตของเรานี้เอง

พระพุทธศาสนาชนิดที่เป็นเนื้อเป็นตัวเป็นชีวิตของเรานี้ก็ต้องอาศัยพระไตรปิฎกอีกเช่นกัน เพราะว่าพระพุทธศาสนาในความหมายนี้ หมายถึงการที่สามารถละโลภะ โทสะ โมหะ ได้ การที่จะละ โลภะ โทสะ โมหะ ได้ ก็ด้วยการปฏิบัติตาม ศีล สมาธิ ปัญญา

อนึ่ง ในการจัดระเบียบหมวดหมู่คำสอนเป็นพระไตรปิฎก ตามที่นิยมสืบกันมา จะนำแต่ละปิฎกไปเชื่อมโยงสัมพันธ์กับไตรสิกขาแต่ละข้อ ดังนี้

• พระวินัยปิฎก เป็นแหล่งที่รวมศีลของพระสงฆ์ ทั้งศีล ๒๒๗ ข้อในปาติโมกข์กับศีลนอกปาติโมกข์ พระวินัยปิฎกจึงถือเป็นเรื่องวินัยหรือเรื่องศีล คือการฝึกหัดพัฒนาพฤติกรรมที่แสดงออกทางกายและวาจา

• พระสุตตันตปิฎก ความจริงมีครบหมด มีทั้งศีล สมาธิ ปัญญา แต่ท่านชี้ให้เห็นจุดเด่นของพระสุตตันตปิฎกว่าเน้นหนักในสมาธิ คือ การพัฒนาด้านจิตใจ

• พระอภิธรรมปิฎก เน้นหนักด้านปัญญา พูดอย่างปัจจุบันว่าเป็นเนื้อหาทางวิชาการล้วนๆ ยกเอาสภาวธรรมที่ละเอียดประณีตลึกซึ้งขึ้นมาวิเคราะห์วิจัย จึงเป็นเรื่องของปัญญาต้องใช้ปรีชาญาณอันลึกซึ้ง

ถ้าใครปฏิบัติตามหลักศีล สมาธิ ปัญญา ที่แสดงไว้ในพระไตรปิฎก ชีวิตของผู้นั้นจะกลายเป็นเหมือนตัวพระพุทธศาสนาเอง เหมือนดังว่าเรารักษาพระพุทธศาสนาไว้ด้วยชีวิตของเรา ตราบใดชีวิตเรายังอยู่ พระพุทธศาสนาก็ยังคงอยู่ เราอยู่ไหน เราเดินไปไหน พระพุทธศาสนาก็อยู่ที่นั่นและก้าวไปถึงนั่น

อย่างนี้เรียกว่าพระพุทธศาสนาอยู่ด้วยวิธีการรักษาอย่างสูงสุด พูดได้ว่า พระไตรปิฎกเข้ามาอยู่ในเนื้อตัวของคนแล้ว ไม่ใช่อยู่แค่เป็นตัวหนังสือ

แต่ก่อนจะมาอยู่ในตัวคนได้ ก็ต้องมีคัมภีร์พระไตรปิฎกนี้แหละเป็นแหล่งบรรจุรักษาไว้ แม้แต่เราจะปฏิบัติให้สูงขึ้นไป เราก็ต้องไปปรึกษาพระอาจารย์ที่เรียนมาจากพระไตรปิฎก หรือจากอาจารย์ที่เรียนต่อมาจากอาจารย์รุ่นก่อนที่เรียนมาจากพระไตรปิฎก ซึ่งอาจจะถ่ายต่อกันมาหลายสิบทอด ถ้าเราอ่านภาษาบาลีได้ ก็ไปค้นพระไตรปิฎกเอง ถ้าไม่ได้ ก็ไปถามพระอาจารย์ผู้รู้ให้ท่านช่วยค้นให้ เมื่อค้นได้ความรู้ในหลักคำสอนมาแล้ว เราก็สามารถปฏิบัติถูกต้อง ให้เจริญงอกงามในศีล สมาธิ ปัญญา ยิ่งๆ ขึ้นไป

สรุปว่า เราชาวพุทธอิงอาศัยพระไตรปิฎกโดยตรง ด้วยการนำหลักคำสอนมาปฏิบัติให้เกิดผลในชีวิตจริง

พระไตรปิฎกเกิดขึ้นได้อย่างไร

ในการสังคายนา นอกจากจะประมวลคือรวบรวมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไว้ ก็มีการจัดหมวดหมู่ไปด้วย การจัดหมวดหมู่นั้นก็เพื่อให้ทรงจำได้สะดวก และง่ายต่อการแบ่งหน้าที่กันในการรักษา กับทั้งเกื้อกูลต่อการศึกษาค้นคว้าด้วย

นอกจากแบ่งโดยส่วนใหญ่เป็น *ธรรม* กับ *วินัย* แล้ว ก็ยังมีการจัดแยกซอยย่อยออกไปอีก

ธรรมนั้นต่างจากวินัยซึ่งมีขอบเขตแคบกว่า เพราะวินัยเป็นเรื่องของบทบัญญัติเกี่ยวกับการรักษาสังฆะ คือคณะสงฆ์ไว้ เพื่อให้ชุมชนแห่งพระภิกษุและพระภิกษุณีดำรงอยู่ด้วยดี แต่ธรรมเป็นคำสอนที่ครอบคลุมพระพุทธศาสนาทั้งหมด สำหรับพุทธบริษัททั้ง ๔ เนื่องจากธรรมมีมากมาย จึงมีการแบ่งหมวดหมู่ออกไปอีก โดยแยกขั้นแรกเป็น ๒ ก่อน คือ

๑. ธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสแสดงไปตามกาลเทศะ

เมื่อบุคคลที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปพบทูลถาม พระองค์ก็ตรัสตอบไป คำตอบ หรือคำสนทนาที่ทรงโต้ตอบกับชาวนา พราหมณ์ กษัตริย์ หรือเจ้าชาย แต่ละเรื่องๆ ก็จบไปในตัวเรื่องหนึ่งๆ นี้ เรียกว่า *สุตตะ* (หรือ *สูตร*) หนึ่งๆ ธรรมที่ตรัสแสดงแบบนี้ ได้รวบรวมจัดไว้พวกหนึ่ง เรียกว่า *สุตตันตะ* (หรือ *พระสูตร*)

๒. ธรรมอีกประเภทหนึ่ง คือธรรมที่แสดงไปตามเนื้อหา ไม่เกี่ยวข้องกับบุคคลหรือเหตุการณ์ ไม่คำนึงว่าใครจะฟังทั้งสิ้น เอาแต่เนื้อหาเป็นหลัก คือเป็นวิชาการล้วนๆ

เมื่อยกหัวข้อธรรมอะไรขึ้นมา ก็อธิบายให้ชัดเจนไปเลย เช่นยกเรื่องขันธ์ ๕ มา ก็อธิบายไปว่าขันธ์ ๕ นั้นคืออะไร แบ่งออกเป็นอะไรบ้าง แต่ละอย่างนั้นเป็นอย่างไรๆ อธิบายไปจนจบเรื่องขันธ์ ๕ หรือว่าเรื่องปฏิจจสมุปบาทก็อธิบายไปในแง่ด้านต่างๆ จนกระทั่งจบเรื่อง ปฏิจจสมุปบาทนั้น ธรรมที่แสดงเอาเนื้อหาเป็นหลักอย่างนี้ ก็จัดเป็นอีกประเภทหนึ่ง เรียกว่า *อภิธัมมะ* (หรือ *พระอภิธรรม*)

เมื่อแยกธรรมเป็น ๒ ส่วน คือเป็นพระสูตรกับพระอภิธรรม แล้วมีวินัยเติมอีกหนึ่ง ซึ่งก็คงเป็นวินัยอยู่เท่านั้น ก็เกิดเป็นการจัดหมวดหมู่พระธรรมวินัยอีกแบบหนึ่ง เป็นปิฎก ๓ ที่เรียกว่า *พระไตรปิฎก*

ปิฎก แปลว่า “ตะกร้า” หรือ “กระจาด” โดยมีความหมายเชิงเปรียบเทียบว่าเป็นที่รวบรวม ตะกร้า กระจาด กระบุง หรือปุ้งกี๋นั้น เป็นที่รวบรวมทัพสัมภาระอย่างใด แต่ละปิฎกก็รวบรวมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่จัดแบ่งเป็นหมวดหมู่ใหญ่อย่างนั้น

พระไตรปิฎกมีการรักษาสืบทอดมาถึงเราได้อย่างไร

การสังคายนา หรือสังคีติ ครั้งที่ ๑ นี้ ย่อมเป็นสังคายนาครั้งสำคัญที่สุด เพราะพุทธพจน์ที่รวบรวมประมวลมาทรงจำเป็นแบบแผนหรือเป็นมาตรฐานไว้ครั้งนี้มีเท่าใด ก็คือได้เท่านั้น ต่อจากนั้น ก็มีแต่จะต้องทรงจำรักษาพุทธพจน์ที่รวมได้ในสังคายนาครั้งที่ ๑ นี้ไว้ให้ถูกต้องแม่นยำ บริสุทธิ์หมดจด และครบถ้วนที่สุด พูดสั้นๆ ว่าบริสุทธิ์บริบูรณ์ ด้วยเหตุนี้ ในเวลาหลังจากนี้ พระเถระผู้รักษาพุทธพจน์จึงเน้นวิธีการรักษาด้วยการสาธยาย และการมอบหมายหน้าที่ในการทรงจำแต่ละหมวดหมู่ เป็นต้น

โดยนัยดังกล่าว การสังคายนาที่มีความหมายเป็นการรวบรวมพุทธพจน์แท้จริง ก็มีแต่ครั้งที่ ๑ นี้ การสังคายนาครั้งต่อๆ มา ก็คือการที่พระเถระผู้ทรงจำรักษาพุทธพจน์ทั้งหลายมาประชุมกัน ซักซ้อม ทบทวนทานพุทธพจน์ที่รักษาต่อกันมาตั้งแต่สังคายนาครั้งที่ ๑ นั้น ให้คงอยู่บริสุทธิ์บริบูรณ์ที่สุด คือ ครบถ้วนแม่นยำและไม่มีแปลกปลอม

เนื่องจากต่อมามีภาระเพิ่มขึ้นในด้านป้องกันคำสอนและการประพฤติปฏิบัติแปลกปลอม การทรงจำรักษาพุทธพจน์จึงเน้นเพิ่มขึ้นในแง่การนำพุทธพจน์ที่ทรงจำรักษาไว้นั้นมาเป็นมาตรฐานตรวจสอบคำสอนและการปฏิบัติทั้งหลายที่อ้างว่าเป็นของพระพุทธศาสนา เป็นเหตุให้คำว่า *สังคายนา* ในภาษาไทยมีนัยขยายหรืองอกออกไป คือ ความหมายว่าเป็นการชำระสะสางคำสอนและวิธีปฏิบัติที่แปลกปลอม

ยิ่งกว่านั้น ในกาลนานต่อมา คนบางส่วนยึดเอาความหมายงอกนี้เป็นความหมายหลักของการสังคายนา จนถึงกับลืมความหมายที่แท้ของการสังคายนาไปเลยก็มี จนกระทั่ง

ถึงสมัยปัจจุบันนี้ บางทีบางคนไปไกลมากถึงกับเข้าใจผิดว่าผู้ประชุมสังคายนามาช่วยกันตรวจสอบคำสอนในพระไตรปิฎก ว่ามีทัศนะหรือความคิดเห็นที่ผิดหรือถูก ซึ่งเท่ากับมาวินิจฉัยว่าพระพุทธเจ้าสอนไว้ผิดหรือถูก ที่นั่นที่นี่ แล้วจะมาปรับแก้กัน ฉะนั้น จึงจำเป็นว่าจะต้องเข้าใจความหมายของ *สังคายนา* ให้ถูกต้อง ให้แยกได้ว่าความหมายใดเป็นความหมายที่แท้ ความหมายใดเป็นนัยที่งอกออกมา

การสังคายนา หรือสังคีติ ในความหมายแท้ ที่เป็นการประชุมกันซักซ้อมทบทวนรักษาพุทธพจน์เท่าที่มีมาถึงเราไว้ ให้ครบถ้วนแม่นยำบริสุทธิ์บริบูรณ์ที่สุดนี้ มีความเป็นมาแยกได้เป็น ๒ ช่วง คือ ช่วงแรก ท่องทวนด้วยปากเปล่า เรียกว่า *มุขปาฐะ* และช่วงหลัง จารึกเป็นลายลักษณ์อักษร เรียกว่า *โปตถกาโรปนะ*

ช่วงต้น หรือยุคแรก นับแต่พุทธกาลตลอดมาประมาณ ๔๖๐ ปี พระเถระผู้รักษาพระศาสนาทรงจำพุทธพจน์กันมาด้วยปากเปล่า เรียกว่า *มุขปาฐะ* แปลง่ายๆ ว่า “ปากบอก” คือ เรียน—ท่อง—บอกต่อด้วยปาก ซึ่งเป็นการรักษาไว้กับตัวคน ในยุคนี้มีข้อดีคือ เนื่องจากพระสงฆ์รู้ตระหนักถึงความสำคัญสูงสุดของการรักษาพุทธพจน์ จึงทำให้มีความไม่ประมาทโดยระมัดระวังอย่างยิ่งที่จะให้มีการจำพุทธพจน์ไว้อย่างบริสุทธิ์บริบูรณ์ ถือว่าการรักษาพุทธพจน์นี้เป็นกิจสำคัญสูงสุดของการรักษาพระพุทธศาสนา

การรักษาโดยมุขปาฐะ หรือมุขบาฐ นี้ ใช้วิธีสาธยาย ซึ่งแยกได้เป็น ๔ ระดับ คือ

(ก) เป็นความรับผิดชอบของสงฆ์หมู่ใหญ่สืบกันมาตามสายอาจารย์ที่เรียกว่า *อาจริยปรัมปรา* (เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า *เถรวงส์*) โดยพระเถระที่เป็นต้นสายตั้งแต่สังคายนาครั้งแรกนั้น เช่น พระอุบาลี-เถระ ผู้เชี่ยวชาญด้านพระวินัย ก็มีศิษย์สืบสายและมอบความรับผิดชอบในการรักษาสั่งสอนอธิบายสืบทอดกันมา

(ข) เป็นกิจกรรมหลักในวิถีชีวิตของพระสงฆ์ ซึ่งจะต้องเล่าเรียนปริยัติ เพื่อเป็นฐานของการปฏิบัติที่ถูกต้อง อันจะนำไปสู่ปฏิเวธ และการเล่าเรียนนั้นจะให้ชำนาญส่วนใดก็เป็นไปตามอัธยาศัย ดังนั้นจึงเกิดมีคณะพระสงฆ์ที่คล่องแคล่วเชี่ยวชาญพุทธพจน์ในพระไตรปิฎกต่างหมวดต่างส่วนกันออกไป เช่น มีพระสงฆ์กลุ่มที่คล่องแคล่วเชี่ยวชาญในทีฆนิกาย พร้อมทั้งคำอธิบายคืออรรถกถาของทีฆนิกายนั้น เรียกว่า *ทีฆภาณกะ* แม้ *มัชฌิมภาณกะ สังยุตตภาณกะ อังคุตตรภาณกะ* และ*ขุททกภาณกะ* เป็นต้น ก็เช่นเดียวกัน

(ค) เป็นกิจวัตรของพระภิกษุทั้งหลายแต่ละวัดแต่ละหมู่ ที่จะมาประชุมกัน และกระทำคณสาธยาย คือสวดพุทธพจน์พร้อมๆ กัน (การปฏิบัติอย่างนี้อาจจะเป็นที่มาของกิจวัตรในการทำวัตรสวดมนต์เช้า—เย็น หรือเช้า—ค่ำ อย่างที่รู้จักกันในปัจจุบัน)

(ง) เป็นกิจวัตร หรือข้อปฏิบัติในชีวิตประจำวันของพระภิกษุแต่ละรูป ดังปรากฏในอรรถกถาเป็นต้นว่า พระภิกษุเมื่อว่างจากกิจอื่น เช่น เมื่ออยู่ผู้เดียว ก็นั่งสาธยายพุทธพจน์ เท่ากับว่าการสาธยายพุทธพจน์นี้เป็นส่วนหนึ่งแห่งการปฏิบัติธรรมของท่าน

เนื่องจากพระภิกษุทั้งหลายมีวินัยสงฆ์กำกับให้ดำเนินชีวิตในวิถีแห่งไตรสิกขา อีกทั้งอยู่ในบรรยากาศแห่งการเล่าเรียนถ่ายทอดและหาความรู้เพื่อนำไปสู่สัมมาปฏิบัติ จึงเป็นธรรมดาอยู่เองที่ทำให้เกิดมีการรักษาคำสอนด้วยการสาธยายทบทวนตรวจสอบกันอยู่เป็นประจำอย่างเป็นปกติตลอดเวลา

การจัดหมวดหมู่คัมภีร์ในพระไตรปิฎก

บัดนี้ จะหันมาพิจารณาโครงสร้างและการจัดองค์ประกอบของพระไตรปิฎก

ในประเทศไทย พระไตรปิฎกได้รับการตีพิมพ์เป็นเล่มหนังสือด้วยอักษรไทยเป็นครั้งแรก ในสมัยรัชกาลที่ ๕ เมื่อพ.ศ. ๒๔๓๑ การตีพิมพ์เสร็จเรียบร้อยและมีการฉลองใน พ.ศ. ๒๔๓๖ พร้อมกับงานรัชดาภิเษก พระไตรปิฎกที่ตีพิมพ์ครั้งนั้นจัดเป็นจบละ ๓๙ เล่ม

ต่อมา พ.ศ. ๒๔๖๘ ในสมัยรัชกาลที่ ๗ ได้โปรดเกล้าฯ ให้ตีพิมพ์ใหม่เป็นพระไตรปิฎกฉบับที่สมบูรณ์ เพื่ออุทิศถวายพระราชกุศลแด่รัชกาลที่ ๖ เรียกว่า พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ มีจำนวนจบละ ๔๕ เล่ม ซึ่งได้ถือเป็นหลักในการจัดแบ่งเล่มพระไตรปิฎกในประเทศไทยสืบมาจนปัจจุบัน และเพื่อความสะดวก การอ้างอิงในสรุปสาระสำคัญของพระไตรปิฎกต่อไปนี้ ก็จะยึดพระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐเป็นหลักเช่นกัน

กล่าวโดยทั่วไป พระธรรมวินัย หรือธรรมและวินัย ที่บรรจุอยู่ในพระไตรปิฎกนั่นแหละ เป็นหลักในการจัดหมวดหมู่ของพระไตรปิฎก
เค้าโครงในการจัดหมวดหมู่มีดังปรากฏในแผนภูมิต่อไปนี้

อานิสงส์ ของการสาธยายพระไตรปิฎก

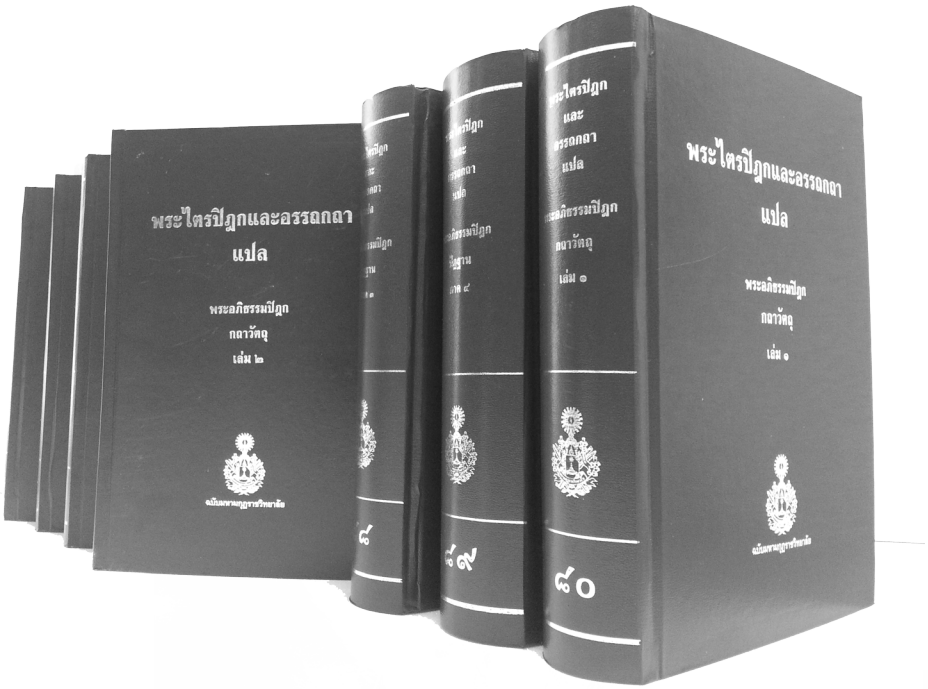
๑. เป็นการสร้างศรัทธา คือ ความเชื่อมั่นในคุณของพระรัตนะตรัย กล่าวคือพระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้และเปิดเผยสัจธรรมแก่มวลมนุษย์ พระธรรมทำให้เข้าใจในสรรพสิ่งได้อย่างแท้จริง และพระสงฆ์เป็นผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้วนำคำสอนนั้นมาเผยแพร่แก่สาธุชน ดังนั้น การสวดสาธยายจึงเป็นการเสริมสร้างพลังศรัทธาในพระพุทธศาสนา และน้อมนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่ามากที่สุด

๒. เป็นการสร้างปัญญา คือ การสร้างสรรค์พลังทางปัญญา เพราะการที่เราท่องบ่นจดจำหลักธรรมที่ปรากฏในพระสูตรต่างๆ นั้น แล้วนำไปพิจารณาเพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง โดยการพินิจพิจารณาความหมายของแต่ละสูตร ซึ่งในกระบวนการดังกล่าวเป็นการพัฒนาทางด้านความคิดและสติปัญญาให้เกิดขึ้นและย่อมสามารถขจัดปัญหาอุปสรรคได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมที่สุด

๓. เป็นการไล่ความขี้เกียจ และตัดความเห็นแก่ตัว เพราะในขณะที่กำลังสวดสาธยายนั้น ความเบื่อหน่าย ง่วงนอน และเกียจคร้านจะหายไป กลับมีจิตใจแช่มชื่น ฮึกเหิมอย่างน่าประหลาด นอกจากนี้ก็เป็นการตัดความเห็นแก่ตัวออกไปอีกด้วย เพราะในขณะที่สวด อารมณ์จะจดจ่ออยู่ที่บทสวดมนต์ ไม่ทำให้คิดไปในเรื่องอื่นที่เป็นเหตุให้เกิดความฟุ้งซ่าน และเป็นการกำจัดความโลภ ความโกรธหลงออกไปจากใจ

๔. จิตสงบเป็นสมาธิ ในขณะที่สวด ผู้สวดต้องสำรวมใจให้แน่วแน่ ไม่หวั่นไหวคลอนแคลน มีใจจดจ่ออยู่กับบทสวด มีความระมัดระวังมิให้สวดผิดอักขระ ขณะที่สวดอยู่จิตย่อมเป็นสมาธิ และเมื่อจิตเป็นสมาธิแล้วย่อมเกิดความสงบเยือกเย็น ทำให้มีพลังในการคิดสร้างสรรค์ในสิ่งต่างๆ ได้ดียิ่งขึ้น

๕. ได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า กล่าวคือ ในขณะที่เรากำลังสวดสาธยายอยู่นั้น เราย่อมเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีล สมาธิ ปัญญา กล่าวคือ มีกายวาจา เป็นปกติ (ศีล) มีใจที่แน่วแน่นิ่งสงบ (สมาธิ) และมีความรู้ระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระพุทธเจ้า (ปัญญา) ซึ่งเท่ากับว่าเป็นการได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าด้วยการปฏิบัติบูชา

สรุปสาระสำคัญของพระไตรปิฎก ๔๕ เล่ม

สรุปสาระสำคัญของพระไตรปิฎก ๔๕ เล่ม

(เรียงตามลำดับเล่ม)

ก. พระวินัยปิฎก

ประมวลพุทธพจน์หมวดพระวินัย คือพุทธบัญญัติเกี่ยวกับความประพฤติ ความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียม และการดำเนินกิจการต่างๆ ของภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ แบ่งเป็น ๕ คัมภีร์ (เรียกย่อหรือหัวใจว่า *อา ปา ม จุ ป*)* ๘ เล่ม

เล่ม ๑ *มหาวิภังค์ ภาค ๑* ว่าด้วยสิกขาบทในปาติโมกข์ฝ่าย ภิกษุสงฆ์ (กฎหรือข้อบังคับที่เป็นหลักใหญ่สำหรับพระภิกษุ) ๑๙ ข้อแรก ซึ่งอยู่ในระดับอาบัติหนักหรือความผิดสถานหนัก คือ ปาราชิก ๔ สังฆาทิเสส ๑๓ และอนิยต ๒

เล่ม ๒ *มหาวิภังค์ ภาค ๒* ว่าด้วยสิกขาบทในปาติโมกข์ฝ่ายภิกษุสงฆ์ข้อที่เหลือ ซึ่งอยู่ในระดับอาบัติเบาหรือความผิดสถานเบาหรือความผิดสถานเบา คือ ตั้งแต่นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ๓๐ จนครบสิกขาบท ๒๒๗ หรือที่มักเรียกกันว่า ศีล ๒๒๗

---

*ที่ย่อเป็น *อา* กับ *ปา* นั้นเนื่องมาจากวิธีจัดแบ่งอีกแบบหนึ่ง คือ

เรียกเล่ม ๑ มหาวิภังค์ ภาค ๑ ว่า *อาทิกัมมิกะ* (ว่าด้วยสิกขาบทที่เกี่ยวกับอาบัติหนักของภิกษุ) และ

เรียกเล่ม ๒ มหาวิภังค์ ภาค ๒ กับ เล่ม ๓ ภิกขุนีวิภังค์ ว่า *ปาจิตตีย์* (ว่าด้วยสิกขาบทเกี่ยวกับอาบัติเบาของภิกษุเป็นต้นไปจนจบสิกขาบทในปาติโมกข์ของภิกษุณี)

อนึ่ง วินัยปิฎกทั้ง ๘ เล่ม หรือ ๕ คัมภีร์นี้ บางทีเรียกรวมกันให้สั้นกว่านี้อีกเป็น ๓ คัมภีร์ คือ *วิภังค์* หรือ *สุตตวิภังค์* (= มหาวิภังค์ และ ภิกขุนีวิภังค์ ได้แก่ เล่ม ๑—๓) *ขันธกะ* (= มหาวรรค และจุลลวรรค ได้แก่ เล่ม ๔—๗) และ *ปริวาร* (เล่ม ๘)

เล่ม ๓ *ภิกขุนีวิภังค์* ว่าด้วยสิกขาบท ๓๑๑ ของภิกษุณี

เล่ม ๔ *มหาวรรค ภาค ๑* ว่าด้วยสิกขาบทนอกปาติโมกข์ (ระเบียบข้อบังคับทั่วไปเกี่ยวกับความเป็นอยู่และการดำเนินกิจการของภิกษุสงฆ์) ตอนต้น มี ๔ ขันธกะ (หมวด) คือ เรื่องกำเนิดภิกษุสงฆ์และการอุปสมบท อุโบสถ จำพรรษา และปวารณา

เล่ม ๕ *มหาวรรค ภาค ๒* ว่าด้วยสิกขาบทนอกปาติโมกข์ ตอนต้น (ต่อ) มี ๖ ขันธกะ (หมวด) คือ เรื่องเครื่องหนัง เภสัช กฐิน จีวร นิคหกรรม และการทะเลาะวิวาทและสามัคคี

เล่ม ๖ *จุลลวรรค ภาค ๑* ว่าด้วยสิกขาบทนอกปาติโมกข์ ตอนปลาย มี ๔ ขันธกะ คือ เรื่องนิคหกรรม วุฏฐานวิธี และการระงับอธิกรณ์

เล่ม ๗ *จุลลวรรค ภาค ๒* ว่าด้วยสิกขาบทนอกปาติโมกข์ตอนปลาย (ต่อ) มี ๘ ขันธกะ คือ เรื่องข้อบัญญัติปลีกย่อย เรื่องเสนาสนะ สังฆเภท วัตรต่างๆ การงดสวดปาติโมกข์ เรื่องภิกษุณี เรื่องสังคายนา ครั้งที่ ๑ และครั้งที่ ๒

เล่ม ๘ *ปริวาร* คู่มือถามตอบซ้อมความรู้พระวินัย

ข. พระสุตตันตปิฎก

ประมวลพุทธพจน์หมวดพระสูตร คือพระธรรมเทศนา คำบรรยายหรืออธิบายธรรมต่างๆ ที่ตรัสยักเยื้องให้เหมาะกับบุคคลและโอกาส ตลอดจนบทประพันธ์ เรื่องเล่า และเรื่องราวทั้งหลายที่เป็นชั้นเดิมในพระพุทธศาสนา แบ่งเป็น ๕ นิกาย (เรียกย่อหรือหัวใจว่า *ที ม สำ อำ ขุ*) ๒๕ เล่ม คือ

๑. ทีฆนิกาย (ชุมนุมพระสูตรขนาดยาว) ๓ เล่ม

๒. มัชฌิมนิกาย (ชุมนุมพระสูตรขนาดกลาง) ๓ เล่ม

๓. สังยุตตนิกาย (ชุมนุมพระสูตรที่เกี่ยวกับหัวเรื่องเดียวกัน) ๕ เล่ม

๔. อังคุตตรนิกาย (ชุมนุมพระสูตรที่จัดเป็นหมวดตามจำนวนข้อธรรม) ๕ เล่ม

๕. ขุททกนิกาย (ชุมนุมพระสูตร ภาษิต คำอธิบาย และเรื่องราวเบ็ดเตล็ด) ๙ เล่ม

๑. ทีฆนิกาย (ชุมนุมพระสูตรขนาดยาว)

เล่ม ๙ *สีลขันธวรรค* มีพระสูตรขนาดยาว ๑๓ สูตร เริ่มด้วย พรหมชาลสูตร (หลายสูตรกล่าวถึงความถึงพร้อมด้วยสีลขันธ์ ซึ่งบางทีก็จำแนกเป็นจุลศีล มัชฌิมศีล มหาศีล จึงเรียกว่า *สีลขันธวรรค*)

เล่ม ๑๐ *มหาวรรค* มีพระสูตรขนาดยาว ๑๐ สูตร ส่วนมากชื่อเริ่มด้วย *มหา* เช่น มหาปรินิพพานสูตร มหาสมยสูตร มหาสติปัฏฐานสูตร เป็นต้น

เล่ม ๑๑ *ปาฏิกวรรค* (*ปาถิกวรรค* ก็เรียก) มีพระสูตรขนาดยาว ๑๑ สูตร เริ่มด้วยปาฏิกสูตร หลายสูตรมีชื่อเสียง เช่น จักกวัตติสูตร อัคคัญญสูตร สิงคาลกสูตร และสังคีติสูตร

๒. มัชฌิมนิกาย (ชุมนุมพระสูตรขนาดกลาง)

เล่ม ๑๒ *มูลปัณณาสก์* (ปั้นต้น) มีพระสูตรขนาดกลาง ๕๐ สูตร บางสูตรอาจจะคุ้นชื่อ เช่น ธรรมทายาทสูตร สัมมาทิฏฐิสูตร สติปัฏฐาน-สูตร รถวินีตสูตร วีมังสกสูตร

เล่ม ๑๓ *มัชฌิมปัณณาสก์* (ปั้นกลาง) มีพระสูตรขนาดกลาง ๕๐ สูตร ที่อาจจะคุ้นชื่อ เช่น เสขปฏิปทาสูตร ชีวกสูตร อุปาลิวาทสูตร อภยราชกุมารสูตร มาคัณฑิยสูตร รัฏฐปาลสูตร โพธิราชกุมารสูตร องคุลิมาลสูตร ธรรมเจดียสูตร วาเสฏฐสูตร

เล่ม ๑๔ *อุปริปัณณาสก์* (ปั้นปลาย) มีพระสูตรขนาดกลาง ๕๒ สูตร มีเนื้อหาแตกต่าง

กันหลากหลาย เช่น เทวทหสูตร โคปกโมคคัลลานสูตร สัปปุริสสูตร มหาจัตตารีสกสูตร อานาปานสติสูตร กายคตาสติสูตร ภัทเทกรัตตสูตร จูฬกรรมวิภังคสูตร สัจจวิภังคสูตร ปุณโณวาทสูตร สฬายตนวิภังคสูตร อินทรียภาวนาสูตร

๓. สังยุตตนิกาย (ชุมนุมพระสูตรที่เกี่ยวกับหัวเรื่องเดียวกันๆ คือ ชุมนุมพระสูตรที่จัดรวมเข้าเป็นกลุ่มๆ เรียกว่า *สังยุตต์* หนึ่งๆ ตามเรื่องที่เนื่องกัน หรือตามหัวข้อหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง รวม ๕๖ สังยุตต์ มี ๗,๗๖๒ สูตร)

เล่ม ๑๕ *สคาถวรรค* รวมคาถาภาษิตที่ตรัสและกล่าวตอบบุคคลต่างๆ เช่น เทวดา มาร ภิกษุณี พราหมณ์ พระเจ้าโกศล เป็นต้น จัดเป็นกลุ่มเรื่องตามบุคคลและสถานที่ มี ๑๑ สังยุตต์

เล่ม ๑๖ *นิทานวรรค* ครึ่งเล่มว่าด้วยเหตุและปัจจัย คือหลัก ปฏิจจสมุปบาท นอกนั้นมีเรื่องธาตุ การบรรลุธรรม สังสารวัฏ ลาภสักการะ เป็นต้น จัดเป็น ๑๐ สังยุตต์

เล่ม ๑๗ *ขันธวารวรรค* ว่าด้วยเรื่องขันธ์ ๕ ในแง่มุมต่างๆ มีเรื่องเบ็ดเตล็ดรวมทั้งเรื่อง สมาธิ และทิฏฐิต่างๆ ปะปนอยู่บ้าง จัดเป็น ๑๓ สังยุตต์

เล่ม ๑๘ *สฬายตนวรรค* เกือบครึ่งเล่มว่าด้วยอายตนะ ๖ ตามแนวไตรลักษณ์ เรื่องอื่นมีเบญจศีล ข้อปฏิบัติให้ถึงอสังขตะ อันตคาหิก-ทิฏฐิ เป็นต้น จัดเป็น ๑๐ สังยุตต์

เล่ม ๑๙ *มหาวารวรรค* ว่าด้วยโพธิปักขิยธรรม ๓๗ แต่เรียงลำดับเป็นมรรค (พร้อมทั้งองค์ธรรมก่อนมรรค) โพชฌงค์ สติปัฏฐาน อินทรีย์ สัมมัปปธาน พละ อิทธิบาท รวมทั้งเรื่องที่เกี่ยวข้อง เช่น นิวรณ์ สังโยชน์ อริยสัจจ์ ฌาน ตลอดถึงองค์คุณของพระโสดาบันและอานิสงส์ของการบรรลุโสดาปัตติผล จัดเป็น ๑๒ สังยุตต์

๔. อังคุตตรนิกาย (ชุมนุมพระสูตรที่เพิ่มจำนวนขึ้นทีละหน่วย คือชุมนุมพระสูตรที่จัดรวมเข้าเป็นหมวดๆ เรียกว่า *นิบาต* หนึ่งๆ ตามลำดับจำนวนหัวข้อธรรมที่เพิ่มขึ้น เริ่มตั้งแต่หมวด ๑, หมวด ๒ ฯลฯ ไปจนถึงหมวด ๑๑ รวม ๑๑ นิบาต หรือ ๑๑ หมวดธรรม มี ๙,๕๕๗ สูตร)

เล่ม ๒๐ *เอก—ทุก—ติกนิบาต* ว่าด้วยธรรม หมวด ๑ (เช่น ธรรมเอกที่ฝึกอบรมแล้วเหมาะแก่การใช้งาน ได้แก่ จิต องค์คุณภายในอันเอกที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ยิ่งใหญ่ ได้แก่ ความไม่ประมาท ฯลฯ รวมทั้งเรื่องเอตทัคคะ) หมวด ๒ (เช่น สุข ๒ สิบสามชุด, คนพาล ๒, บัณฑิต ๒, ปฏิสันถาร ๒, ฤทธิ์ ๒ ฯลฯ) หมวด ๓ (เช่น มารดาบิดามีฐานะต่อบุตร ๓ อย่าง, ความเมา ๓, อธิปไตย ๓, สิกขา ๓ ฯลฯ)

เล่ม ๒๑ *จตุกกนิบาต* ว่าด้วยธรรม หมวด ๔ (เช่น อริยธัมม์ หรืออารยธรรม ๔, พุทธบริษัท ๔, ปธาน ๔, อคติ ๔, จักร ๔, สังคหวัตถุ ๔ ฯลฯ)

เล่ม ๒๒ *ปัญจก—ฉักกนิบาต* ว่าด้วยธรรม หมวด ๕ (เช่น พละ ๕, นิวรณ์ ๕, อภิณหปัจจเวกขณ์ ๕, นักรบ ๕ ฯลฯ) และ หมวด ๖ (เช่น สาราณียธรรม ๖, อนุตตริยะ ๖, คารวตา ๖, อภัพพฐาน ๖, ฯลฯ)

เล่ม ๒๓ *สัตตก—อัฏฐก—นวกนิบาต* ว่าด้วยธรรมหมวด ๗ (เช่น อริยทรัพย์ ๗, อนุสัย ๗, อปริหานิยธรรม ๗, สัปปุริสธรรม ๗, กัลยาณมิตรธรรม ๗, ภรรยา ๗ ฯลฯ) หมวด ๘ (เช่น โลกธรรม ๘, คุณสมบัติของภิกษุที่จะไปเป็นทูต ๘, ทาน ๘, ทานวัตถุ ๘, การบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ ๓ ในระดับต่างๆ ๘, สัปปุริสทาน ๘, ทิฏฐิธัมมิก— สัมปรายิกัตถิกธรรม ๘ ฯลฯ) และหมวด ๙ (เช่น อาฆาตวัตถุ ๙, อนุปุพพนิโรธ ๙, อนุปุพพวิหาร ๙, นิพพานทันตา ๙ ฯลฯ)

เล่ม ๒๔ *ทสก—เอกทสกนิบาต* ว่าด้วยธรรม หมวด ๑๐ (เช่น สังโยชน์ ๑๐, สัญญา ๑๐, นาถกรณธรรม ๑๐, วัฑฒิธรรม ๑๐ ฯลฯ) และ หมวด ๑๑ (เช่น ธรรมที่เกิดต่อจากกันตามธรรมดา ไม่ต้องเจตนา ๑๑, อานิสงส์เมตตา ๑๑ ฯลฯ)

ในอังคุตตรนิกายมีข้อธรรมหลากหลายลักษณะ ตั้งแต่ทิฏฐ- ธัมมิกัตถะถึงปรมัตถะ ทั้งสำหรับบรรพชิตและสำหรับคฤหัสถ์ กระจายกันอยู่โดยเรียงตามจำนวน

๕. ขุททนิกาย (ชุมนุมพระสูตร คาถาภาษิต คำอธิบาย และเรื่องราวเบ็ดเตล็ดที่จัดเข้าในสี่นิกายแรกไม่ได้ ๑๕ คัมภีร์)

เล่ม ๒๕ รวมคัมภีร์ย่อย ๕ คือ

(๑) *ขุททกปาฐะ* รวมบทสวดย่อยๆ เช่น มงคลสูตร รตนสูตร กรณียเมตตสูตร

(๒) *ธรรมบท* บทแห่งธรรม หรือบทร้อยกรองเอ่ยเอื้อนธรรม มี ๔๒๓ คาถา

(๓) *อุทาน* พระสูตรแสดงคาถาพุทธอุทาน มีความนำเป็นร้อยแก้ว ๘๐ เรื่อง

(๔) *อิติวุตตกะ* พระสูตรที่ไม่ขึ้นต้นด้วย “เอวมฺเม สุตฺ” แต่เชื่อมความเข้าสู่คาถาด้วยคำว่า “อิติ วุจฺจติ” รวม ๑๑๒ สูตร

(๕) *สุตตนิบาต* ชุมนุมพระสูตรชุดพิเศษ ซึ่งเป็นคาถาล้วน หรือมีร้อยแก้วเฉพาะส่วนที่เป็นความนำ รวม ๗๑ สูตร

เล่ม ๒๖ มีคัมภีร์ย่อย ๔ ซึ่งเป็นบทประพันธ์ร้อยกรองคือคาถาล้วน ได้แก่

(๑) *วิมานวัตถุ* เรื่องผู้เกิดในสวรรค์อยู่วิมาน เล่าการทำความดีของตนในอดีต ที่ทำให้ได้ไปเกิดเช่นนั้น ๘๕ เรื่อง

(๒) *เปตวัตถุ* เรื่องเปรตเล่ากรรมชั่วในอดีตของตน ๕๑ เรื่อง

(๓) *เถรคาถา* คาถาของพระอรหันตเถระ ๒๖๔ รูปที่กล่าวแสดงความรู้สึกสงบประณีตในการบรรลุธรรม เป็นต้น

(๔) *เถรีคาถา* คาถาของพระอรหันตเถรี ๗๓ รูป ที่กล่าวแสดงความรู้สึกเช่นนั้น

เล่ม ๒๗ *ชาดก ภาค ๑* รวมบทร้อยกรองคือคาถาแสดงคติธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสเมื่อครั้งเป็นพระโพธิสัตว์ในอดีตชาติ และมีคาถาภาษิตของผู้อื่นปนอยู่บ้าง ภาคแรก ตั้งแต่เรื่องที่มีคาถาเดียว (เอกนิบาต) ถึงเรื่องมี ๔๐ คาถา (จัตตาฬีสนิบาต) รวม ๕๒๕ เรื่อง

เล่ม ๒๘ *ชาดก ภาค ๒* รวมคาถาอย่างในภาค ๑ นั้นเพิ่มอีก แต่เป็นเรื่องอย่างยาว ตั้งแต่เรื่องมี ๕๐ คาถา (ปัญญาสนิบาต) ถึงเรื่องมีคาถามากมาย (มหานิบาต) จบลงด้วยมหาเวสสันดรชาดก ซึ่งมี ๑,๐๐๐ คาถา ภาคนี้มี ๒๒ เรื่อง บรรจบทั้งสองภาค เป็น ๕๔๗ ชาดก

เล่ม ๒๙ *มหานิทเทส* ภาษิตของพระสารีบุตรอธิบายขยายความพระสูตร ๑๖ สูตร ในอัฏฐกวรรคแห่งสุตตนิบาต

เล่ม ๓๐ *จูฬนิทเทส* ภาษิตของพระสารีบุตรอธิบายขยายความพระสูตร ๑๖ สูตรในปารายนวรรค และขัคควิสาณสูตร ในอุรควรรคแห่งสุตตนิบาต

เล่ม ๓๑ *ปฏิสัมภิทามรรค* ภาษิตของพระสารีบุตร อธิบายข้อธรรมที่ลึกซึ้งต่างๆ เช่น เรื่อง ญาณ ทิฏฐิ อานาปาน อินทรีย์ วิโมกข์ เป็นต้น อย่างพิสดาร เป็นทางแห่งปัญญาแตกฉาน

เล่ม ๓๒ *อปทาน ภาค ๑* บทประพันธ์ร้อยกรอง (คาถา) แสดงประวัติพระอรหันต์โดยเฉพาะในอดีตชาติ เริ่มด้วยพุทธอปทาน (ประวัติของพระพุทธเจ้า) ปัจเจกพุทธอปทาน (เรื่องราวของพระปัจเจกพุทธเจ้า) ต่อด้วยเถรอปทาน (อัตตประวัติแห่งพระอรหันตเถระ) เริ่มแต่พระสารีบุตร พระมหาโมคคัลลานะ พระมหากัสสปะ พระอนุรุทธะ ฯลฯ พระอานนท์ ต่อเรื่อยไปจนจบภาค ๑ รวม ๔๑๐ รูป

เล่ม ๓๓ *อปทาน ภาค ๒* คาถาประพันธ์แสดงอัตตประวัติพระอรหันตเถระต่ออีกจนถึงรูปที่ ๕๕๐

ต่อนั้นเป็นเถรีอปทาน แสดงเรื่องราวของพระอรหันตเถรี ๔๐ เรื่อง เริ่มด้วยพระเถรีที่ไม่ค้นนาม ๑๖ รูป ต่อด้วยพระเถรีที่สำคัญ คือ พระมหาปชาบดีโคตมี พระเขมา พระอุบลวรรณา พระปฏาจารา ฯลฯ พระยโสธรา และท่านอื่นๆ

ครั้นจบอปทานแล้ว ท้ายเล่ม ๓๓ นี้ มีคัมภีร์ *พุทธวงส์* เป็นคาถาประพันธ์แสดงเรื่องของพระพุทธเจ้าในอดีต ๒๔ พระองค์ที่พระพุทธเจ้าพระองค์ปัจจุบันเคยได้ทรงเฝ้าและได้รับพยากรณ์ จนถึงประวัติของพระองค์เอง รวมเป็นพระพุทธเจ้า ๒๕ พระองค์

จบแล้วมีคัมภีร์สั้นๆ ชื่อ *จริยาปิฎก* เป็นท้ายสุด แสดงพุทธจริยาในอดีตชาติ ๓๕ เรื่องที่มีแล้วในชาดก แต่เล่าด้วยคาถาประพันธ์ใหม่ ชี้ตัวอย่างการบำเพ็ญบารมีบางข้อ

ขุททกนิบาตนี้ เมื่อมองโดยภาพรวม ก็จะเห็นลักษณะที่กล่าวว่าเป็นที่ชุมนุมของคัมภีร์ปลีกย่อยเบ็ดเตล็ด คือ แม้จะมีถึง ๑๕ คัมภีร์ รวมได้ถึง ๙ เล่ม แต่

- มีเพียงเล่มแรกเล่มเดียว (๒๕) ที่หนักในด้านเนื้อหาหลักธรรม แต่ก็เป็นคัมภีร์เล็กๆ ในเล่มเดียวมีถึง ๕ คัมภีร์ ทุกคัมภีร์มีความสำคัญและลึกซึ้งมาก

• อีก ๓ เล่ม (๒๘—๒๙—๓๐) คือ *นิทเทส* และ *ปฏิสัมภิทามรรค* แม้จะแสดงเนื้อหาธรรมโดยตรง แต่ก็เป็นคำอธิบายของพระสาวก (พระสารีบุตร) ที่ไขความพุทธพจน์ที่มีอยู่แล้วในคัมภีร์ข้างต้น (ถือได้ว่าเป็นต้นแบบของอรรถกถา)

• ที่เหลือจากนั้นอีก ๘ คัมภีร์ ล้วนเป็นบทประพันธ์ร้อยกรอง ที่มุ่งความไพเราะงดงามให้เร้าความรู้สึก เช่นเสริมศรัทธาเป็นต้น คือ

เล่ม ๒๖ *วิมานวัตถุ เปตวัตถุ เถรคาถา เถรีคาถา* เล่าประสบการณ์ ความรู้สึก และคติของคนดี คนชั่ว ตลอดจนพระอรหันตสาวกที่จะเป็นตัวอย่าง/แบบอย่างสำหรับเร้าให้เกิดความรู้สึกสังเวช เตือนใจ และเร้ากำลังใจ ให้ละความชั่ว ทำความดี และเพียรบำเพ็ญอริยมรรค

เล่ม ๒๗—๒๘ *ชาดก* แสดงคติธรรมที่สั่งสอนและเร้าเตือนให้กำลังใจจากการบำเพ็ญบารมีของพระพุทธเจ้าเอง

เล่ม ๓๒—๓๓ *อปทาน พุทธวงส์ จริยาปิฎก* เป็นบทร้อยกรอง บรรยายประวัติปฏิปทา และจริยา ของพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระอรหันตสาวก ในแนวของวรรณศิลป์ที่จะเสริมปสาทะและจรรโลงศรัทธาในพระรัตนตรัย

ค. พระอภิธรรมปิฎก

ประมวลพุทธพจน์หมวดพระอภิธรรม คือหลักธรรมและคำอธิบายที่เป็นเนื้อหาวิชาล้วนๆ ไม่เกี่ยวด้วยบุคคลหรือเหตุการณ์ แบ่งเป็น ๗ คัมภีร์ (เรียกย่อหรือหัวใจว่า *สํ วิ ธา ปุ ก ย ป*) ๑๒ เล่ม ดังนี้

๑. ธัมมสังคณี
๒. วิภังค์
๓. ธาตุกถา
๔. ปุคคลบัญญัติ
๕. กถาวัตถุ
๖. ยมก
๗. ปัฏฐาน

เล่ม ๓๔ *(ธัมม)สังคณี* ต้นเล่มแสดงมาติกา (แม่บท) อันได้แก่บทสรุปแห่งธรรมทั้งหลายที่จัดเป็นชุดๆ มีทั้งชุด ๓ เช่น จัดทุกสิ่งทุกอย่างประดามีเป็นกุศลธรรม อกุศลธรรม อัพยากตธรรม ชุดหนึ่ง เป็น อดีต-ธรรม อนาคตธรรม ปัจจุบันธรรม ชุดหนึ่ง ฯลฯ และชุด ๒ เช่นจัดทุกสิ่งทุกอย่างเป็นสังขตธรรม อสังขตธรรม ชุดหนึ่ง โลกียธรรม โลกุตตรธรรม ชุดหนึ่ง เป็นต้น รวมทั้งหมดมี ๑๖๔ ชุด หรือ ๑๖๔ มาติกา

ตอนต่อจากนั้น ซึ่งเป็นเนื้อหาส่วนสำคัญของคัมภีร์นี้เป็นคำ วิสัชชนา ขยายความมาติกาที่ ๑ เป็นตัวอย่าง แสดงให้เห็นกุศลธรรม อกุศลธรรม และอัพยากตธรรม ที่กระจายออกไปในแง่ของจิต เจตสิก รูป และนิพพาน

ท้ายเล่มมีอีก ๒ บท แต่ละบทแสดงคำอธิบายย่อหรือคำจำกัดความข้อธรรมทั้งหลายในมาติกาที่กล่าวถึงข้างต้นจนครบ ๑๖๔ มาติกา ได้คำจำกัดความข้อธรรมใน ๒ บท ต่างแนวกันเป็น ๒ แบบ (แต่บทท้ายจำกัดความไว้เพียง ๑๒๒ มาติกา)

เล่ม ๓๕ *วิภังค์* ยกหลักธรรมสำคัญๆ ขึ้นมาแจกแจง แยกแยะอธิบายกระจายออกให้เห็นทุกแง่ และวินิจฉัยจนชัดเจนจบไปเป็นเรื่องๆ รวมอธิบายทั้งหมด ๑๘ เรื่อง คือ ขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘ อริยสัจจ์ ๔ อินทรีย์ ๒๒ ปฏิจจสมุปบาท สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ โพชฌงค์ ๗ มรรคมีองค์ ๘ ฌาน อัปปมัญญา ศีล ๕ ปฏิสัมภิทา ๔ ญาณประเภทต่างๆ และเบ็ดเตล็ดว่าด้วยอกุศลธรรมต่างๆ อธิบายเรื่องใด ก็เรียกว่า *วิภังค์* ของเรื่องนั้น เช่น อธิบายขันธ์ ๕ ก็เรียก *ขันธวิภังค์* เป็นต้น รวมมี ๑๘ วิภังค์

เล่ม ๓๖ มี ๒ คัมภีร์ คือ *ธาตุกถา* นำข้อธรรมในมาติกาทั้งหลาย และข้อธรรมอื่นๆ อีก ๑๒๕ อย่าง มาจัดเข้าในขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ และธาตุ ๑๘ ว่าข้อใดจัดเข้าได้หรือไม่ได้ในอย่างไหนๆ และ *ปุคคลบัญญัติ* บัญญัติความหมายของชื่อที่ใช้เรียกบุคคลต่างๆ ตามคุณธรรม เช่นว่า *โสดาบัน* ได้แก่ “บุคคลผู้ละสังโยชน์ ๓ ได้แล้ว” ดังนี้เป็นต้น

เล่ม ๓๗ *กถาวัตถุ* คัมภีร์ที่พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ ประธานการสังคายนาครั้งที่ ๓ เรียบเรียงขึ้นเพื่อแก้ความเห็นผิดของนิกายต่างๆ ในพระพุทธศาสนาครั้งนั้น ซึ่งได้แตกแยกกันออกไปแล้วถึง ๑๘ นิกาย เช่น ความเห็นว่า พระอรหันต์เสื่อมจากอรหัตตผลได้ เป็นพระอรหันต์พร้อมกับการเกิดได้ ทุกอย่างเกิดจากกรรม เป็นต้น ประพันธ์เป็นคำปุจฉาวิสัชนา มีทั้งหมด ๒๑๙ กถา

เล่ม ๓๘ *ยมก ภาค ๑* คัมภีร์ยมกนี้อธิบายหลักธรรมสำคัญให้เห็นความหมายและขอบเขตอย่างชัดเจน และทดสอบความรู้อย่างลึกซึ้ง ด้วยวิธีตั้งคำถามย้อนกันเป็นคู่ๆ (*ยมก* แปลว่า “คู่”) เช่น ถามว่า “ธรรมทั้งปวงที่เป็นกุศล เป็นกุศลมูล หรือว่า ธรรมทั้งปวงที่เป็นกุศลมูล เป็นกุศล”, “รูป (ทั้งหมด) เป็นรูปขันธ์ หรือว่ารูปขันธ์ (ทั้งหมด) เป็นรูป”, “ทุกข์ (ทั้งหมด) เป็นทุกขสัจจ์ หรือว่าทุกขสัจจ์ (ทั้งหมด) เป็นทุกข์” หลักธรรมที่นำมาอธิบายในเล่มนี้มี ๗ คือ มูล (เช่นกุศลมูล) ขันธ์ อายตนะ ธาตุ สัจจะ สังขาร อนุสัย ถามตอบอธิบายเรื่องใด ก็เรียกว่า *ยมก* ของเรื่องนั้นๆ เช่น *มูลยมก ขันธยมก* เป็นต้น เล่มนี้จึงมี ๗ ยมก

เล่ม ๓๙ *ยมก ภาค ๒* ถามตอบอธิบายหลักธรรมเพิ่มเติมจากภาค ๑ อีก ๓ เรื่อง คือ *จิตตยมก ธรรมยมก* (กุศล—อกุศล—อัยพากต-ธรรม) *อินทรียยมก* บรรจบเป็น ๑๐ ยมก

เล่ม ๔๐ *ปัฏฐาน ภาค ๑* คัมภีร์ปัฏฐาน อธิบายปัจจัย ๒๔ โดยพิสดาร แสดงความสัมพันธ์อิงอาศัยเป็นปัจจัยแก่กันแห่งธรรมทั้งหลายในแง่ด้านต่างๆ ธรรมที่นำมาอธิบายก็คือ ข้อธรรมที่มีในมาติกาคือแม่บทหรือบทสรุปธรรม ซึ่งกล่าวไว้แล้วในต้นคัมภีร์สังคณีนั่นเอง แต่อธิบายเฉพาะ ๑๒๒ มาติกาแรกที่เรียกว่า *อภิธรรมมาติกา*ปัฏฐานเล่มแรกนี้อธิบายความหมายของปัจจัย ๒๔ เป็นการปูพื้นความเข้าใจเบื้องต้นก่อน จากนั้นจึงเข้าสู่เนื้อหาของเล่ม คือ อนุโลม-ติกปัฏฐาน อธิบายความเป็นปัจจัยแก่กันแห่งธรรมทั้งหลายในแม่บทชุด ๓ (ติกมาติกา) โดยปัจจัย ๒๔ นั้น เช่นว่า กุศลธรรมเป็นปัจจัยแก่กุศล-ธรรมโดยอุปนิสสยปัจจัยอย่างไร กุศลธรรมเป็นปัจจัยแก่อกุศลธรรมโดยอุปนิสสยปัจจัยอย่างไร อกุศลธรรมเป็นปัจจัยแก่กุศลธรรมโดยอุป นิสสยปัจจัยอย่างไร กุศลธรรมเป็นปัจจัยแก่อกุศลธรรมโดยอา รัมมณปัจจัยอย่างไร ฯลฯ ฯลฯ (เล่มนี้อธิบายแต่ในเชิงอนุโลม คือตามนัยปกติ ไม่อธิบายตามนัยปฏิเสธ จึงเรียกว่า *อนุโลมปัฏฐาน*)

เล่ม ๔๑ *ปัฏฐาน ภาค ๒* อนุโลมติกปัฏฐาน ต่อ คืออธิบายความเป็นปัจจัยแก่กันแห่งธรรมทั้งหลายในแม่บทชุด ๓ ต่อจากเล่ม ๔๐ เช่น อดีตธรรมเป็นปัจจัยแก่ปัจจุบันธรรมโดยอารัมมณปัจจัย (พิจารณารูป เสียง เป็นต้น ที่ดับเป็นอดีตไปแล้ว ว่าเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เกิดความโทมนัสขึ้น ฯลฯ) เป็นต้น

เล่ม ๔๒ *ปัฏฐาน ภาค ๓* อนุโลมทุกปัฏฐาน อธิบายความเป็นปัจจัยแก่กันแห่งธรรมทั้งหลาย ในแม่บทชุด ๒ (ทุกมาติกา) เช่น โลกีย-ธรรมเป็นปัจจัยแก่โลกียธรรม โดยอารัมมณปัจจัย (รูปายตนะเป็นปัจจัยแก่จักขุวิญญาณ ฯลฯ) ดังนี้ เป็นต้น

เล่ม ๔๓ *ปัฏฐาน ภาค ๔* อนุโลมทุกปัฏฐาน ต่อ

เล่ม ๔๔ *ปัฏฐาน ภาค ๕* ยังเป็นอนุโลมปัฏฐาน แต่อธิบายความเป็นปัจจัยแก่กันแห่งธรรมทั้งหลายในแม่บทต่างๆ ข้ามชุดกันไปมา ประกอบด้วย อนุโลมทุกติกปัฏฐาน ธรรมในแม่บทชุด ๒ (ทุกมาติกา) โยงกับธรรมในแม่บทชุด ๓ (ติกมาติกา) เช่น อธิบาย “กุศลธรรมที่เป็นโลกุตตรธรรมเป็นปัจจัยแก่กุศลธรรมที่เป็นโลกียธรรม โดยอธิปติ-ปัจจัย” เป็นอย่างไร เป็นต้น อนุโลมติกทุกปัฏฐาน ธรรมในแม่บทชุด ๓ (ติกมาติกา) โยงกับธรรมในแม่บทชุด ๒ (ทุกมาติกา) อนุโลมติกติก- ปัฏฐาน ธรรมในแม่บทชุด ๓ (ติกมาติกา) โยงกับธรรมในแม่บทชุด ๓ (ติกมาติกา) โยงระหว่างต่างชุดกัน เช่น อธิบายว่า “กุศลธรรมที่เป็นอดีตธรรม เป็นปัจจัยแก่อกุศลธรรมที่เป็นปัจจุบันธรรม” เป็นอย่างไร เป็นต้น อนุโลมทุกทุกปัฏฐาน ธรรมในแม่บทชุด ๒ (ทุกมาติกา) กับธรรมในแม่บทชุด ๒ (ทุกมาติกา) โยงระหว่างต่างชุดกัน เช่น ชุดโลกียะ โลกุตตระ กับชุดสังขตะอสังขตะ เป็นต้น

เล่ม ๔๕ *ปัฏฐาน ภาค ๖* เป็นปัจจนียปัฏฐาน คืออธิบายความเป็นปัจจัยแก่กันแห่งธรรมทั้งหลายอย่างเล่มก่อนๆ นั่นเอง แต่อธิบายแง่ปฏิเสธ แยกเป็น ปัจจนียปัฏฐาน คือ ปัจจนีย์ (ปฏิเสธ) + ปัจจนีย์ (ปฏิเสธ) เช่นว่า ธรรมที่ไม่ใช่กุศล อาศัยธรรมที่ไม่ใช่กุศล เกิดขึ้นโดยเหตุปัจจัย เป็นอย่างไร อนุโลมปัจจนียปัฏฐาน คือ อนุโลม + ปัจจนีย์ (ปฏิเสธ) เช่นว่า อาศัย โลกิยธรรม ธรรมที่ไม่ใช่โลกุตตรธรรม เกิดขึ้นโดยเหตุปัจจัย เป็นอย่างไร ปัจจนียานุโลมปัฏฐาน คือ ปัจจนีย์ (ปฏิเสธ) + อนุโลม เช่นว่า อาศัยธรรมที่ไม่ใช่กุศล ธรรมที่เป็นอกุศล เกิดขึ้นโดยเหตุปัจจัยเป็นอย่างไร และในทั้ง ๓ แบบนี้ แต่ละแบบ จะอธิบายโดยใช้ธรรมในแม่บทชุด ๓ แล้วต่อด้วยชุด ๒ แล้วข้ามชุดระหว่างชุด ๒ กับชุด ๓ ชุด ๓ กับชุด ๒ ชุด ๓ กับชุด ๓ ชุด ๒ กับชุด ๒ จนครบทั้งหมดเหมือนกัน ดังนั้นแต่ละแบบจึงแยกซอยละเอียดออกไปเป็น ติก- ทุก- ทุกติก- ติกทุก- ติกติก- ทุกทุก- ตามลำดับ (เขียนให้เต็มเป็น ปัจจนียติกปัฏฐาน ปัจจนียทุกปัฏฐาน ปัจจนียทุกติกปัฏฐาน ฯลฯ ดังนี้เรื่อยไปจนถึงท้ายสุดคือ ปัจจนียานุโลมทุกทุกปัฏฐาน)

การสาธยายพระไตรปิฎก

การจัดสาธยายพระไตรปิฎกที่ยุวพุทธฯ ในครั้งที่ ๑๑ นี้ ได้คัดสรรจากพระไตรปิฎก ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย แล้วเรียบเรียงเป็นคำบาลีสลับกับคำแปลภาษาไทย เพื่อให้สาธุชนได้เข้าใจความหมายในบทที่สาธยาย โดยท่านพระมหาประนอม ธัมมาลังกาโร จากวัดจากแดง สมุทรปราการ ได้นำเนื้อความจากพระไตรปิฎกที่คัดสรรออกมา แล้วรวบรวมนำมาจัดพิมพ์ไว้ในเล่มเดียวกัน เพื่อให้ใช้ประโยชน์ในการจัดสาธยายพระไตรปิฎกให้จบภายใน ๑ วัน

การสาธยายพระไตรปิฎกในครั้งนี้ ประกอบด้วย

๑. พระวินัยปิฎก

- อาจริยวัตตกถา ว่าด้วยอาจริยวัตร
- อันเตวาสิกวัตตกถา ว่าด้วยอันเตวาสิกวัตร
- ปรามนาขมาปนา ว่าด้วยการประณามและการขอขมา

๒. พระสุตตันตปิฎก

- โพธิวรรค ว่าด้วยเหตุการณ์แรกตรัสรู้

๓. พระอภิธรรมปิฎก

- ธาตุวิภังค์ ว่าด้วยธาตุ ๖
- ปฏฐานปาฬี ว่าด้วยการแสดงปัจจัย ๒๔

ลักษณะการสาธยาย

สาธุชนที่มาร่วมงานสวดพร้อมกันโดยการนำของพระมหาประนอม ธัมมาลังกาโร และคณะสงฆ์จากวัดจากแดง จ.สมุทรปราการ โดยพระมหาประนอมจะได้อธิบายนำ พร้อมสรุปเนื้อความที่ได้สาธยายทุกบท และจบลงด้วยอริยสัจจกถา

บทอัญเชิญเทวดา

สะรัชชัง สะเสนัง สะพันธุง นะรินทัง
ปะริตตานุภาโว สะทา รักขะตูติ.
ผะริตฺวานะ เมตตัง สะเมตตา ภะทันตา
อะวิกขิตตะจิตตา ปะริตตัง ภะณันตุ.

ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ผู้เพียบพร้อมด้วยเมตตา จงแผ่ไมตรีจิต ด้วยคิดว่า ขออานุภาพแห่งพระปริตร จงรักษาพระราชา ผู้เป็นเจ้าแห่งนรชน พร้อมด้วยราชสมบัติ พร้อมด้วยพระราชวงศ์ พร้อมด้วยเหล่าเสนามาตย์ แล้วอย่าได้มีจิตฟุ้งซ่าน จงตั้งใจสวดพระปริตรเถิด

สะมันตา จักกะวาเฬสุ อัตฺราคัจฉันตุ เทวะตา
สัทธัมมัง มุนิราชัสสะ สุณันตุ สัคคะโมกขะทัง ฯ

ขออัญเชิญเทวดาในจักรวาลทั้งหลายโดยรอบ มาสู่สถานที่นี้ ขอเชิญฟังพระสัทธรรมของพระจอมมุนี อันชี้ทางสวรรค์และนิพพาน

สัคเค กาเม จะ รูเป คิริสิขะระตะเฏ จันตะลิกเข วิมาเน
ทีเป รัฏเฐ จะ คาเม ตะรุวะนะคะหะเน เคหะวัตถุมหิ เขตเต
ภุมมา จายันตุ เทวา ชะละถะละวิสะเม ยักขะคันธัพพะนาคา
ติฏฐันตา สันติเก ยัง มุนิวะระวะจะนัง สาธะโว เม สุณันตุ.

ขอเชิญเหล่าเทพเจ้า ผู้สถิตอยู่ในสวรรค์ชั้นกามภพก็ดี ชั้นรูปภพก็ดี และภุมมเทวดา ผู้สถิตอยู่ในวิมาน บนยอดภูเขา ในหุบผา ในอากาศ บนเกาะ ในแว่นแคว้น ในบ้าน ในต้นพฤกษา ในป่าชัฏ ในเรือนและในไร่นาก็ดี และยักษ์ คนธรรพ์ นาค ผู้สถิตอยู่ในน้ำ บนบก ในที่ไม่ราบเรียบ อันอยู่ในที่ใกล้เคียงก็ดี ขอจงมาประชุมพร้อมกันในที่นี้ ถ้อยคำใดเป็นของพระมหามุนี ขอท่านสาธุชนทั้งหลาย จงตั้งใจสดับถ้อยคำนั้น อันข้าพเจ้าจักกล่าว

ธัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา

ดูก่อนท่านผู้เจริญทั้งหลาย กาลนี้เป็นกาลฟังพระสัทธรรม

ธัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา

ดูก่อนท่านผู้เจริญทั้งหลาย กาลนี้เป็นกาลฟังพระสัทธรรม

ธัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา ฯ

ดูก่อนท่านผู้เจริญทั้งหลาย กาลนี้เป็นกาลฟังพระสัทธรรม

ปุพพภาคนมการ

(คำนอบน้อมในส่วนเบื้องต้น)

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น

อะระหะโต ซึ่งเป็นผู้ไกลจากกิเลส

สัมมาสัมพุทธัสสะ. ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง.

เขมาเขมสรณทีปิกคาถา

คาถาแสดงสรณะอันเกษมและไม่เกษม

พะหุง เว สะระณัง ยันติ ปัพพะตานิ วะนานิ จะ
อารามะรุกขะเจตฺยานิ มะนุสสา ภะยะตัชชิตา

มนุษย์เป็นอันมาก เมื่อเกิดมีภัยคุกคามแล้ว ก็ถือเอาภูเขาบ้าง ป่าไม้บ้าง อารามและรุกขเจดีย์บ้าง เป็นสรณะ

เนตัง โข สะระณัง เขมัง เนตัง สะระณะมุตตะมัง
เนตัง สะระณะมาคัมมะ สัพพะทุกขา ปะมุจจะติ

นั่นมิใช่สรณะอันเกษมเลย นั่นมิใช่สรณะอันสูงสุด เขาอาศัยสรณะนั่นแล้ว ย่อมไม่พ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้.

โย จะ พุทธัญจะ ธัมมัญจะ สังฆัญจะ สะระณัง คะโต
จัตตาริ อะริยะสัจจานิ สัมมัปปัญญายะ ปัสสะติ

ส่วนผู้ใดถือเอาพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะแล้ว เห็นอริยสัจจ์ คือ ความจริงอันประเสริฐสี่ ด้วยปัญญาอันชอบ

ทุกขัง ทุกขะสะมุปปาทัง ทุกขัสสะ จะ อะติกกะมัง
อะริยัญจัฏฐังคิกัง มัคคัง ทุกขูปะสะมะคามินัง

คือเห็นความทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ความก้าวล่วงทุกข์เสียได้ และหนทางมีองค์แปดอันประเสริฐ เครื่องถึงความระงับทุกข์

เอตัง โข สะระณัง เขมัง เอตัง สะระณะมุตตะมัง
เอตัง สะระณะมาคัมมะ สัพพะทุกขา ปะมุจจะติ

นั่นแหละ เป็นสรณะอันเกษม นั่นเป็นสรณะอันสูงสุด เขาอาศัยสรณะนั่นแล้ว ย่อมพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้.

(เรื่องปุโรหิตชื่ออัคคิทัต ขุ. ธ.)

โอวาทปาติโมกขคาถา

ขันตี ปะระมัง ตะโป ตีติกขา	ขันติ คือความอดกลั้น เป็นธรรม เครื่องเผากิเลสอย่างยิ่ง
นิพพานัง ปะระมัง วะทันติ พุทธา	ผู้รู้ทั้งหลาย กล่าวพระนิพพานว่า เป็นธรรมอันยิ่ง
นะ หิ ปัพพะชิโต ปะรูปะฆาตี	ผู้กำจัดสัตว์อื่นอยู่ ไม่ชื่อว่าเป็นบรรพชิตเลย
สะมะโณ โหติ ปะรัง วิเหฐะยันโต	ผู้ทำสัตว์อื่นให้ลำบากอยู่ ไม่ชื่อว่าเป็น สมณะเลย
สัพพะปาปัสสะ อะกะระณัง	การไม่ทำบาปทั้งปวง
กุสะลัสสูปะสัมปะทา	การทำกุศลให้ถึงพร้อม
สะจิตตะปะริโยทะปะนัง	การชำระจิตของตนให้ขาวรอบ
เอตัง พุทธานะสาสะนัง.	ธรรม ๓ อย่างนี้ เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย.
อะนูปะวาโท อะนูปะฆาโต	การไม่พูดร้าย การไม่ทำร้าย
ปาติโมกเข จะ สังวะโร	การสำรวมในพระปาติโมกข์
มัตตัญญุตา จะ ภัตตัสฺมิง	ความเป็นผู้รู้ประมาณในการบริโภค
ปันตัญจะ สะยะนาสะนัง	การนอน การนั่งในที่อันสงัด
อะธิจิตเต จะ อาโยโค	ความหมั่นประกอบในอธิจิต
เอตัง พุทธานสาสะนันติ.	ธรรม ๖ อย่างนี้ เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย. (ขุ. ธ.)

ปฐมพุทธกาสิตคาถา

คาถาแสดงปฐมพุทธพจน์ (วิ. พาหิรนิทาน)

อะเนกะชาติสังสารัง สันธาวิสสัง อะนิพพิสัง
เมื่อเรายังไม่พบญาณ ได้แล่นท่องเที่ยวไปในสงสารอันเป็นอเนกชาติ

คะหะการัง คะเวสันโต ทุกขา ชาติ ปุนัปปุนัง
แสวงหาอยู่ซึ่งนายช่างปลูกเรือน คือตัณหาผู้สร้างภพ
การเกิดทุกคราวเป็นทุกข์ร่ำไป

คะหะการะกะ ทิฏโฐสิ ปุนะ เคหัง นะ กาหะสิ
นี่แน่ะ ! นายช่างปลูกเรือน เรารู้จักเจ้าเสียแล้ว
เจ้าจะทำเรือนให้เราไม่ได้อีกต่อไป

สัพพา เต ผาสุกา ภัคคา คะหะกูฏัง วิสังขะตัง
โครงเรือนทั้งหมดของเจ้าเราหักเสียแล้ว ยอดเรือนเราก็รื้อเสียแล้ว

วิสังขาระคะตัง จิตตัง ตัณหานัง ขะยะมัชฌะคาติ.
จิตของเราถึงแล้วซึ่งสภาพที่อะไรปรุงแต่งไม่ได้อีกต่อไป **(อฏฺฐ. ที. สีล.)**
มันได้ถึงแล้วซึ่งความสิ้นไปแห่งตัณหา คือพระนิพพาน. **(อฏฺฐ. ขุ. ขุทก.)**

พุทธอุทานคาถา

(วิ. มหา. ขุ. อุทาน.)

ยะทา หะเว ปาตุภะวันติ ธัมมา อาตาปิโน ฌายโต พฺราหฺมะณัสสะ
อะถัสสะ กังขา วะปะยันติ สัพพา ยะโต ปะชานาติ สะเหตุธัมมัง

เมื่อใดแล ธรรมทั้งหลาย ปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่ เมื่อนั้น ความสงสัยทั้งปวงของพราหมณ์นั้น ย่อมสิ้นไป เพราะมารู้แจ้งธรรมพร้อมทั้งเหตุ

ยะทา หะเว ปาตุภะวันติ ธัมมา อาตาปิโน ฌายโต พฺราหฺมะณัสสะ
อะถัสสะ กังขา วะปะยันติ สัพพา ยะโต ขะยัง ปัจจะยานัง อะเวทิ

เมื่อใดแล ธรรมทั้งหลาย ปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่ เมื่อนั้น ความสงสัยทั้งปวงของพราหมณ์นั้นย่อมสิ้นไป เพราะได้รู้ความสิ้นไปแห่งปัจจัยทั้งหลาย

ยะทา หะเว ปาตุภะวันติ ธัมมา อาตาปิโน ฌายโต พฺราหฺมะณัสสะ
วิธูปะยัง ติฏฐะติ มาระเสนัง สูโรวะ โอภาสะยะมันตะลิกขันติ.

เมื่อใดแล ธรรมทั้งหลาย ปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่ พราหมณ์นั้น ย่อมกำจัดมารและเสนาเสียได้ ดุจพระอาทิตย์อุทัยกำจัดมืด ทำอากาศให้สว่าง ฉะนั้น.

บทรตนสุตตัง

ปะณิธานะโต ปัฏฐายะ ตะถาคะตัสสะ ทะสะ ปาระมิโย
ทะสะ อุปะปาระมิโย ทะสะ ปะระมัตถะปาระมิโยติ
สะมะติงสะ ปาระมิโย ปูเรตฺวา ปัญจะ มะหาปะริจจาเค
ติสโส จะริยา ปัจฉิมัพภะเว คัพภาวักกันติง
ชาติง อะภินิกขะมะนัง ปะธานะจะริยัง โพธิปัลลังเก
มาระวิชะยัง สัพพัญญุตะญาณัปปะฏิเวธัง
ธัมมะจักกัปปะวัตตะนัง นะวะ โลกุตตะระธัมเมติ
สัพเพปิเม พุทธะคุเณ อาวัชชิตฺวา เวสาลิยา
ตีสุ ปาการันตะเรสุ ติยามะรัตติง ปะริตตัง กะโรนโต
อายัสฺมา อานันทัตเถโร วิยะ การุญญะจิตตัง อุปัฏฐะเปตฺวา

เราทั้งหลาย จงตั้งจิตอันประกอบไปด้วยความกรุณาในสัตว์ทั้งหลาย ดุจดังท่านพระอานนท์เถระผู้มีอายุ รำพึงถึงพระพุทธคุณทั้งหลาย แม้ทั้งปวงของพระตถาคตเจ้า จำเดิมแต่ทรงปรารถนาพระพุทธภูมิเป็นต้นมา ทรงยังพระบารมี ๓๐ ถ้วน ให้บริบูรณ์ คือ บารมี ๑๐ อุปบารมี ๑๐ ปรมัตถบารมี ๑๐ มหาบริจาค ๕ จริยา ๓ เสด็จลงสู่คัพโภทร ในภพอันมีในที่สุด ประสูติแล้ว เสด็จออกมหาภิเนษกรมณ์ บำเพ็ญความเพียร ทรงชำนะมาร แทงตลอดพระสัพพัญญุตญาณ ในโลกุตตรธรรม ๙ ณ โพธิบัลลังก์ ดังนี้ แล้วกระทำพระปริตรตลอดราตรีทั้ง ๓ ยาม ภายในกำแพง ๓ ชั้น ในเมืองเวสาลี.

โกฏิสะตะสะหัสเสสุ จักกะวาเฬสุ เทวะตา
ยัสสาณัม ปะฏิคคัณหันติ ยัญจะ เวสาลิยัมปุเร
โรคามะนุสสะทุพภิกขะ สัมภูตันติวิธัมภะยัง
ขิปปะมันตะระธาเปสิ ปะริตตันตัมภะณามะ เห ฯ

เทวดาทั้งหลายในแสนโกฏิจักรวาล ย่อมรับเอาซึ่งอาชญา แห่งพระปริตรอันใด อนึ่งพระปริตรอันใด ยังภัย ๓ ประการ อันเกิดจากโรค เกิดจากอมนุษย์และเกิดจากข้าวยากหมากแพง ในเมืองเวสาลี ให้อันตรธานไปโดยเร็วพลัน เราทั้งหลาย จงสวดพระปริตรเป็นเครื่องป้องกันภัยอันนั้น เทอญ.

รตนสุตตัง (รัตนสูตร)

ยานีธะ ภูตานิ สะมาคะตานิ ภุมมานิ วา ยานิ วะ อันตะลิกเข
สัพเพวะ ภูตา สุมะนา ภะวันตุ อะโถปิ สักกัจจะ สุณันตุ ภาสิตัง

หมู่เทวดาเหล่าใด อยู่บนภาคพื้นดิน หรือเหล่าใดอยู่ในภาคพื้นอากาศ มาประชุมกันแล้วในที่นี้ ขอหมู่เทวดาทั้งหมดนั้น จงมีใจดี และจงฟังสุภาษิตโดยเคารพ ขอท่านทั้งหมดจงตั้งใจฟัง

ตัสฺมา หิ ภูตา นิสาเมถะ สัพเพ เมตตัง กะโรถะ มานุสิยา ปะชายะ
ทิวา จะ รัตโต จะ หะรันติ เย พะลิง ตัสฺมา หิ เน รักขะถะ อัปปะมัตตา

จงแผ่เมตตาไปในหมู่ประชาที่เป็นมนุษย์ มนุษย์เหล่าใด ย่อมนำพลีกรรม คือ ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ท่านทั้งหลาย ทั้งกลางวันและกลางคืน เพราะเหตุนั้น ท่านทั้งหลายจงอย่าประมาท จงช่วยรักษามนุษย์เหล่านั้นด้วยเถิด

ยังกิญจิ วิตตัง อิธะ วา หุรัง วา สัคเคสุ วา ยัง ระตะนัง ปะณีตัง
นะ โน สะมัง อัตถิ ตะถาคะเตนะ อิทัมปิ พุทเธ ระตะนัง ปะณีตัง
เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุ ฯ

ทรัพย์เครื่องปลื้มใจอย่างใดอย่างหนึ่ง ในโลกนี้หรือในโลกอื่น หรือรัตนะใด อันประณีตในสวรรค์ ทรัพย์เครื่องปลื้มใจและรัตนะนั้น ที่เสมอด้วยพระตถาคตไม่มีเลย แม้อันนี้เป็นรัตนะอันประณีตในพระพุทธเจ้า ด้วยคำสัตย์นี้ ขอความสวัสดีจงมี

ขะยัง วิราคัง อะมะตัง ปะณีตัง ยะทัชฌะคา สักฺยะมุนี สะมาหิโต
นะ เตนะ ธัมเมนะ สะมัตถิ กิญจิ อิทัมปิ ธัมเม ระตะนัง ปะณีตัง
เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุ ฯ

พระศากยมุนี มีพระหฤทัยตั้งมั่น ทรงบรรลุธรรมใด เป็นที่สิ้นกิเลส ปราศจากราคะ เป็นอมตธรรมอันประณีต สิ่งไร ๆ ที่เสมอด้วยธรรมนั้นไม่มี แม้อันนี้เป็นรัตนะอันประณีตในพระธรรม ด้วยคำสัตย์นี้ ขอความสวัสดีจงมี

ยัมพุทธะเสฏฐโฐ ปะริวัณณะยี สุจิง สะมาธิมานันตะริกัญญะมาหุ
สะมาธินา เตนะ สะโม นะ วิชชะติ อิทัมปิ ธัมเม ระตะนัง ปะณีตัง
เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุ ฯ

พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ทรงสรรเสริญสมาธิอันใดว่า เป็นธรรมอันสะอาด ปราชญ์ทั้งหลายกล่าวสมาธิอันใดว่า ให้ผลโดยลำดับ สมาธิอื่นที่เสมอด้วยสมาธิอันนั้นไม่มี แม้อันนี้เป็นรัตนะ อันประณีตในพระธรรม ด้วยคำสัตย์นี้ ขอความสวัสดีจงมี

เย ปุคคะลา อัฏฐะ สะตัง ปะสัตถา จัตตาริ เอตานิ ยุคานิ โหนติ
เต ทักขิเณยยา สุคะตัสสะ สาวะกา เอเตสุ ทินนานิ มะหัปผะลานิ
อิทัมปิ สังเฆ ระตะนัง ปะณีตัง เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุ ฯ

บุคคลเหล่าใด ๘ จำพวก ๔ คู่ อันสัตบุรุษทั้งหลายสรรเสริญแล้ว บุคคลเหล่านั้นเป็นสาวกของพระสุคต ควรแก่ทักษิณาทาน ทานทั้งหลายที่เขาถวายในบุคคลเหล่านั้นย่อมมีผลมาก แม้อันนี้เป็นรัตนะอันประณีตในพระสงฆ์ ด้วยคำสัตย์นี้ ขอความสวัสดีจงมี

เย สุปปะยุตตา มะนะสา ทัฬเหนะ นิกกามิโน โคตะมะสาสะนัมหิ
เต ปัตติปัตตา อะมะตัง วิคัยหะ ลัทธา มุธา นิพพุติง ภุญชะมานา
อิทัมปิ สังเฆ ระตะนัง ปะณีตัง เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุ ฯ

พระอริยบุคคลเหล่าใด ในศาสนาของพระพุทธโคดม ประกอบด้วยความเพียรดีแล้ว มีใจมั่นคง ปราศจากความอาลัย พระอริยบุคคลเหล่านั้น ถึงพระอรหัตต์ที่ควรถึง หยั่งเข้าสู่พระนิพพาน ได้ความดับกิเลสเอง เสวยผลอยู่ แม้อันนี้เป็นรัตนะอันประณีตในพระสงฆ์ ด้วยคำสัตย์นี้ ขอความสวัสดีจงมี

ยะถินทะขีโล ปะฐะวิง สิโต สิยา จะตุพภิ วาเตภิ อะสัมปะกัมปิโย
ตะถูปะมัง สัปปุริสัง วะทามิ โย อะริยะสัจจานิ อะเวจจะ ปัสสะติ
อิทัมปิ สังเฆ ระตะนัง ปะณีตัง เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุ ฯ

เสาเขื่อนที่ฝังลงดินอย่างมั่นคงแล้ว ไม่หวั่นไหวเพราะลมทั้ง ๔ ทิศ ฉันใด ผู้ใดพิจารณาเห็นอริยสัจจ์ทั้งหลาย เราเรียกผู้นั้นว่า สัตบุรุษ ผู้ไม่หวั่นไหวเพราะโลกธรรม แม้อันนี้เป็นรัตนะอันประณีตในพระสงฆ์ ด้วยคำสัตย์นี้ ขอความสวัสดีจงมี

เย อะริยะสัจจานิ วิภาวะยันติ คัมภีระปัญเญนะ สุเทสิตานิ
กิญจาปิ เต โหนติ ภุสัปปะมัตตา นะ เต ภะวัง อัฏฐะมะมาทิยันติ
อิทัมปิ สังเฆ ระตะนัง ปะณีตัง เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุ ฯ

พระโสดาบันจำพวกใด ทำให้แจ้งอริยสัจจ์ ที่พระศาสดาผู้มีปัญญาลึกซึ้งทรงแสดงดีแล้ว ถึงแม้ว่าพระโสดาบันจำพวกนั้น จะเป็นผู้ประมาทอย่างแรงกล้า ท่านก็ไม่ถือเอาภพที่ ๘ แม้อันนี้เป็นรัตนะอันประณีตในพระสงฆ์ ด้วยคำสัตย์นี้ ขอความสวัสดีจงมี

สะหาวัสสะ ทัสสะนะสัมปะทายะ ตะยัสสุ ธัมมา ชะหิตา ภะวันติ
สักกายะทิฏฐิ วิจิกิจฉิตัญจะ สีลัพพะตัง วาปิ ยะทัตถิ กิญจิ
จะตูหะปาเยหิ จะ วิปปะมุตโต ฉะ จาภิฐานานิ อะภัพโพ กาตุง
อิทัมปิ สังเฆ ระตะนัง ปะณีตัง เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุ ฯ

สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา และสีลัพพตปรามาส อย่างใดอย่างหนึ่งมีอยู่ สังโยชน์ธรรมเหล่านั้น ย่อมเป็นอันพระโสดาบันละได้แล้ว พร้อมกับทัสสนสัมปทา คือโสดาปัตติมรรคทีเดียว อนึ่ง พระโสดาบันเป็นผู้พ้นแล้วจากอบายทั้ง ๔ ไม่อาจที่จะทำอภิฐาน ๖ คืออนันตริยกรรม ๕ กับการเข้ารีต ๑ แม้อันนี้เป็นรัตนะอันประณีตในพระสงฆ์ ด้วยคำสัตย์นี้ ขอความสวัสดีจงมี

กิญจาปิ โส กัมมัง กะโรติ ปาปะกัง กาเยนะ วาจายุทะ เจตะสา วา
อะภัพโพ โส ตัสสะ ปะฏิจฉะทายะ อะภัพพะตา ทิฏฐะปะทัสสะ วุตตา
อิทัมปิ สังเฆ ระตะนัง ปะณีตัง เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุ ฯ

ถึงแม้ว่าพระโสดาบันนั้น ยังทำบาปกรรมทางกาย วาจา หรือใจไปบ้าง เพราะความประมาท ท่านไม่อาจจะปกปิดบาปกรรมนั้นได้ พระผู้มีพระภาคเจ้าย่อมตรัสความที่พระโสดาบันผู้เห็นบทคือพระนิพพานแล้ว ไม่อาจปกปิดบาปกรรมนั้นไว้ แม้อันนี้เป็นรัตนะอันประณีตในพระสงฆ์ ด้วยคำสัตย์นี้ ขอความสวัสดีจงมี

วะนัปปะคุมเพ ยะถา ผุสสิตัคเค คิมฺหานะมาเส ปะฐะมัสฺมิง คิมเห
ตะถูปะมัง ธัมมะวะรัง อะเทสะยิ นิพพานะคามิง ปะระมัง หิตายะ
อิทัมปิ พุทเธ ระตะนัง ปะณีตัง เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุ ฯ

พุ่มไม้งามในป่า ที่ยอดมีดอกบานสะพรั่ง ในต้นเดือนคิมหะแห่งฤดูคิมหันต์ ฉันใด พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงแสดงธรรมอันประเสริฐ เป็นเครื่องให้ถึงพระนิพพาน เพื่อประโยชน์อย่างยิ่งแก่สัตว์ทั้งหลาย ก็อุปมาฉันนั้น แม้อันนี้เป็นรัตนะอันประณีตในพระพุทธเจ้าด้วยคำสัตย์นี้ ขอความสวัสดีจงมี

วะโร วะรัญญู วะระโท วะราหะโร อะนุตตะโร ธัมมะวะรัง อะเทสะยิ
อิทัมปิ พุทเธ ระตะนัง ปะณีตัง เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุ ฯ

พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ ทรงรู้ธรรมอันประเสริฐ ทรงประทานธรรมอันประเสริฐ ทรงนำมาซึ่งธรรมอันประเสริฐ ไม่มีผู้อื่นยิ่งไปกว่า ได้ทรงแสดงธรรมอันประเสริฐ แม้อันนี้เป็นรัตนะอันประณีตในพระพุทธเจ้า. ด้วยคำสัตย์นี้ ขอความสวัสดีจงมี

ขีณัง ปุราณัง นะวัง นัตถิ สัมภะวัง วิรัตตะจิตตายะติเก ภะวัสฺมิง
เต ขีณะพีชา อะวิรุฬฺหิฉันทา นิพพันติ ธีรา ยะถายัมปะทีโป
อิทัมปิ สังเฆ ระตะนัง ปะณีตัง เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุ ฯ

กรรมเก่าของพระอริยบุคคลเหล่าใด สิ้นไปแล้ว กรรมสมภพใหม่ย่อมไม่มีพระอริยบุคคลเหล่าใด มีจิตอันหน่ายแล้วในภพต่อไป พระอริยบุคคลเหล่านั้น มีพืชสิ้นไปแล้ว มีความพอใจอันงอกไม่ได้แล้ว เป็นผู้มีปัญญา ย่อมปรินิพพานดับสนิท เหมือนประทีปดวงนี้ ฉะนั้น แม้อันนี้เป็นรัตนะอันประณีตในพระสงฆ์. ด้วยคำสัตย์นี้ ขอความสวัสดีจงมีครั้นจบพระปริตรแล้ว ท้าวสักกเทวราชได้ตรัสเสริมเป็นคาถาว่าดังนี้

ยานีธะ ภูตานิ สะมาคะตานิ ภุมมานิ วา ยานิ วะ อันตะลิกเข
ตะถาคะตัง เทวะมะนุสสะ ปูชิตัง พุทธัง นะมัสสามะ สุวัตถิ โหตุ ฯ

หมู่เทวดาเหล่าใดอยู่บนภาคพื้นดิน หรือเหล่าใดอยู่ในภาคพื้นอากาศ มาประชุมกันแล้วในที่นี้ จงพร้อมใจกันนอบน้อมพระพุทธเจ้าผู้เสด็จไปแล้วอย่างงาม อันเทวดาและมนุษย์บูชาแล้ว ขอความสวัสดีจงมี

ยานีธะ ภูตานิ สะมาคะตานิ ภุมมานิ วา ยานิ วะ อันตะลิกเข
ตะถาคะตัง เทวะมะนุสสะ ปูชิตัง ธัมมัง นะมัสสามะ สุวัตถิ โหตุ ฯ

หมู่เทวดาเหล่าใดอยู่บนภาคพื้นดิน หรือเหล่าใดอยู่ในภาคพื้นอากาศ มาประชุมกันแล้วในที่นี้ จงพร้อมใจกันนอบน้อมพระธรรมอันเป็นไปแล้วอย่างงาม อันเทวดาและมนุษย์บูชาแล้ว ขอความสวัสดีจงมี

ยานีธะ ภูตานิ สะมาคะตานิ ภุมมานิ วา ยานิ วะ อันตะลิกเข
ตะถาคะตัง เทวะมะนุสสะ ปูชิตัง สังฆัง นะมัสสามะ สุวัตถิ โหตุ ฯ

หมู่เทวดาเหล่าใดอยู่บนภาคพื้นดิน หรือเหล่าใดอยู่ในภาคพื้นอากาศ มาประชุมกันแล้วในที่นี้ จงพร้อมใจกันนอบน้อมพระสงฆ์ผู้ดำเนินไปแล้วอย่างงาม อันเทวดาและมนุษย์บูชาแล้ว ขอความสวัสดีจงมี (ขุ. ขุทก. ขุ. สุตต.)

พระวินัยปิฎก มหาวรรค

๑๘. อาจริยวตฺตกถา

๑๘. อาจริยวัตตกถา

ว่าด้วยอาจริยวัตร

เรื่องการบอกนิสสัยแก่มาณพก่อนบวช

๗๔. เตน โข ปน สมเยน อญฺญตโร มาณวโก ภิกฺขู อุปสงฺกมิตฺวา ปพฺพชฺชํ ยาจิ.

[๗๔] สมัยนั้น มาณพคนหนึ่งเข้าไปหาภิกษุทั้งหลายขอบรรพชา

ตสฺส ภิกฺขู ปฏิกจฺเจว นิสฺสเย อาจิกฺขึสุ.

ภิกษุทั้งหลายได้บอกนิสสัยแก่เขาก่อนบวช

โส เอวมาห “สเจ เม ภนฺเต ปพฺพชิเต นิสฺสเย อาจิกฺเขยฺยาถ อภิรเมยฺยามหํ.

เขากล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านขอรับ ถ้าบวชแล้ว ท่านทั้งหลายจะพึงบอกนิสสัยแก่กระผม กระผมก็จะยินดียิ่ง

น ทานาหํ ภนฺเต ปพฺพชิสฺสามิ เชคุจฺฉา เม นิสฺสยา ปฏิกูลา”ติ.

บัดนี้ กระผมจักไม่บวชขอรับ เพราะว่านิสสัยเป็นสิ่งที่น่าชังน่าเกลียดสำหรับกระผม”

ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ.

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

น ภิกฺขเว ปฏิกจฺเจว นิสฺสยา อาจิกฺขิตพฺพา.

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลายไม่พึงบอกนิสสัยก่อนบวช

โย อาจิกฺเขยฺย อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺส.

รูปใดบอก ต้องอาบัติทุกกฏ

อนุชานามิ ภิกฺขเว อุปสมฺปนฺนสมนนฺตรา นิสฺสเย อาจิกฺขิตุนฺติ.

ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้บอกนิสสัยพออุปสมบทเสร็จ”

เรื่องให้อุปสมบทด้วยคณะ

เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขู ทุวคฺเคนปิ ติวคฺเคนปิ คเณน อุปสมฺปาเทนฺติ.

สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายให้อุปสมบทด้วยคณะมีพวก ๒ บ้าง มีพวก ๓ บ้าง

ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ.

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

น ภิกฺขเว อูนทสวคฺเคน คเณน อุปสมฺปาเทตพฺโพ.

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ไม่พึงให้อุปสมบทด้วยคณะมีพวกหย่อน ๑๐

โย อุปสมฺปาเทยฺย อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺส.

ภิกษุรูปใด ให้อุปสมบท ต้องอาบัติทุกกฏ

อนุชานามิ ภิกฺขเว ทสวคฺเคน วา อติเรกทสวคฺเคน วา คเณน อุปสมฺปาเทตุนฺติ

ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ อุปสมบทด้วยคณะมีพวก ๑๐ หรือมีพวกเกิน ๑๐ ได้”

เรื่องอุปัชฌาย์มีพรรษาเดียวให้กุลบุตรบวช

๗๕. เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขู เอกวสฺสาปิ ทุวสฺสาปิ สทฺธิวิหาริกํ อุปสมฺปาเทนฺติ.

[๗๕] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายมีพรรษา ๑ บ้าง มีพรรษา ๒ บ้าง ให้สัทธิวิหาริกอุปสมบท

อายสฺมาปิ อุปเสโน วงฺคนฺตปุตฺโต เอกวสฺโส สทฺธิวิหาริกํ อุปสมฺปาเทสิ.

แม้ท่านพระอุปเสนวังคันตบุตรมีพรรษาเดียว ก็ให้สัทธิวิหาริกอุปสมบท

โส วสฺสำวุฏฺโฐ ทุวสฺโส เอกวสฺสำ สทฺธิวิหาริกำ อาทาย เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตำ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตำ นิสีทิ.

ท่านออกพรรษาแล้ว มีพรรษา ๒ ได้พาสัทธิวิหาริกมีพรรษา ๑ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร

อาจิณฺณำ โข ปเนตำ พุทฺธานำ ภควนฺตานำ อาคนฺตุเกหิ ภิกฺขูหิ สทฺธึ ปฏิสมฺโมทิตุำ.

อันการที่พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทั้งหลายทรงปราศรัยกับพระอาคันตุกะทั้งหลาย นั่นเป็นพุทธประเพณี

อถ โข ภควา อายสฺมนฺตำ อุปเสนำ วงฺคนฺตปุตฺตำ เอตทโวจ “กจฺจิ ภิกฺขุ ขมนียำ กจฺจิ ยาปนียำ กจฺจิ ตฺวำ อปฺปกิลมเถน อทฺธานำ อาคโต”ติ?

ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่านพระอุปเสนวังคันตบุตรว่า “ภิกษุ เธอยังสบายดีหรือ ยังพอเป็นอยู่ได้หรือ เธอเดินทางมาโดยไม่ลำบากหรือ”

“ขมนียำ ภควา ยาปนียำ ภควา.

ท่านพระอุปเสนวังคันตบุตรกราบทูลว่า “ยังสบายดี พระพุทธเจ้าข้า ยังพอเป็นอยู่ได้ พระพุทธเจ้าข้า

อปฺปกิลมเถน มยำ ภนฺเต อทฺธานำ อาคตา”ติ.

ข้าพระองค์เดินทางมาโดยไม่ลำบาก พระพุทธเจ้าข้า”

พุทธประเพณี

ชานนฺตาปิ ตถาคตา ปุจฺฉนฺติ ชานนฺตาปิ น ปุจฺฉนฺติ

พระตถาคตเจ้าทั้งหลายทรงทราบเรื่องตรัสถามก็มี ไม่ตรัสถามก็มี

กาลं วิทิตฺวา ปุจฺฉนฺติ กาลं วิทิตฺวา น ปุจฺฉนฺติ

ทรงทราบกาลอันควร ตรัสถามก็มี ไม่ตรัสถามก็มี

อตฺถสංหิตं ตถาคตา ปุจฺฉนฺติ โน อนตฺถสංหิตं.

ตรัสถามเรื่องที่เป็นประโยชน์ ไม่ตรัสถามเรื่องที่ไม่เป็นประโยชน์

อนตฺถสංหิเต เสตุฆาโต ตถาคตานं.

เพราะพระตถาคตเจ้าทั้งหลาย ทรงขจัดเรื่องที่ไม่เป็นประโยชน์เสียด้วยอริยมรรคแล้ว

ทฺวีหิ อากาเรหิ พุทฺธา ภควนฺโต ภิกฺขู ปฏิปุจฺฉนฺติ

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทั้งหลาย สอบถามภิกษุทั้งหลายด้วยเหตุ ๒ ประการ

ธมฺมं วา เทเสสฺสาม

คือ จะทรงแสดงธรรมอย่างหนึ่ง

สาวกานं วา สิกฺขาปทं ปญฺญเปสฺสามาติ.

จะทรงบัญญัติสิกขาบทแก่พระสาวกอย่างหนึ่ง

อถ โข ภควา อายสฺมนฺตं อุปเสนं วงฺคนฺตปุตฺตं เอตทโวจ

ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่านพระอุปเสนวังคันตบุตรว่า

“กติวสฺโสสิ ตฺวं ภิกฺขู”ติ?

“เธอมีพรรษาเท่าไร ภิกษุ”

“ทฺวสฺโสหं ภควา”ติ.

ท่านพระอุปเสนวังคันตบุตรกราบทูลว่า “ข้าพระองค์ได้ ๒ พรรษาแล้ว พระพุทธเจ้าข้า”

“อยं ปน ภิกฺขุ กติวสฺโส”ติ?

“ภิกษุรูปนี้ มีพรรษาเท่าไร”

“เอกวสฺโส ภควา”ติ.

“มีพรรษาเดียว พระพุทธเจ้าข้า”

“กึ ตายं ภิกฺขุ โหตี”ติ?

“ภิกษุรูปนี้ เป็นอะไรกับเธอ”

“สทฺธิวิหาริโก เม ภควา”ติ.

“เป็นสัทธิวิหาริกของข้าพระองค์ พระพุทธเจ้าข้า”

ทรงตำหนิ

วิครหิ พุทฺโธ ภควา “อนนุจฺฉวิกํ โมฆปุริส อนนุโลมิกํ อปฺปติรูปํ อสฺสามณกํ อกปฺปิยं อกรณียं.

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงตำหนิว่า “ฯลฯ โมฆบุรุษ การกระทำของเธอนั้น ไม่สมควร ไม่คล้อยตาม ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำเลย โมฆบุรุษ

กถญฺหิ นาม ตฺวं โมฆปุริส อญฺเญหิ โอวทิโย อนุสาสิโย อญฺญं โอวทิตุํ อนุสาสิตุํ มญฺญิสฺสสิ.

เธอยังเป็นผู้ที่ผู้อื่นจะต้องตักเตือนพร่ำสอน ไฉนจึงได้สำคัญตนเพื่อตักเตือน พร่ำสอนผู้อื่นเล่า

อติลหุํ โข ตฺวं โมฆปุริส พาหุลฺลาย อาวตฺโต ยทิทं คณพนฺธิกं.

เธอเวียนมาเพื่อความเป็นผู้มักมา ซึ่งมีความเกี่ยวพันกับหมู่เร็วยิ่งนัก

เนตๆ โมฆปุริส อปฺปสนฺนานๆ วา ปสาทาย ปสนฺนานๆ วา ภิยฺโยภาวาย”ฯเปฯ

การกระทำอย่างนี้ มิได้ทำคนที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใส หรือทำคนที่เลื่อมใสอยู่แล้ว ให้เลื่อมใสยิ่งขึ้นได้เลย ฯลฯ”

วิครหิตฺวา ฯเปฯ

ครั้นตำหนิแล้ว

ธมฺมึ กถๆ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ “น ภิกฺขเว อูนทสวสฺเสน อุปสมฺปาเทตพฺโพ.

ทรงแสดงธรรมีกถา รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุมีพรรษาหย่อน ๑๐ ไม่พึงให้อุปสมบท

โย อุปสมฺปาเทยฺย อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺส.

รูปใดให้ อุปสมบท ต้องอาบัติทุกกฏ

อนุชานามิ ภิกฺขเว ทสวสฺเสน วา อติเรกทสวสฺเสน วา อุปสมฺปาเทตุ”นฺติ.

ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุมีพรรษาครบ ๑๐ หรือมีพรรษาเกิน ๑๐ ให้อุปสมบทได้”

เรื่องอุปัชฌาย์โง่เขลา

๗๖. เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขู ทสวสฺสมฺหา ทสวสฺสมฺหาติ พาลา อพฺยตฺตา อุปสมฺปาเทนฺติ.

[๗๖] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายคิดว่า “เรามีพรรษาครบ ๑๐ เรามีพรรษาครบ ๑๐” แต่เป็นผู้โง่เขลา ไม่ฉลาด ให้อุปสมบท

ทิสฺสนฺติ อุปชฺฌายา พาลา สทฺธิวิหาริกา ปณฺฑิตา.

ปรากฏว่า อุปัชฌาย์เป็นผู้โง่เขลา สัทธิวิหาริกเป็นบัณฑิตก็มี

ทิสฺสนฺติ อุปชฺฌายา อพฺยตฺตา สทฺธิวิหาริกา พฺยตฺตา.

อุปัชฌาย์เป็นผู้ไม่ฉลาด สัทธิวิหาริกเป็นผู้ฉลาดก็มี

ทิสฺสนฺติ อุปชฺฌายา อปฺปสฺสุตา สทฺธิวิหาริกา พหุสฺสุตา.

อุปัชฌาย์มีสุตะน้อย สัทธิวิหาริกเป็นพหูสูตก็มี

ทิสฺสนฺติ อุปชฺฌายา ทุปฺปญฺญา สทฺธิวิหาริกา ปญฺญวนฺโต.

อุปัชฌาย์มีปัญญาทราม สัทธิวิหาริกมีปัญญาดีก็มี

อญฺญตโรปิ อญฺญติตฺถิยปุพฺโพ อุปชฺฌาเยน สหธมฺมิกํ วุจฺจมาโน

แม้ภิกษุรูปหนึ่งเคยเป็นอัญเดียรถีย์ ถูกอุปัชฌาย์ว่ากล่าวโดยชอบธรรม

อุปชฺฌายสฺส วาทํ อาโรเปตฺวา ตเมว ติตฺถายตนํ สงฺกมิ.

ก็โต้เถียงอุปัชฌาย์ไปเข้าลัทธิเดียรถีย์นั้นดังเดิม

เย เต ภิกฺขู อปฺปิจฺฉา ฯเปฯ เต อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ

บรรดาภิกษุที่มักน้อย ฯลฯ พากันตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า

กถญฺหิ นาม ภิกฺขู ทสวสฺสมฺหา ทสวสฺสมฺหาติ พาลา อพฺยตฺตา อุปสมฺปาเทสฺสนฺติ.

"ไฉนภิกษุทั้งหลายจึงได้อ้างว่า เรามีพรรษาครบ ๑๐ เรามีพรรษาครบ ๑๐ แต่เป็นผู้โง่เขลา ไม่ฉลาด ให้อุปสมบท"

ทิสฺสนฺติ อุปชฺฌายา พาลา สทฺธิวิหาริกา ปณฺฑิตา ทิสฺสนฺติ

ปรากฏว่า อุปัชฌาย์เป็นผู้โง่เขลา สัทธิวิหาริกเป็นบัณฑิตก็มี

อุปชฺฌายา อพฺยตฺตา สทฺธิวิหาริกา พฺยตฺตา ทิสฺสนฺติ

อุปัชฌาย์เป็นผู้ไม่ฉลาด สัทธิวิหาริกเป็นผู้ฉลาดก็มี

อุปชฺฌายา อปฺปสฺสุตา สทฺธิวิหาริกา พหุสฺสุตา ทิสฺสนฺติ

อุปัชฌาย์มีสุตะน้อย สัทธิวิหาริกเป็นพหูสูตก็มี

อุปชฺฌายา ทุปฺปญฺญา สทฺธิวิหาริกา ปญฺญวนฺโตติ.

อุปัชฌาย์มีปัญญาทราม สัทธิวิหาริกมีปัญญาดีก็มี

อถ โข เต ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ.

จึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

ทรงสอบถาม

สจฺจํ กิร ภิกฺขเว ภิกฺขู ทสวสฺสมฺหา ทสวสฺสมฺหาติ พาลา อพฺยตฺตา อุปสมฺปาเทนฺติ.

พระผู้มีพระภาคทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทราบว่าพวกภิกษุได้อ้างว่า เรามีพรรษาครบ ๑๐ เรามีพรรษาครบ ๑๐ แต่เป็นผู้โง่เขลา ไม่ฉลาด ให้อุปสมบท

ทิสฺสนฺติ อุปชฺฌายา พาลา สทฺธิวิหาริกา ปณฺฑิตา ทิสฺสนฺติ

ปรากฏว่าอุปัชฌาย์เป็นผู้โง่เขลา สัทธิวิหาริกเป็นผู้ฉลาดก็มี

อุปชฺฌายา อพฺยตฺตา สทฺธิวิหาริกา พฺยตฺตา ทิสฺสนฺติ

อุปัชฌาย์เป็นผู้ไม่ฉลาด สัทธิวิหาริกเป็นผู้ฉลาดก็มี

อุปชฺฌายา อปฺปสฺสุตา สทฺธิวิหาริกา พหุสฺสุตา ทิสฺสนฺติ

อุปัชฌาย์มีสุตะน้อย สัทธิวิหาริกเป็นพหูสูตก็มี

อุปชฺฌายา ทุปฺปญฺญา สทฺธิวิหาริกา ปญฺญวนฺโต”ติ?

อุปัชฌาย์มีปัญญาทราม สัทธิวิหาริกมีปัญญาดีก็มี จริงหรือ”

“สจฺจ ภควา”ติ.

ภิกษุทั้งหลายทูลรับว่า “จริง พระพุทธเจ้าข้า”

วิครหิ พุทฺโธ ภควา ฯเปฯ “กถญฺหิ นาม เต ภิกฺขเว โมฆปุริสา ทสวสฺสมฺหา ทสวสฺสมฺหาติ พาลา อพฺยตฺตา อุปสมฺปาเทสฺสนฺติ.

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงตำหนิว่า ฯลฯ “ภิกษุทั้งหลาย ไฉน โมฆะบุรุษเหล่านั้นจึงได้อ้างว่า เรามีพรรษาครบ ๑๐ แต่เป็นผู้โง่เขลา ไม่ฉลาดให้อุปสมบทเล่า

ทิสฺสนฺติ อุปชฺฌายา พาลา สทฺธิวิหาริกา ปณฺฑิตา ทิสฺสนฺติ

ปรากฏว่าอุปัชฌาย์เป็นผู้โง่เขลา สัทธิวิหาริกเป็นบัณฑิตก็มี

อุปชฺฌายา อพฺยตฺตา สทฺธิวิหาริกา พฺยตฺตา ทิสฺสนฺติ

อุปัชฌาย์เป็นผู้ไม่ฉลาด สัทธิวิหาริกเป็นผู้ฉลาดก็มี

อุปชฺฌายา อปฺปสฺสุตา สทฺธิวิหาริกา พหุสฺสุตา ทิสฺสนฺติ

อุปัชฌาย์มีสุตะน้อย สัทธิวิหาริกเป็นพหูสูตก็มี

อุปชฺฌายา ทุปฺปญฺญา สทฺธิวิหาริกา ปญฺญวนฺโต.

อุปัชฌาย์มีปัญญาทราม สัทธิวิหาริกมีปัญญาดีก็มี

เนตๆ ภิกฺขเว อปฺปสนฺนานๆ วา ปสาทาย ฯเปฯ วิครหิตฺวา ฯเปฯ

ภิกษุทั้งหลาย การกระทำของพวกโมฆบุรุษนั่น มิได้ทำคนที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใส หรือทำคนที่เลื่อมใสอยู่แล้วให้เลื่อมใสยิ่งขึ้นได้เลย ฯลฯ”

ธมฺมึ กถๆ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ “ น ภิกฺขเว พาเลน อพฺยตฺเตน อุปสมฺปาเทตพฺโพ.

ครั้นแล้วทรงแสดงธรรมีกถา รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้โง่เขลา ไม่ฉลาด ไม่พึงให้อุปสมบท

โย อุปสมฺปาเทยฺย อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺส.

รูปใดให้อุปสมบท ต้องอาบัติทุกกฏ

อนุชานามิ ภิกฺขเว พฺยตฺเตน ภิกฺขุนา ปฏิพเลน ทสวสฺเสน วา อติเรกทสวสฺเสน วา อุปสมฺปาเทตุ”นฺติ.

ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาต ให้ภิกษุผู้ฉลาดผู้สามารถ มีพรรษาครบ ๑๐ หรือมีพรรษาเกิน ๑๐ ให้อุปสมบทได้”

เรื่องอุปัชฌาย์หลีกไป

๗๗. เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขู อุปชฺฌาเยสุ ปกฺกนฺเตสุปิ วิพฺภนฺเตสุปิ กาลงฺกเตสุปิ ปกฺขสงฺกนฺเตสุปิ อนาจริยกา อโนวทิยมานา อนนุสาสิยมานา ทุนฺนิวตฺถา ทุปฺปารุตา อนากปฺปสมฺปนฺนา ปิณฺฑาย จรนฺติ

[๗๗] สมัยนั้น เมื่ออุปัชฌาย์หลีกไปบ้าง สึกเสียบ้าง มรณภาพบ้าง ไปเข้ารีตเดียรถีย์บ้าง ภิกษุทั้งหลายไม่มีอาจารย์ ไม่มีผู้คอยตักเตือนพร่ำสอน จึงนุ่งห่มไม่เรียบร้อย มีมารยาทไม่สมควร เที่ยวบิณฑบาต

มนุสฺสานํ ภุญฺชมานานํ อุปริโภชเนปิ อุตฺติฏฺฐปตฺตํ อุปนาเมนฺติ

เมื่อคนทั้งหลายกำลังบริโภค ก็ยื่นบาตรสำหรับเที่ยวบิณฑบาตเข้าไปบนของบริโภคบ้าง

อุปริขาทนีเยปิ อุปริสายนีเยปิ อุปริปานีเยปิ อุตฺติฏฺฐปตฺตํ อุปนาเมนฺติ

บนของเคี้ยวบ้าง บนของลิ้มบ้าง บนน้ำดื่มบ้าง

สามํ สูปมฺปิ โอทนมฺปิ วิญฺญาเปตฺวา ภุญฺชนฺติ ภตฺตคฺเคปิ อุจฺจาสทฺทา มหาสทฺทา วิหรนฺติ.

ออกปากขอแกงบ้าง ข้าวสุกบ้าง ด้วยตนเองมาฉัน ส่งเสียงดังในโรงฉันบ้าง

มนุสฺสา อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ “กถญฺหิ นาม สมณา สกฺยปุตฺติยา ทุนฺนิวตฺถา ทุปฺปารุตา อนากปฺปสมฺปนฺนา ปิณฺฑาย จริสฺสนฺติ

คนทั้งหลายพากันตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “ไฉนสมณะเชื้อสายศากยบุตรทั้งหลายจึงได้นุ่งห่มไม่เรียบร้อย มีมารยาทไม่สมควร เที่ยวบิณฑบาต

มนุสฺสานํ ภุญฺชมานานํ อุปริโภชเนปิ อุตฺติฏฺฐปตฺตํ อุปนาเมสฺสนฺติ

เมื่อคนทั้งหลายกำลังบริโภค ก็ยื่นบาตรสำหรับเที่ยวบิณฑบาตเข้าไปบนของบริโภคบ้าง

อุปริขาทนีเยปิ อุปริสายนีเยปิ อุปริปานีเยปิ อุตฺติฏฺฐปตฺตं อุปนาเมสฺสนฺติ

บนของเคี้ยวบ้าง บนของลิ้มบ้าง บนน้ำดื่มบ้าง

สามํ สูปมฺปิ โอทนมฺปิ วิญฺญาเปตฺวา ภุญฺชิสฺสนฺติ ภตฺตคฺเคปิ อุจฺจาสทฺทา มหาสทฺทา วิหริสฺสนฺติ เสยฺยถาปิ พฺราหฺมณา พฺราหฺมณโภชเน” ติ.

ออกปากขอแกงบ้าง ข้าวสุกบ้าง ด้วยตนเองมาฉัน ส่งเสียงดังในโรงฉันบ้าง เหมือนพวกพราหมณ์ในสถานที่เลี้ยงพราหมณ์ฉะนั้นเล่า”

อสฺโสสุ โข ภิกฺขู เตสं มนุสฺสานํ อุชฺฌายนฺตานํ ขิยฺยนฺตานํ วิปาเจนฺตานํ ฯเปฯ

ภิกษุทั้งหลายได้ยินคนเหล่านั้นตำหนิ ประณาม โพนทะนาอยู่ บรรดาภิกษุผู้มักน้อย ฯลฯ พากันตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “ไฉนภิกษุทั้งหลายจึงได้นุ่งห่ม ไม่เรียบร้อย มีมารยาทไม่สมควร ...ส่งเสียงดังในโรงฉันบ้างเล่า”

อถ โข เต ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ.

จึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

สจฺจํ กิร ภิกฺขเว ฯเปฯ

พระผู้มีพระภาคทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย “ภิกษุทั้งหลาย ทราบว่าพวกภิกษุนุ่งห่มไม่เรียบร้อย มีมารยาทไม่สมควร ... ส่งเสียงดังในโรงฉันบ้างจริงหรือ”

สจฺจํ ภควาติ ฯเปฯ

ภิกษุทั้งหลายทูลรับว่า “จริง พระพุทธเจ้าข้า”

วิครหิตฺวา ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงตำหนิว่า “ฯลฯ ภิกษุทั้งหลาย ไฉนโมฆะบุรุษเหล่านั้น ฯลฯ” ครั้นแล้วทรงแสดงธรรมีกถา รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า

เรื่องถืออนิสสัยอยู่ ๑๐ พรรษา

อนุชานามิ ภิกฺขเว อาจริยํ.

ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตอาจารย์

อาจริโย ภิกฺขเว อนฺเตวาสิกมฺหิ ปุตฺตจิตฺตํ อุปฏฺฐาเปสฺสติ อนฺเตวาสิโก อาจริยมฺหิ ปิตุจิตฺตํ อุปฏฺฐาเปสฺสติ.

อาจารย์จักเข้าไปตั้งจิตสนิทสนมในอันเตวาสิกฉันบุตร อันเตวาสิกจักเข้าไปตั้งจิตสนิทสนมในอาจารย์ฉันบิดา

เอวํ เต อญฺญมญฺญํ สคารวา สปฺปติสฺสา สภาควุตฺติโน วิหรนฺตา อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุทฺธึ วิรุฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสนฺติ.

เมื่อเป็นเช่นนี้ อาจารย์และอันเตวาสิกจักมีความเคารพยำเกรง ประพฤติกลมเกลียวกัน จักถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ในพระธรรมวินัยนี้

อนุชานามิ ภิกฺขเว ทสวสฺสํ นิสฺสาย วตฺถุ ทสวสฺเสน นิสฺสยํ ทาตุ.

ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้อาศัยภิกษุมีพรรษา ๑๐ อยู่ อนุญาตให้ภิกษุมีพรรษา ๑๐ ให้นิสสัยได้

วิธีถือนิสสัย

เอวญฺจ ปน ภิกฺขเว อาจริโย คเหตพฺโพ.

ภิกษุทั้งหลาย อันเตวาสิกพึงถืออาจารย์อย่างนี้

เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา ปาเท วนฺทิตฺวา อุกฺกุฏิกํ นิสีทิตฺวา อญฺชลึ ปคฺคเหตฺวา เอวมสฺส วจนีโย

อันเตวาสิกนั้นพึงห่มอุตตราสงค์เฉวียงบ่าข้างหนึ่ง กราบเท้า นั่งกระโหย่ง ประนมมือกล่าวอย่างนี้ว่า

‘อาจริโย เม ภนฺเต โหหิ อายสฺมโต นิสฺสาย วจฺฉามิ อาจริโย เม ภนฺเต โหหิ

“ท่านผู้เจริญ ท่านจงเป็นอาจารย์ของข้าพเจ้าเถิด ข้าพเจ้าจักอาศัยท่านอยู่ ท่านผู้เจริญ ท่านจงเป็นอาจารย์ของข้าพเจ้าเถิด

อายสฺมโต นิสฺสาย วจฺฉามิ อาจริโย เม ภนฺเต โหหิ อายสฺมโต นิสฺสาย วจฺฉามี’ติ.

ข้าพเจ้าจักอาศัยท่านอยู่ ท่านผู้เจริญ ท่านจงเป็นอาจารย์ของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจักอาศัยท่านอยู่”

‘สาหูติ’ วา ‘ลหูติ’ วา ‘โอปายิก’นฺติ วา ‘ปติรูป’นฺติ วา ‘ปาสาทิเกน สมฺปาเทหี’ติ วา กาเยน วิญฺญาเปติ วาจาย วิญฺญาเปติ กาเยน วาจาย วิญฺญาเปติ คหิโต โหติ

อาจารย์ให้อันเตวาสิกรู้ด้วยกาย ให้รู้ด้วยวาจา หรือให้รู้ด้วยกายและวาจา ว่า “ดีละ” ว่า “เบาใจละ” ว่า “ชอบแก่อุบายละ” ว่า “สมควรละ” หรือว่า “จงประพฤติปฏิบัติให้น่าเลื่อมใส” อาจารย์ชื่อว่าเป็นผู้ที่อันเตวาสิกถือแล้ว

อาจริโย น กาเยน วิญฺญาเปติ น วาจาย วิญฺญาเปติ น กาเยน วาจาย วิญฺญาเปติ น คหิโต โหติ อาจริโย.

อาจารย์ไม่ให้อันเตวาสิกรู้ด้วยกาย ไม่ให้รู้ด้วยวาจา หรือไม่ให้รู้ด้วยกายและวาจา อาจารย์เป็นผู้ที่อันเตวาสิกยังมิได้ถือ

อาจริยวัตร

๗๘. อนฺเตวาสิเกน ภิกฺขเว อาจริยมฺหิ สมฺมา วตฺติตพฺพํ.

[๗๘] ภิกษุทั้งหลาย อันเตวาสิกพึงประพฤติชอบในอาจารย์

ตตฺรายํ สมฺมาวตฺตนา

วิธีประพฤติชอบในอาจารย์นั้นมีดังนี้

กาลสฺเสว อุฏฺฐาย อุปาหนํ โอมุญฺจิตฺวา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา ทนฺตกฏฺฐํ ทาตพฺพํ มุโขทกํ ทาตพฺพํ อาสนํ ปญฺญเปตพฺพํ.

อันเตวาสิกพึงลุกขึ้นแต่เช้าตรู่ ถอดรองเท้า ห่มอุตตราสงค์เฉวียงบ่าข้างหนึ่ง ถวายไม้ชำระฟัน น้ำล้างหน้า ปูอาสนะ

สเจ ยาคุ โหติ ภาชนํ โธวิตฺวา ยาคุ อุปนาเมตพฺพา

ถ้าข้าวต้มมี พึงล้างภาชนะใส่ข้าวต้มเข้าไปถวาย

ยาคุ๎ ปีตสฺส อุทกำ ทตฺวา ภาชนำ ปฏิคฺคเหตฺวา นีจำ กตฺวา สาธุกำ อปฺปฏิฆฺฆสนฺเตน โธวิตฺวา ปฏิสาเมตพฺพำ.

เมื่ออาจารย์ฉันข้าวต้มเสร็จแล้ว พึงถวายน้ำรับภาชนะมา ถืออย่างระมัดระวัง ไม่ให้ครูด ล้างแล้วเก็บงำไว้

อาจริยมฺหิ วุฏฺฐิเต อาสนำ อุทฺธริตพฺพำ.

เมื่ออาจารย์ลุกขึ้นแล้ว พึงยกอาสนะเก็บ

สเจ โส เทโส อุกฺลาโป โหติ โส เทโส สมฺมชฺชิตพฺโพ.

ถ้าที่นั้นรก พึงกวาด

สเจ อาจริโย คามำ ปวิสิตุกาโม โหติ นิวาสนำ ทาตพฺพำ ปฏินิวาสนำ ปฏิคฺคเหตพฺพำ กายพนฺธนำ ทาตพฺพำ สคุณำ กตฺวา สงฺฆาฏิโย ทาตพฺพา โธวิตฺวา ปตฺโต โสทโก ทาตพฺโพ.

ถ้าอาจารย์ต้องการจะเข้าหมู่บ้าน พึงถวายผ้านุ่ง รับผ้านุ่งอาศัย ถวายประคดเอว ถวายสังฆาฏิที่พับซ้อนกัน ล้างบาตรแล้วถวายพร้อมทั้งน้ำ

สเจ อาจริโย ปจฺฉาสมณำ อากงฺขติ ติมณฺฑลำ ปฏิจฺฉาเทนฺเตน ปริมณฺฑลำ นิวาเสตฺวา กายพนฺธนำ พนฺธิตฺวา สคุณำ กตฺวา สงฺฆาฏิโย ปารุปิตฺวา คณฺฐิกำ ปฏิมุญฺจิตฺวา โธวิตฺวา ปตฺตำ คเหตฺวา อาจริยสฺส ปจฺฉาสมเณน โหตพฺพำ.

ถ้าอาจารย์หวังจะให้เป็นปัจฉาสมณะ พึงนุ่งให้เรียบร้อยปกปิดได้มณฑล ๓ คาดประคดเอว ห่มสังฆาฏิที่พับซ้อนกัน กลัดลูกดุม ล้างบาตรถือไปเป็นปัจฉาสมณะของอาจารย์

นาติทูเร คนฺตพฺพํ นาจฺจาสนฺเน คนฺตพฺพํ ปตฺตปริยาปนฺนํ ปฏิคฺคเหตพฺพํ.

พึงเดินไม่ให้ห่างนัก ไม่ให้ชิดนัก พึงรับบาตรที่มีของบรรจุอยู่

น อาจริยสฺส ภณมานสฺส อนฺตรนฺตรา กถา โอปาเตตพฺพา.

เมื่ออาจารย์กำลังกล่าว ไม่พึงกล่าวสอดขึ้นในระหว่าง

อาจริโย อาปตฺติสามนฺตา ภณมาโน นิวาเรตพฺโพ.

อาจารย์กล่าวถ้อยคำใกล้ต่ออาบัติ พึงห้ามเสีย

นิวตฺตนฺเตน ปฐมตรํ อาคนฺตฺวา อาสนํ ปญฺญเปตพฺพํ ปาโททกํ ปาทปีฐํ ปาทกถลิกํ อุปนิกฺขิปิตพฺพํ ปจฺจุคฺคนฺตฺวา ปตฺตจีวรํ ปฏิคฺคเหตพฺพํ ปฏินิวาสนํ ทาตพฺพํ นิวาสนํ ปฏิคฺคเหตพฺพํ.

เมื่ออาจารย์จะกลับ พึงมาก่อนแล้วปูอาสนะไว้ พึงเตรียมน้ำล้างเท้า ตั่งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้าไว้ พึงลุกขึ้นรับบาตรและจีวร พึงถวายผ้านุ่งอาศัย รับผ้านุ่งมา

สเจ จีวรํ สินฺนํ โหติ

ถ้าจีวรชุ่มเหงื่อ

มุหุตฺตํ อุณฺเห โอตาเปตพฺพํ น จ อุณฺเห จีวรํ นิทหิตพฺพํ.

พึงผึ่งแดดครู่หนึ่ง ไม่พึงผึ่งทิ้งไว้ที่แดด

จีวรํ สงฺฆริตพฺพํ.

พึงพับจีวร

จีวรํ สงฺฆรนฺเตน จตุรงฺคุลํ กณฺณํ อุสฺสาเรตฺวา จีวรํ สงฺฆริตพฺพํ มา มชฺเฌ ภงฺโค อโหสีติ.

เมื่อจะพับจีวร พึงพับจีวรให้เหลื่อมมุมกัน ๔ นิ้ว ตั้งใจว่า ตรงกลางจะได้ไม่มีรอยพับ

โอโภเค กายพนฺธนำ กาตพฺพำ.

พึงม้วนประคดเอวใส่ขนดจีวร

สเจ ปิณฺฑปาโต โหติ อาจริโย จ ภุญฺชิตุกาโม โหติ

ถ้าบิณฑบาตมีและอาจารย์ต้องการจะฉัน

อุทกำ ทตฺวา ปิณฺฑปาโต อุปนาเมตพฺโพ.

พึงถวายน้ำแล้วน้อมบิณฑบาตเข้าไปถวาย

อาจริโย ปานีเยน ปุจฺฉิตพฺโพ.

นำน้ำฉันมาถวาย

ภุตฺตาวิสฺส อุทกำ ทตฺวา ปตฺตำ ปฏิคฺคเหตฺวา นีจำ กตฺวา สาธุกำ อปฺปฏิฆฺสนฺเตน

เมื่ออาจารย์ฉันเสร็จแล้ว พึงถวายน้ำ รับบาตรมา ถืออย่างระมัดระวังไม่ให้ครูด

โธวิตฺวา โวทกำ กตฺวา มุหุตฺตำ อุณฺเห โอตาเปตพฺโพ น จ อุณฺเห ปตฺโต นิทหิตพฺโพ.

ล้างแล้วเช็ดให้สะเด็ดน้ำ ผึ่งแดดครู่หนึ่ง ไม่พึงผึ่งทิ้งไว้ที่แดด

ปตฺตจีวรำ นิกฺขิปิตพฺพำ. ปตฺตำ นิกฺขิปนฺเตน เอเกน หตฺเถน ปตฺตำ คเหตฺวา เอเกน หตฺเถน เหฏฺฐามญฺจำ วา เหฏฺฐาปีฐำ วา ปรามสิตฺวา ปตฺโต นิกฺขิปิตพฺโพ.

พึงเก็บบาตรและจีวร เมื่อจะเก็บบาตร พึงใช้มือข้างหนึ่งจับบาตร ใช้มือข้างหนึ่งคลำใต้เตียงหรือใต้ตั่ง จึงเก็บบาตร

น จ อนนฺตรหิตาย ภูมิยา ปตฺโต นิกฺขิปิตพฺโพ.

ไม่พึงเก็บบาตรไว้บนพื้นที่ไม่มีสิ่งใดรอง

จีวรํ นิกฺขิปนฺเตน เอเกน หตฺเถน จีวรํ คเหตฺวา เอเกน หตฺเถน จีวรวํสํ วา จีวรรชฺชุ วา ปมชฺชิตฺวา ปารโต อนฺตํ โอรโต โภคํ กตฺวา จีวรํ นิกฺขิปิตพฺพํ.

เมื่อจะเก็บจีวร พึงใช้มือข้างหนึ่งถือจีวร ใช้มือข้างหนึ่งลูบราวจีวรหรือสายระเดียง เอาชายไว้นอก เอาขนดไว้ใน จึงเก็บจีวร

อาจริยมฺหิ วุฏฺฐิเต อาสนํ อุทฺธริตพฺพํ ปาโททกํ ปาทปีฐํ ปาทกถลิกํ ปฏิสาเมตพฺพํ.

เมื่ออาจารย์ลุกขึ้นแล้ว พึงยกอาสนะเก็บ พึงเก็บน้ำล้างเท้า ตั่งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้า

สเจ โส เทโส อุกฺลาโป โหติ โส เทโส สมฺมชฺชิตพฺโพ.

ถ้าที่นั้นรก พึงกวาด

สเจ อาจริโย นหายิตุกาโม โหติ นหานํ ปฏิยาเทตพฺพํ.

ถ้าอาจารย์ต้องการจะสรงน้ำ พึงจัดน้ำสรงถวาย

สเจ สีเตน อตฺโถ โหติ สีตํ ปฏิยาเทตพฺพํ.

ถ้าท่านต้องการน้ำเย็น พึงจัดน้ำเย็นถวาย

สเจ อุณฺเหน อตฺโถ โหติ อุณฺหํ ปฏิยาเทตพฺพํ.

ถ้าท่านต้องการน้ำอุ่น พึงจัดน้ำอุ่นถวาย

สเจ อาจริโย ชนฺตาฆรํ ปวิสิตุกาโม โหติ จุณฺณํ สนฺเนตพฺพํ มตฺติกา เตเมตพฺพา ชนฺตาฆรปีฐํ อาทาย อาจริยสฺส ปิฏฺฐิโต ปิฏฺฐิโต คนฺตฺวา

ถ้าอาจารย์ต้องการจะเข้าเรือนไฟ พึงบดจุรณ พึงแช่ดิน ถือตั่งสำหรับเรือนไฟเดินตามหลังอาจารย์ไป

ชนฺตาฆรปีฐํ ทตฺวา จีวรํ ปฏิคฺคเหตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ จุณฺณํ ทาตพฺพํ มตฺติกา ทาตพฺพา.

ถวายตั่งสำหรับเรือนไฟแล้วรับจีวรมาวาง ณ ที่สมควร จึงถวายจุรณและดิน

สเจ อุสฺสหติ ชนฺตาฆรํ ปวิสิตพฺพํ.

ถ้าสามารถ พึงเข้าเรือนไฟ

ชนฺตาฆรํ ปวิสนฺเตน มตฺติกาย มุขํ มกฺเขตฺวา ปุรโต จ ปจฺฉโต จ ปฏิจฺฉาเทตฺวา ชนฺตาฆรํ ปวิสิตพฺพํ.

เมื่อจะเข้าเรือนไฟ พึงเอาดินทาหน้าปิดหน้าและหลัง จึงเข้าเรือนไฟ

น เถเร ภิกฺขู อนุปขชฺช นิสีทิตพฺพํ.

ไม่พึงนั่งเบียดพระเถระ

น นวา ภิกฺขู อาสเนน ปฏิพาหิตพฺพา.

ไม่พึงกีดกันอาสนะพระนวกะ

ชนฺตาฆเร อาจริยสฺส ปริกมฺมํ กาตพฺพํ.

พึงทำบริกรรมแก่อาจารย์ในเรือนไฟ

ชนฺตาฆรา นิกฺขมนฺเตน ชนฺตาฆรปีฐํ อาทาย ปุรโต จ ปจฺฉโต จ ปฏิจฺฉาเทตฺวา ชนฺตาฆรา นิกฺขมิตพฺพํ.

เมื่อจะออกจากเรือนไฟ พึงถือตั่งสำหรับเรือนไฟปิดหน้าและหลัง จึงออกจากเรือนไฟ

อุทเกปิ อาจริยสฺส ปริกมฺมํ กาตพฺพํ.

พึงทำบริกรรมแก่อาจารย์แม้ในน้ำ

นหาเตน ปฐมตรํ อุตฺตริตฺวา อตฺตโน คตฺตํ โวทกํ กตฺวา นิวาเสตฺวา อาจริยสฺส คตฺตโต อุทกํ ปมชฺชิตพฺพํ นิวาสนํ ทาตพฺพํ สงฺฆาฏิ ทาตพฺพา

ตนสรงน้ำเสร็จแล้ว พึงขึ้นก่อนเช็ดตัวให้แห้งแล้วผลัดผ้า พึงเช็ดน้ำจากตัวอาจารย์ ถวายผ้านุ่ง สังฆาฏิ

ชนฺตาฆรปีฐํ อาทาย ปฐมตรํ อาคนฺตฺวา อาสนํ ปญฺญเปตพฺพํ ปาโททกํ ปาทปีฐํ ปาทกถลิกํ อุปนิกฺขิปิตพฺพํ.

ถือตั่งสำหรับเรือนไฟมาก่อน ปูอาสนะ เตรียมน้ำล้างเท้า ตั่งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้าไว้

อาจริโย ปานีเยน ปุจฺฉิตพฺโพ.

นำน้ำฉัน มาถวายอาจารย์

สเจ อุทฺทิสาเปตุกาโม โหติ อุทฺทิสาเปตพฺโพ.

ถ้าอาจารย์ต้องการจะให้เรียน พึงเรียน

สเจ ปริปุจฺฉิตุกาโม โหติ ปริปุจฺฉิตพฺโพ.

ถ้าอาจารย์ต้องการจะให้สอบถามอรรถ พึงสอบถาม

ยสฺมึ วิหาเร อาจริโย วิหรติ สเจ โส วิหาโร อุกฺลาโป โหติ สเจ อุสฺสหติ โสเธตพฺโพ.

อาจารย์อยู่ในวิหารใด ถ้าวิหารนั้นสกปรก ถ้าสามารถ พึงชำระให้สะอาด

วิหารๆ โสเธนฺเตน ปฐมๆ ปตฺตจีวรๆ นีหริตฺวา เอกมนฺตๆ นิกฺขิปิตพฺพๆ

เมื่อจะชำระวิหารให้สะอาด พึงขนบาตรและจีวรออกก่อน วางไว้ ณ ที่สมควร

นิสีทนปจฺจตฺถรณๆ นีหริตฺวา เอกมนฺตๆ นิกฺขิปิตพฺพๆ ภิสิพิพฺโพหนๆ นีหริตฺวา เอกมนฺตๆ นิกฺขิปิตพฺพๆ

พึงขนผ้าปูนั่ง ผ้าปูนอน ฟูก หมอน ออกมาวาง ณ ที่สมควร

มญฺโจ นีจๆ กตฺวา สาธุกๆ อปฺปฏิฆสนฺเตน อสงฺฆฏฺเฏนฺเตน กวาฏปิฏฺฐิๆ นีหริตฺวา เอกมนฺตๆ นิกฺขิปิตพฺโพ ปีฐๆ นีจๆ กตฺวา สาธุกๆ อปฺปฏิฆสนฺเตน อสงฺฆฏฺเฏนฺเตน กวาฏปิฏฺฐิๆ นีหริตฺวา เอกมนฺตๆ นิกฺขิปิตพฺพๆ

เตียง ตั่ง อันเตวาสิกพึงยกอย่างระมัดระวัง ไม่ให้ครูด ไม่ให้กระทบบานประตู และกรอบประตู ขนออกไปตั้งไว้ ณ ที่สมควร

มญฺจปฏิปาทกา นีหริตฺวา เอกมนฺตๆ นิกฺขิปิตพฺพา เขฬมลฺลโก นีหริตฺวา เอกมนฺตๆ นิกฺขิปิตพฺโพ อปสฺเสนผลกๆ นีหริตฺวา เอกมนฺตๆ นิกฺขิปิตพฺพๆ ภูมตฺถรณๆ ยถาปญฺญตฺตๆ สลฺลกฺเขตฺวา นีหริตฺวา เอกมนฺตๆ นิกฺขิปิตพฺพๆ.

เขียงรองเตียง กระโถน พนักพิง พึงขนออกมาวางไว้ ณ ที่สมควร พรมปูพื้น พึงสังเกตที่ปูไว้เดิม ค่อยขนออกมาวาง ณ ที่สมควร

สเจ วิหาเร สนฺตานกๆ โหติ อุลฺโลกา ปฐมๆ โอหาเรตพฺพๆ อาโลกสนฺธิกณฺณภาคา ปมชฺชิตพฺพา.

ถ้าในวิหารมีหยากเยื่อ พึงกวาดเพดานลงมาก่อน กรอบหน้าต่างและมุมห้องพึงเช็ด

สเจ เครุกปริกมฺมกตา ภิตฺติ กณฺณกิตา โหติ โจฬกํ เตเมตฺวา ปีเฬตฺวา ปมชฺชิตพฺพา. สเจ กาฬวณฺณกตา ภูมิ กณฺณกิตา โหติ โจฬกํ เตเมตฺวา ปีเฬตฺวา ปมชฺชิตพฺพา.

ถ้าฝาที่เขาทาน้ำมันหรือพื้นทาสีดำขึ้นรา ควรใช้ผ้าชุบน้ำบิดแล้วเช็ด

สเจ อกตา โหติ ภูมิ อุทเกน ปริปฺโผสิตฺวา สมฺมชฺชิตพฺพา

ถ้าเป็นพื้นไม่ได้ทา พึงใช้น้ำประพรมเช็ด

มา วิหาโร รเชน อุหญฺญีติ.

อย่าให้วิหารคลาคล่ำด้วยฝุ่นละออง

สงฺการํ วิจินิตฺวา เอกมนฺตํ ฉฑฺเฑตพฺพํ.

พึงคัดหยากเยื่อไปทิ้ง ณ ที่สมควร

ภูมตฺถรณํ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปปฺโผเฏตฺวา อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตํ ปญฺญเปตพฺพํ.

พรมปูพื้น พึงผึ่งแดด ชำระ ตบ ขนกลับปูไว้ตามเดิม

มญฺจปฏิปาทกา โอตาเปตฺวา ปมชฺชิตฺวา อติหริตฺวา ยถาฐาเน ฐเปตพฺพา.

เขียงรองเตียง พึงผึ่งแดด เช็ด ขนกลับวางไว้ตามเดิม

มญฺโจ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปปฺโผเฏตฺวา นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฏิฆฺสนฺเตน อสงฺฆฏฺเฏนฺเตน กวาฏปิฏฺฐิ อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตํ ปญฺญเปตพฺโพ.

ปีฐํ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปปฺโผเฏตฺวา นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฏิฆฺสนฺเตน อสงฺฆฏฺเฏนฺเตน กวาฏปิฏฺฐิ อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตํ ปญฺญเปตพฺพํ.

ภิสิพิฺโพหนำ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปปฺโผเฏตฺวา อติหริตฺวา ยถาปณฺณตฺตำ ปณฺณเปตพฺพำ.

เตียง ตั่ง พึงผึ่งแดด ชำระ ปัด ยกอย่างระมัดระวัง ไม่ให้ครูด ไม่ให้กระทบบานประตูและกรอบประตู ขนกลับตั้งไว้ตามเดิม

นิสีทนปจฺจตฺถรณำ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปปฺโผเฏตฺวา อติหริตฺวา ยถาปณฺณตฺตำ ปณฺณเปตพฺพำ.

ฟูก หมอน ผ้าปูนั่ง ผ้าปูนอน พึงผึ่งแดด ชำระ ตบ ขนกลับวางปูไว้ตามเดิม

เขฬมลฺลโก โอตาเปตฺวา ปมชฺชิตฺวา อติหริตฺวา ยถาฐาเน ฐเปตพฺโพ อปสฺเสนผลกำ โอตาเปตฺวา ปมชฺชิตฺวา อติหริตฺวา ยถาฐาเน ฐเปตพฺพำ.

กระโถน พนักพิง พึงผึ่งแดด เช็ดถู ขนกลับวางไว้ตามเดิม

ปตฺตจีวรำ นิกฺขิปิตพฺพำ.

พึงเก็บบาตรและจีวร

ปตฺตำ นิกฺขิปนฺเตน เอเกน หตฺเถน ปตฺตำ คเหตฺวา เอเกน หตฺเถน เหฏฺฐามญฺจำ วา เหฏฺฐาปีฐำ วา ปรามสิตฺวา ปตฺโต นิกฺขิปิตพฺโพ.

เมื่อจะเก็บบาตร พึงใช้มือข้างหนึ่งถือบาตร ใช้มือข้างหนึ่งคลำใต้เตียงหรือใต้ตั่ง จึงเก็บบาตร

น จ อนนฺตรหิตาย ภูมิยา ปตฺโต นิกฺขิปิตพฺโพ.

ไม่พึงเก็บบาตรไว้บนพื้นที่ไม่มีสิ่งใดรอง

จีวรำ นิกฺขิปนฺเตน เอเกน หตฺเถน จีวรำ คเหตฺวา เอเกน หตฺเถน จีวรวำสำ วา จีวรรชฺชุำ วา ปมชฺชิตฺวา

เมื่อจะเก็บจีวร พึงใช้มือข้างหนึ่งถือจีวร ใช้มือข้างหนึ่งลูบราวจีวรหรือสายระเดียง

ปารโต อนฺตํ โอรโต โภคํ กตฺวา จีวรํ นิกฺขิปิตพฺพํ.

เอาชายไว้นอก เอาขนดไว้ใน จึงเก็บจีวร

สเจ ปุรตฺถิมา สรชา วาตา วายนฺติ ปุรตฺถิมา วาตปานา ถเกตพฺพา.

ถ้าลมเจือฝุ่นละอองพัดมาทางทิศตะวันออก พึงปิดหน้าต่างด้านตะวันออก

สเจ ปจฺฉิมา สรชา วาตา วายนฺติ ปจฺฉิมา วาตปานา ถเกตพฺพา.

ถ้าพัดมาทางทิศตะวันตก พึงปิดหน้าต่างด้านตะวันตก

สเจ อุตฺตรา สรชา วาตา วายนฺติ อุตฺตรา วาตปานา ถเกตพฺพา

ถ้าพัดมาทางทิศเหนือ พึงปิดหน้าต่างด้านเหนือ

สเจ ทกฺขิณา สรชา วาตา วายนฺติ ทกฺขิณา วาตปานา ถเกตพฺพา.

ถ้าพัดมาทางทิศใต้ พึงปิดหน้าต่างด้านใต้

สเจ สีตกาโล โหติ ทิวา วาตปานา วิวริตพฺพา รตฺตึ ถเกตพฺพา.

ถ้าเป็นฤดูหนาว พึงเปิดหน้าต่างกลางวัน ปิดกลางคืน

สเจ อุณฺหกาโล โหติ ทิวา วาตปานา ถเกตพฺพา รตฺตึ วิวริตพฺพา.

ถ้าเป็นฤดูร้อน พึงปิดหน้าต่างกลางวัน เปิดกลางคืน

สเจ ปริเวณํ อุกฺลาปํ โหติ ปริเวณํ สมฺมชฺชิตพฺพํ.

สเจ โกฏฺฐโก อุกฺลาโป โหติ โกฏฺฐโก สมฺมชฺชิตพฺโพ.

สเจ อุปฏฺฐานสาลา อุกฺลาปา โหติ อุปฏฺฐานสาลา สมฺมชฺชิตพฺพา.

สเจ อคฺคิสาลา อุกฺลาปา โหติ อคฺคิสาลา สมฺมชฺชิตพฺพา.

สเจ วจฺจกุฏิ อุกฺลาปา โหติ วจฺจกุฏิ สมฺมชฺชิตพฺพา.

ถ้าบริเวณ ซุ้ม โรงฉัน โรงไฟ วัจกุฎีรก พึงปัดกวาด

สเจ ปานียं น โหติ ปานียं อุปฏฺฐาเปตพฺพं.

สเจ ปริโภชนียं น โหติ ปริโภชนียं อุปฏฺฐาเปตพฺพं

ถ้าน้ำฉันน้ำใช้ไม่มี พึงจัดเตรียมไว้

สเจ อาจมนกุมฺภิยं อุทกं น โหติ อาจมนกุมฺภิยา อุทกं อาสิญฺจิตพฺพं.

ถ้าหม้อชำระไม่มีน้ำ พึงตักน้ำใส่หม้อชำระ

สเจ อาจริยสฺส อนภิรติ อุปฺปนฺนา โหติ อนฺเตวาสิเกน วูปกาเสตพฺโพ วูปกาสาเปตพฺโพ ธมฺมกถา วาสฺส กาตพฺพา.

ถ้าอาจารย์เกิดความไม่ยินดี อันเตวาสิกพึงช่วยระงับ หรือพึงบอกภิกษุอื่นให้ช่วยระงับ หรือพึงแสดงธรรมีกถาแก่อาจารย์

สเจ อาจริยสฺส กุกฺกุจฺจं อุปฺปนฺนं โหติ อนฺเตวาสิเกน วิโนเทตพฺพं วิโนทาเปตพฺพं ธมฺมกถา วาสฺส กาตพฺพา.

ถ้าอาจารย์เกิดความรำคาญ อันเตวาสิกพึงช่วยบรรเทา หรือพึงบอกภิกษุอื่น ให้ช่วยบรรเทา หรือพึงแสดงธรรมีกถาแก่อาจารย์

สเจ อาจริยสฺส ทิฏฺฐิคตं อุปฺปนฺนं โหติ อนฺเตวาสิเกน วิเวเจตพฺพं วิเวจาเปตพฺพं ธมฺมกถา วาสฺส กาตพฺพา.

ถ้าอาจารย์เกิดความเห็นผิด อันเตวาสิกพึงให้สละเสีย หรือพึงบอกภิกษุอื่นให้ช่วยให้สละเสีย หรือพึงแสดงธรรมีกถาแก่อาจารย์

สเจ อาจริโย ครุธมฺมं อชฺฌาปนฺโน โหติ ปริวาสารโห อนฺเตวาสิเกน อุสฺสุกฺกं กาตพฺพं

ถ้าอาจารย์ต้องอาบัติหนัก ควรแก่ปริวาส อันเตวาสิกพึงทำการขวนขวายว่า

กินฺติ นุ โข สงฺโฆ อาจริยสฺส ปริวาสํ ทเทยฺยาติ.

ด้วยอุบายอย่างไรหนอ สงฆ์พึงให้ปริวาสแก่อาจารย์

สเจ อาจริโย มูลาย ปฏิกสฺสนารโห โหติ อนฺเตวาสิเกน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ กินฺติ นุ โข สงฺโฆ อาจริยํ มูลาย ปฏิกสฺเสยฺยาติ.

ถ้าอาจารย์ควรแก่การชักเข้าหาอาบัติเดิม อันเตวาสิกพึงทำการขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ สงฆ์พึงชักอาจารย์เข้าหาอาบัติเดิม

สเจ อาจริโย มานตฺตารโห โหติ อนฺเตวาสิเกน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ กินฺติ นุ โข สงฺโฆ อาจริยสฺส มานตฺตํ ทเทยฺยาติ.

ถ้าอาจารย์ควรแก่มานัต อันเตวาสิกพึงทำการขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ สงฆ์พึงให้มานัตแก่อาจารย์

สเจ อาจริโย อพฺภานารโห โหติ อนฺเตวาสิเกน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ กินฺติ นุ โข สงฺโฆ อาจริยํ อพฺเภยฺยาติ

ถ้าอาจารย์ควรแก่อัพภาน อันเตวาสิกพึงทำการขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ สงฆ์พึงอัพภานอาจารย์

สเจ สงฺโฆ อาจริยสฺส กมฺมํ กตฺตุกาโม โหติ ตชฺชนียํ วา นิยสฺสํ วา ปพฺพาชนียํ วา ปฏิสารณียํ วา อุกฺเขปนียํ วา อนฺเตวาสิเกน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ

ถ้าสงฆ์ต้องการจะทำกรรม คือ ตัชชนียกรรม นิยสกรรม ปัพพาชนียกรรม ปฏิสารณียกรรม หรืออุกเขปนียกรรมแก่อาจารย์ อันเตวาสิกพึงทำการขวนขวายว่า

กินฺติ นุ โข สงฺโฆ อาจริยสฺส กมฺมํ น กเรยฺย ลหุกาย วา ปริณาเมยฺยาติ.

ด้วยอุบายอย่างไรหนอ สงฆ์ไม่พึงทำกรรมแก่อาจารย์หรือพึงเปลี่ยนไปเป็นโทษเบา

กตํ วา ปนสฺส โหติ สงฺเฆน กมฺมํ ตชฺชนียํ วา นิยสฺสํ วา ปพฺพาชนียํ วา ปฏิสารณียํ วา อุกฺเขปนียํ วา อนฺเตวาสิเกน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ

หรือว่าอาจารย์ ได้ถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรม นิยสกรรม ปัพพาชนียกรรม ปฏิสารณียกรรม หรืออุกเขปนียกรรมแล้ว อันเตวาสิกพึงทำการขวนขวายว่า

กินฺติ นุ โข อาจริโย สมฺมา วตฺเตยฺย โลมํ ปาเตยฺย เนตฺถารํ วตฺเตยฺย สงฺโฆ ตํ กมฺมํ ปฏิปฺปสฺสมฺเภยฺยาติ.

ด้วยอุบายอย่างไรหนอ อาจารย์พึงกลับประพฤติชอบ พึงหายเย่อหยิ่ง พึงกลับตัวได้ สงฆ์พึงระงับกรรมนั้นเสีย

สเจ อาจริยสฺส จีวรํ โธวิตพฺพํ โหติ อนฺเตวาสิเกน โธวิตพฺพํ อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ กินฺติ นุ โข อาจริยสฺส จีวรํ โธวิเยถาติ.

ถ้าจีวรของอาจารย์จะต้องซัก อันเตวาสิกพึงซัก หรือพึงทำการขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใคร ๆ พึงซักจีวรของอาจารย์

สเจ อาจริยสฺส จีวรํ กาตพฺพํ โหติ อนฺเตวาสิเกน กาตพฺพํ อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ กินฺติ นุ โข อาจริยสฺส จีวรํ กริเยถาติ.

ถ้าจีวรของอาจารย์จะต้องตัดเย็บ อันเตวาสิกพึงตัดเย็บ หรือพึงทำการขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใคร ๆ พึงตัดเย็บจีวรของอาจารย์

สเจ อาจริยสฺส รชนํ ปจิตพฺพํ โหติ อนฺเตวาสิเกน ปจิตพฺพํ อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ กินฺติ นุ โข อาจริยสฺส รชนํ ปจิเยถาติ.

ถ้าน้ำย้อมของอาจารย์จะต้องต้ม อันเตวาสิกพึงต้ม หรือพึงทำการขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใคร ๆ พึงต้มน้ำย้อมของอาจารย์

สเจ อาจริยสฺส จีวรํ รชิตพฺพํ โหติ อนฺเตวาสิเกน รชิตพฺพํ อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ กินฺติ นุ โข อาจริยสฺส จีวรํ รชิเยถาติ.

ถ้าจีวรของอาจารย์จะต้องย้อม อันเตวาสิกพึงย้อม หรือพึงทำการขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใคร ๆ พึงย้อมจีวรของอาจารย์

จีวรํ รชนฺเตน สาธุกํ สมฺปริวตฺตกํ สมฺปริวตฺตกํ รชิตพฺพํ น จ อจฺฉินฺเน เถเว ปกฺกมิตพฺพํ.

เมื่อจะย้อมจีวร พึงย้อม พลิกกลับไปกลับมาดี ๆ เมื่อหยาดน้ำย้อมยังหยด ไม่ขาดสาย ไม่พึงหลีกไป

น อาจริยํ อนาปุจฺฉา เอกจฺจสฺส ปตฺโต ทาตพฺโพ

อันเตวาสิกไม่บอกอาจารย์ ไม่พึงให้บาตรแก่ภิกษุบางรูป

น เอกจฺจสฺส ปตฺโต ปฏิคฺคเหตพฺโพ

ไม่พึงรับบาตรของภิกษุบางรูป

น เอกจฺจสฺส จีวรํ ทาตพฺพํ

ไม่พึงให้จีวรแก่ภิกษุบางรูป

น เอกจฺจสฺส จีวรํ ปฏิคฺคเหตพฺพํ

ไม่พึงรับจีวรของภิกษุบางรูป

น เอกจฺจสฺส ปริกฺขาโร ทาตพฺโพ

ไม่พึงให้บริขารแก่ภิกษุบางรูป

น เอกจฺจสฺส ปริกฺขาโร ปฏิคฺคเหตพฺโพ

ไม่พึงรับบริขารของภิกษุบางรูป

น เอกจฺจสฺส เกสา เฉเทตพฺพา

ไม่พึงโกนผมให้ภิกษุบางรูป

น เอกจฺเจน เกสา เฉทาเปตพฺพา

ไม่พึงให้ภิกษุบางรูปโกนผมให้

น เอกจฺจสฺส ปริกมฺมํ กาตพฺพํ

ไม่พึงทำบริกรรมแก่ภิกษุบางรูป

น เอกจฺเจน ปริกมฺมํ การาเปตพฺพํ

ไม่พึงให้ภิกษุบางรูปทำบริกรรมให้

น เอกจฺจสฺส เวยฺยาวจฺโจ กาตพฺโพ

ไม่พึงทำการขวนขวายแก่ภิกษุบางรูป

น เอกจฺเจน เวยฺยาวจฺโจ การาเปตพฺโพ

ไม่พึงสั่งภิกษุบางรูปให้ทำการขวนขวาย

น เอกจฺจสฺส ปจฺฉาสมเณน โหตพฺพํ

ไม่พึงเป็นปัจฉาสมณะของภิกษุบางรูป

น เอกจฺโจ ปจฺฉาสมโณ อาทาตพฺโพ

ไม่พึงพาภิกษุบางรูปไปเป็นปัจฉาสมณะ

น เอกจฺจสฺส ปิณฺฑปาโต นีหริตพฺโพ

ไม่พึงนำบิณฑบาตไปถวายภิกษุบางรูป

น เอกจฺเจน ปิณฺฑปาโต นีหราเปตพฺโพ.

ไม่พึงสั่งภิกษุบางรูปให้นำบิณฑบาตไปถวาย

น อาจริยํ อนาปุจฺฉา คาโม ปวิสิตพฺโพ น สุสานํ คนฺตพฺพํ น ทิสา ปกฺกมิตพฺพา.

อันเตวาสิกไม่บอกลาอาจารย์ ไม่พึงเข้าหมู่บ้าน ไม่พึงไปป่าช้า ไม่พึงออกไปต่างถิ่น

สเจ อาจริโย คิลาโน โหติ ยาวชีวํ อุปฏฺฐาตพฺโพ วุฏฺฐานมสฺส อาคเมตพฺพ"นฺติ.

ถ้าอาจารย์เป็นไข้ พึงพยาบาลจนตลอดชีวิต พึงรอจนกว่าอาจารย์นั้นจะหาย

อาจริยวตฺตํ นิฏฺฐิตํ.

อาจริยวัตตกถา จบ

๑๙. อนฺเตวาสิกวตฺตกถา

๑๙. อันเตวาสิกวัตตกถา

ว่าด้วยอันเตวาสิกวัตร

๗๙. อาจริเยน ภิกฺขเว อนฺเตวาสิกมฺหิ สมฺมา วตฺติตพฺพํ.

[๗๙] ภิกษุทั้งหลาย อาจารย์พึงประพฤติชอบในอันเตวาสิก

ตตฺรายํ สมฺมาวตฺตนา

วิธีประพฤติชอบ ในอันเตวาสิกนั้น มีดังนี้

อาจริเยน ภิกฺขเว อนฺเตวาสิโก สงฺคเหตพฺโพ อนุคฺคเหตพฺโพ อุทฺเทเสน ปริปุจฺฉาย โอวาเทน อนุสาสนิยา.

ภิกษุทั้งหลาย อาจารย์พึงสงเคราะห์อนุเคราะห์อันเตวาสิก ด้วยอุทเทส ปริปุจฉา โอวาท และอนุศาสน์

สเจ อาจริยสฺส ปตฺโต โหติ อนฺเตวาสิกสฺส ปตฺโต น โหติ อาจริเยน อนฺเตวาสิกสฺส ปตฺโต ทาตพฺโพ อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ กินฺติ นุ โข อนฺเตวาสิกสฺส ปตฺโต อุปฺปชฺชิเยถาติ.

ถ้าอาจารย์มีบาตร อันเตวาสิกไม่มีบาตร อาจารย์พึงถวายบาตรแก่อันเตวาสิก หรือพึงทำการขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ บาตรพึงเกิดขึ้นแก่อันเตวาสิก

สเจ อาจริยสฺส จีวรํ โหติ อนฺเตวาสิกสฺส จีวรํ น โหติ อาจริเยน อนฺเตวาสิกสฺส จีวรํ ทาตพฺพํ อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ กินฺติ นุ โข อนฺเตวาสิกสฺส จีวรํ อุปฺปชฺชิเยถาติ.

ถ้าอาจารย์มีจีวร อันเตวาสิกไม่มีจีวร อาจารย์พึงถวายจีวรแก่อันเตวาสิก หรือ พึงทำการขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ จีวรพึงเกิดขึ้นแก่อันเตวาสิก

สเจ อาจริยสฺส ปริกฺขาโร โหติ อนฺเตวาสิกสฺส ปริกฺขาโร น โหติ อาจริเยน อนฺเตวาสิกสฺส ปริกฺขาโร ทาตพฺโพ อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ กินฺติ นุ โข อนฺเตวาสิกสฺส ปริกฺขาโร อุปฺปชฺชิเยถาติ.

ถ้าอาจารย์มีบริขาร อันเตวาสิกไม่มีบริขาร อาจารย์พึงถวายบริขารแก่อันเตวาสิก หรือพึงทำการขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ บริขารพึงเกิดขึ้นแก่อันเตวาสิก

สเจ อนฺเตวาสิโก คิลาโน โหติ กาลสฺเสว อุฏฺฐาย ทนฺตกฏฺฐํ ทาตพฺพํ มุโขทกํ ทาตพฺพํ อาสนํ ปญฺญเปตพฺพํ.

ถ้าอันเตวาสิกเป็นไข้ อาจารย์พึงลุกขึ้นแต่เช้าตรู่ ถวายไม้ชำระฟัน น้ำล้างหน้า ปูอาสนะ

สเจ ยาคุ โหติ ภาชนํ โธวิตฺวา ยาคุ อุปนาเมตพฺพา.

ถ้าข้าวต้มมี พึงล้างภาชนะใส่ข้าวต้มเข้าไปถวาย

ยาคุ ปีตสฺส อุทกํ ทตฺวา ภาชนํ ปฏิคฺคเหตฺวา นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฏิฆสนฺเตน โธวิตฺวา ปฏิสาเมตพฺพํ.

เมื่ออันเตวาสิกฉันข้าวต้มเสร็จแล้ว พึงถวายน้ำ รับภาชนะมาถืออย่างระมัดระวัง ไม่ให้ครูด ล้างแล้วเก็บงำไว้

อนฺเตวาสิกมฺหิ วุฏฺฐิเต อาสนํ อุทฺธริตพฺพํ. สเจ โส เทโส อุกฺลาโป โหติ โส เทโส สมฺมชฺชิตพฺโพ.

เมื่ออันเตวาสิกลุกขึ้นแล้ว พึงยกอาสนะเก็บ ถ้าที่นั้นรก พึงกวาด

สเจ อนฺเตวาสิโก คามํ ปวิสิตุกาโม โหติ นิวาสนํ ทาตพฺพํ ปฏินิวาสนํ ปฏิคฺคเหตพฺพํ กายพนฺธนํ ทาตพฺพํ สคุณํ กตฺวา สงฺฆาฏิโย ทาตพฺพา โธวิตฺวา ปตฺโต โสทโก ทาตพฺโพ.

ถ้าอันเตวาสิกต้องการจะเข้าหมู่บ้าน พึงถวายผ้านุ่ง รับผ้านุ่งอาศัยถวายประคดเอว ถวายสังฆาฏิที่พับซ้อนกัน ล้างบาตรแล้วถวายพร้อมทั้งน้ำ

เอตฺตาวตา นิวตฺติสฺสตีติ อาสนํ ปญฺญเปตพฺพํ ปาโททกํ ปาทปีฐํ ปาทกถลิกํ อุปนิกฺขิปิตพฺพํ ปจฺจุคฺคนฺตฺวา ปตฺตจีวรํ ปฏิคฺคเหตพฺพํ ปฏินิวาสนํ ทาตพฺพํ นิวาสนํ ปฏิคฺคเหตพฺพํ.

ปูอาสนะไว้ โดยกำหนดว่า เวลาเพียงเท่านี้ อันเตวาสิกจักกลับมา พึงเตรียมน้ำล้างเท้า ตั่งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้าไว้ พึงลุกขึ้นรับบาตรและจีวร พึงถวายผ้านุ่งอาศัย รับผ้านุ่งมา

สเจ จีวรํ สินฺนํ โหติ มุหุตฺตํ อุณฺเห โอตาเปตพฺพํ น จ อุณฺเห จีวรํ นิทหิตพฺพํ.

ถ้าจีวรชุ่มเหงื่อ พึงผึ่งแดดครู่หนึ่ง ไม่พึงผึ่งทิ้งไว้ที่แดด

จีวรํ สงฺฆริตพฺพํ. จีวรํ สงฺฆรนฺเตน จตุรงฺคุลํ กณฺณํ อุสฺสาเรตฺวา จีวรํ สงฺฆริตพฺพํ มา มชฺเฌ ภงฺโค อโหสีติ. โอโภเค กายพนฺธนํ กาตพฺพํ.

พึงพับจีวร เมื่อจะพับจีวร พึงพับจีวรให้เหลื่อมมุมกัน ๔ นิ้ว ตั้งใจว่าตรงกลางจะได้ไม่มีรอยพับ พึงม้วนประคดเอวใส่ขนดจีวร

สเจ ปิณฺฑปาโต โหติ อนฺเตวาสิโก จ ภุญฺชิตุกาโม โหติ อุทกํ ทตฺวา ปิณฺฑปาโต อุปนาเมตพฺโพ.

ถ้าบิณฑบาตมี และอันเตวาสิกต้องการจะฉัน พึงถวายน้ำแล้วนำบิณฑบาต เข้าไปถวาย

อนฺเตวาสิโก ปานีเยน ปุจฺฉิตพฺโพ.

นำน้ำฉันมาถวาย

ภุตฺตาวิสฺส อุทกํ ทตฺวา ปตฺตํ ปฏิคฺคเหตฺวา นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฏิฆฺสนฺเตน โธวิตฺวา โวทกํ กตฺวา มุหุตฺตํ อุณฺเห โอตาเปตพฺโพ น จ อุณฺเห ปตฺโต นิทหิตพฺโพ.

เมื่ออันเตวาสิกฉันเสร็จแล้ว พึงถวายน้ำรับบาตรมา ถืออย่างระมัดระวังไม่ให้ครูด ล้างแล้วเช็ดให้สะเด็ดน้ำผึ่งแดดครู่หนึ่ง ไม่พึงผึ่งทิ้งไว้ที่แดด

ปตฺตจีวรํ นิกฺขิปิตพฺพํ. ปตฺตํ นิกฺขิปนฺเตน เอเกน หตฺเถน ปตฺตํ คเหตฺวา เอเกน หตฺเถน เหฏฺฐามญฺจํ วา เหฏฺฐาปีฐํ วา ปรามสิตฺวา ปตฺโต นิกฺขิปิตพฺโพ. น จ อนนฺตรหิตาย ภูมิยา ปตฺโต นิกฺขิปิตพฺโพ.

พึงเก็บบาตรและจีวร เมื่อจะเก็บบาตร พึงใช้มือข้างหนึ่งถือบาตร ใช้มือข้างหนึ่งคลำใต้เตียงหรือใต้ตั่ง จึงเก็บบาตร ไม่พึงเก็บบาตรไว้บนพื้นที่ไม่มีสิ่งใดรอง

จีวรํ นิกฺขิปนฺเตน เอเกน หตฺเถน จีวรํ คเหตฺวา เอเกน หตฺเถน จีวรวํสํ วา จีวรรชฺชุ วา ปมชฺชิตฺวา ปารโต อนฺตํ โอรโต โภคํ กตฺวา จีวรํ นิกฺขิปิตพฺพํ.

เมื่อจะเก็บจีวร พึงใช้มือข้างหนึ่งถือจีวร ใช้มือข้างหนึ่งลูบราวจีวรหรือสายระเดียงเอาชายไว้นอก เอาขนดไว้ในจึงเก็บจีวร

อนฺเตวาสิกมฺหิ วุฏฺฐิเต อาสนํ อุทฺธริตพฺพํ ปาโททกํ ปาทปีฐํ ปาทกถลิกํ ปฏิสาเมตพฺพํ สเจ โส เทโส อุกฺลาโป โหติ โส เทโส สมฺมชฺชิตพฺโพ.

เมื่ออันเตวาสิกลุกขึ้นแล้ว พึงยกอาสนะเก็บ พึงเก็บน้ำล้างเท้า ตั่งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้า ถ้าที่นั้นรก พึงกวาด

สเจ อนฺเตวาสิโก นหายิตุกาโม โหติ นหานํ ปฏิยาเทตพฺพํ.

ถ้าอันเตวาสิกต้องการจะสรงน้ำ พึงจัดน้ำสรงถวาย

สเจ สีเตน อตฺโถ โหติ สีตํ ปฏิยาเทตพฺพํ.

ถ้าเธอต้องการน้ำเย็น พึงจัดน้ำเย็นถวาย

สเจ อุณฺเหน อตฺโถ โหติ อุณฺหํ ปฏิยาเทตพฺพํ.

ถ้าเธอต้องการน้ำอุ่น พึงจัดน้ำอุ่นถวาย

สเจ อนฺเตวาสิโก ชนฺตาฆรํ ปวิสิตุกาโม โหติ จุณฺณํ สนฺเนตพฺพํ มตฺติกา เตเมตพฺพา ชนฺตาฆรปีฐํ อาทาย คนฺตฺวา ชนฺตาฆรปีฐํ ทตฺวา จีวรํ ปฏิคฺคเหตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ จุณฺณํ ทาตพฺพํ มตฺติกา ทาตพฺพา.

ถ้าอันเตวาสิกต้องการจะเข้าเรือนไฟ พึงบดจุรณ พึงแช่ดิน ถือตั่งสำหรับเรือนไฟเดินไป ถวายตั่งสำหรับเรือนไฟ แล้วรับจีวรมาวาง ณ ที่สมควร พึงถวายจุรณและดิน

สเจ อุสฺสหติ ชนฺตาฆรํ ปวิสิตพฺพํ.

ถ้าสามารถ พึงเข้าเรือนไฟ

ชนฺตาฆรํ ปวิสนฺเตน มตฺติกาย มุขํ มกฺเขตฺวา ปุรโต จ ปจฺฉโต จ ปฏิจฺฉาเทตฺวา ชนฺตาฆรํ ปวิสิตพฺพํ.

เมื่อจะเข้าเรือนไฟ พึงเอาดินทาหน้าปิดหน้าและหลัง จึงเข้าเรือนไฟ

น จ เถเร ภิกฺขู อนุปขชฺช นิสีทิตพฺพํ น นวา ภิกฺขู อาสเนน ปฏิพาหิตพฺพา.

ไม่พึงนั่งเบียดพระเถระ ไม่พึงกีดกันอาสนะพระนวกะ

ชนฺตาฆเร อนฺเตวาสิกสฺส ปริกมฺมํ กาตพฺพํ.

พึงทำบริกรรมแก่อันเตวาสิกในเรือนไฟ

ชนฺตาฆรา นิกฺขมนฺเตน ชนฺตาฆรปีฐํ อาทาย ปุรโต จ ปจฺฉโต จ ปฏิจฺฉาเทตฺวา ชนฺตาฆรา นิกฺขมิตพฺพํ.

เมื่อจะออกจากเรือนไฟ พึงถือตั่งสำหรับเรือนไฟปิดหน้าและหลัง จึงออกจากเรือนไฟ

อุทเกปิ อนฺเตวาสิกสฺส ปริกมฺมํ กาตพฺพํ.

พึงทำบริกรรมแก่อันเตวาสิกแม้ในน้ำ

นหาเตน ปฐมตรำ อุตฺตริตฺวา อตฺตโน คตฺตำ โวทกำ กตฺวา นิวาเสตฺวา อนฺเตวาสิกสฺส คตฺตโต อุทกำ ปมชฺชิตพฺพำ นิวาสนำ ทาตพฺพำ สงฺฆาฏิ ทาตพฺพา ชนฺตาฆรปีฐำ อาทาย ปฐมตรำ อาคนฺตฺวา อาสนำ ปญฺญเปตพฺพำ ปาโททกำ ปาทปีฐำ ปาทกถลิกำ อุปนิกฺขิปิตพฺพำ. อนฺเตวาสิโก ปานีเยน ปุจฺฉิตพฺโพ.

ตนสรงเสร็จแล้ว พึงขึ้นก่อนเช็ดตัวให้แห้งแล้วผลัดผ้า พึงเช็ดน้ำจากตัวอันเตวาสิก ถวายผ้านุ่ง สังฆาฏิ ถือตั่งสำหรับเรือนไฟมาก่อน ปูอาสนะ เตรียมน้ำล้างเท้า ตั่งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้าไว้ นำน้ำฉันมาถวายอันเตวาสิก

ยสฺมึ วิหาเร อนฺเตวาสิโก วิหรติ สเจ โส วิหาโร อุกฺลาโป โหติ สเจ อุสฺสหติ โสเธตพฺโพ.

อันเตวาสิกอยู่ในวิหารใด ถ้าวิหารนั้นสกปรก ถ้าสามารถ พึงชำระให้สะอาด

วิหารำ โสเธนฺเตน ปฐมำ ปตฺตจีวรำ นีหริตฺวา เอกมนฺตำ นิกฺขิปิตพฺพำ

เมื่อจะชำระวิหารให้สะอาด พึงขนบาตรและจีวรออกก่อน วางไว้ ณ ที่สมควร

นิสีทนปจฺจตฺถรณำ นีหริตฺวา เอกมนฺตำ นิกฺขิปิตพฺพำ,ภิสิพิพฺโพหนำ นีหริตฺวา เอกมนฺตำ นิกฺขิปิตพฺพำ, มญฺโจ นีจำ กตฺวา สาธุกำ อปฺปฏิฆำ สนฺเตน อสงฺฆฏฺเฏนฺเตน, กวาฏปิฏฺฐำ นีหริตฺวา เอกมนฺตำ นิกฺขิปิตพฺโพ, ปีฐำ นีจำ กตฺวา สาธุกำ อปฺปฏิฆำสนฺเตน อสงฺฆฏฺเฏนฺเตน กวาฏปิฏฺฐำ นีหริตฺวา เอกมนฺตำ นิกฺขิปิตพฺพำ

พึงขนผ้าปูนั่ง ผ้าปูนอน ฟูก หมอน ออกมาวางไว้ ณ ที่สมควร เตียง ตั่ง อาจารย์พึงยกอย่างระมัดระวัง ไม่ให้ครูด ไม่ให้กระทบบานประตูและกรอบประตู ขนออกไป ตั้งไว้ ณ ที่สมควร

มญฺจปฏิปาทกา นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพา

เขฬมลฺลโก นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺโพ

อปสฺเสนผลกํ นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ

เขียงรองเตียง กระโถน พนักพิง พึงขน ออกมาวางไว้ ณ ที่สมควร

ภูมตฺถรณํ ยถาปญฺญตฺตํ สลฺลกฺเขตฺวา นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ.

พรมปูพื้น พึงสังเกตที่ปูไว้เดิม ค่อยขนออกมาวางไว้ ณ ที่สมควร

สเจ วิหาเร สนฺตานกํ โหติ อุลฺโลกา ปฐมํ โอตาเรตพฺพํ อาโลกสนฺธิกณฺณภาคา ปมชฺชิตพฺพา.

ถ้าในวิหารมีหยากเยื่อ พึงกวาดเพดานลงมาก่อน กรอบหน้าต่าง และมุมห้องพึงเช็ด

สเจ เครุกปริกมฺมกตา ภิตฺติ กณฺณกิตา โหติ โจฬกํ เตเมตฺวา ปีเฬตฺวา ปมชฺชิตพฺพา.

สเจ กาฬวณฺณกตา ภูมิ กณฺณกิตา โหติ โจฬกํ เตเมตฺวา ปีเฬตฺวา ปมชฺชิตพฺพา.

ถ้าฝาที่ทาน้ำมันหรือพื้นทาสีดำขึ้นรา พึงใช้ผ้าชุบน้ำบิดแล้วเช็ด

สเจ อกตา โหติ ภูมิ อุทเกน ปริปฺโผสิตฺวา สมฺมชฺชิตพฺพา มา วิหาโร รเชน อุหญฺญีติ.

ถ้าเป็นพื้นไม้ได้ทา พึงใช้น้ำประพรมเช็ด อย่าให้วิหารคลาคล่ำด้วยฝุ่นละออง

สงฺการํ วิจินิตฺวา เอกมนฺตํ ฉฑฺเฑตพฺพํ.

พึงเก็บหยากเยื่อไปทิ้ง ณ ที่สมควร

ภูมตฺถรณำ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปปฺโผเฏตฺวา อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตำ ปญฺญเปตพฺพำ.

พรมปูพื้น พึงผึ่งแดด ชำระ ตบ ขนกลับปูไว้ตามเดิม

มญฺจปฏิปาทกา โอตาเปตฺวา ปมชฺชิตฺวา อติหริตฺวา ยถาฐาเน ฐเปตพฺพา.

เขียงรองเตียง พึงผึ่งแดด เช็ด ขนกลับวางไว้ตามเดิม

มญฺโจ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปปฺโผเฏตฺวา นีจำ กตฺวา สาธุกำ อปฺปฏิฆำสนฺเตน อสงฺฆฏฺเฏนฺเตน กวาฏปิฏฺฐิ อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตำ ปญฺญเปตพฺโพ.

ปีฐำ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปปฺโผเฏตฺวา นีจำ กตฺวา สาธุกำ อปฺปฏิฆำสนฺเตน อสงฺฆฏฺเฏนฺเตน กวาฏปิฏฺฐิ อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตำ ปญฺญเปตพฺพำ.

เตียง ตั่ง พึงผึ่งแดด ชำระ ปัด ยกอย่างระมัดระวัง ไม่ให้ครูด ไม่ให้กระทบบานประตูและกรอบหน้าต่าง ขนกลับตั้งไว้ตามเดิม

ภิสิพิพฺโพหนำ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปปฺโผเฏตฺวา อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตำ ปญฺญเปตพฺพำ. นิสีทนปจฺจตฺถรณำ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปปฺโผเฏตฺวา อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตำ ปญฺญเปตพฺพำ.

ฟูก หมอน ผ้าปูนั่ง ผ้าปูนอน พึงผึ่งแดด ชำระ ตบ ขนกลับวางปูไว้ตามเดิม

เขฬมลฺลโก โอตาเปตฺวา ปมชฺชิตฺวา อติหริตฺวา ยถาฐาเน ฐเปตพฺโพ.

อปสฺเสนผลกำ โอตาเปตฺวา ปมชฺชิตฺวา อติหริตฺวา ยถาฐาเน ฐเปตพฺพำ.

กระโถน พนักพิง พึงผึ่งแดด เช็ดถู ขนกลับวางไว้ตามเดิม

ปตฺตจีวรำ นิกฺขิปิตพฺพำ. ปตฺตำ นิกฺขิปนฺเตน เอเกน หตฺเถน ปตฺตำ คเหตฺวา เอเกน หตฺเถน เหฏฺฐามญฺจำ วา เหฏฺฐาปีฐำ วา ปรามสิตฺวา ปตฺโต นิกฺขิปิตพฺโพ.

พึงเก็บบาตรและจีวร เมื่อจะเก็บบาตร พึงใช้มือข้างหนึ่งถือบาตร ใช้มือข้างหนึ่งคลำใต้เตียงหรือใต้ตั่ง จึงเก็บบาตร

น จ อนนฺตรหิตาย ภูมิยา ปตฺโต นิกฺขิปิตพฺโพ.

ไม่พึงเก็บบาตรไว้บนพื้นที่ไม่มีสิ่งใดรอง

จีวรำ นิกฺขิปนฺเตน เอเกน หตฺเถน จีวรำ คเหตฺวา เอเกน หตฺเถน จีวรวำสำ วา จีวรรชฺชุำ วา ปมชฺชิตฺวา ปารโต อนฺตำ โอรโต โภคำ กตฺวา จีวรำ นิกฺขิปิตพฺพำ.

เมื่อจะเก็บจีวร พึงใช้มือข้างหนึ่งถือจีวร ใช้มือข้างหนึ่งลูบราวจีวรหรือสายระเดียง เอาชายไว้นอก เอาขนดไว้ใน จึงเก็บจีวร

สเจ ปุรตฺถิมา สรชา วาตา วายนฺติ ปุรตฺถิมา วาตปานา ถเกตพฺพา.

ถ้าลมเจือฝุ่นละอองพัดมาทางทิศตะวันออก พึงปิดหน้าต่างด้านตะวันออก

สเจ ปจฺฉิมา สรชา วาตา วายนฺติ ปจฺฉิมา วาตปานา ถเกตพฺพา.

ถ้าพัดมาทางทิศตะวันตก พึงปิดหน้าต่างด้านตะวันตก

สเจ อุตฺตรา สรชา วาตา วายนฺติ อุตฺตรา วาตปานา ถเกตพฺพา.

ถ้าพัดมาทางทิศเหนือ พึงปิดหน้าต่างด้านเหนือ

สเจ ทกฺขิณา สรชา วาตา วายนฺติ ทกฺขิณา วาตปานา ถเกตพฺพา.

ถ้าพัดมาทางทิศใต้ พึงปิดหน้าต่างด้านใต้

สเจ สีตกาโล โหติ ทิวา วาตปานา วิวริตพฺพา รตฺตึ ถเกตพฺพา.

ถ้าเป็นฤดูหนาว พึงเปิดหน้าต่างกลางวัน ปิดกลางคืน

สเจ อุณฺหกาโล โหติ ทิวา วาตปานา ถเกตพฺพา รตฺตึ วิวริตพฺพา.

ถ้าเป็นฤดูร้อน พึงปิดหน้าต่างกลางวัน เปิดกลางคืน

สเจ ปริเวณํ อุกฺลาปํ โหติ ปริเวณํ สมฺมชฺชิตพฺพํ.

สเจ โกฏฺฐโก อุกฺลาโป โหติ โกฏฺฐโก สมฺมชฺชิตพฺโพ.

สเจ อุปฏฺฐานสาลา อุกฺลาปา โหติ อุปฏฺฐานสาลา สมฺมชฺชิตพฺพา.

สเจ อคฺคิสาลา อุกฺลาปา โหติ อคฺคิสาลา สมฺมชฺชิตพฺพา.

สเจ วจฺจกุฏิ อุกฺลาปา โหติ วจฺจกุฏิ สมฺมชฺชิตพฺพา.

ถ้าบริเวณ ซุ้ม โรงฉัน โรงไฟ วัจกุฎี รก พึงปัดกวาด

สเจ ปานียํ น โหติ ปานียํ อุปฏฺฐาเปตพฺพํ. สเจ ปริโภชนียํ น โหติ ปริโภชนียํ อุปฏฺฐาเปตพฺพํ. ถ้าน้ำฉันน้ำใช้ไม่มี พึงจัดเตรียมไว้

สเจ อาจมนกุมฺภิยา อุทกํ น โหติ อาจมนกุมฺภิยา อุทกํ อาสิญฺจิตพฺพํ. ถ้าหม้อชำระไม่มีน้ำ พึงตักน้ำใส่หม้อชำระ

สเจ อนฺเตวาสิกสฺส อนภิรติ อุปฺปนฺนา โหติ อาจริเยน วูปกาเสตพฺโพ วูปกาสาเปตพฺโพ ธมฺมกถา วาสฺส กาตพฺพา.

ถ้าอันเตวาสิกเกิดความไม่ยินดี อาจารย์พึงช่วยระงับ หรือพึงบอกภิกษุอื่นให้ช่วยระงับ หรือพึงแสดงธรรมกถาแก่อันเตวาสิก

สเจ อนฺเตวาสิกสฺส กุกฺกุจฺจํ อุปฺปนฺนํ โหติ อาจริเยน วิโนเทตพฺพํ วิโนทาเปตพฺพํ ธมฺมกถา วาสฺส กาตพฺพา.

ถ้าอันเตวาสิกเกิดความรำคาญ อาจารย์พึงช่วยบรรเทา หรือพึงบอกภิกษุอื่นให้ช่วยบรรเทา หรือพึงแสดงธรรมกถาแก่อันเตวาสิก

สเจ อนฺเตวาสิกสฺส ทิฏฺฐิคตํ อุปฺปนฺนํ โหติ อาจริเยน วิเวเจตพฺพํ วิเวจาเปตพฺพํ ธมฺมกถา วาสฺส กาตพฺพา.

ถ้าอันเตวาสิกเกิดความเห็นผิด อาจารย์พึงให้สละเสีย หรือพึงบอกภิกษุอื่นให้ช่วยสละเสีย หรือพึงแสดงธรรมกถาแก่อันเตวาสิก

สเจ อนฺเตวาสิโก ครุธมฺมํ อชฺฌาปนฺโน โหติ ปริวาสารโห อาจริเยน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ

ถ้าอันเตวาสิกต้องอาบัติหนัก ควรแก่ปริวาส อาจารย์พึงทำการขวนขวายว่า

กินฺติ นุ โข สงฺโฆ อนฺเตวาสิกสฺส ปริวาสํ ทเทยฺยาติ.

ด้วยอุบายอย่างไรหนอ สงฆ์พึงให้ปริวาสแก่อันเตวาสิก

สเจ อนฺเตวาสิโก มูลาย ปฏิกสฺสนารโห โหติ อาจริเยน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ

ถ้าอันเตวาสิกควรแก่การชักเข้าหาอาบัติเดิม อาจารย์พึงทำการขวนขวายว่า

กินฺติ นุ โข สงฺโฆ อนฺเตวาสิกํ มูลาย ปฏิกสฺเสยฺยาติ.

ด้วยอุบายอย่างไรหนอ สงฆ์พึงชักอันเตวาสิกเข้าหาอาบัติเดิม

สเจ อนฺเตวาสิโก มานตฺตารโห โหติ อาจริเยน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ

ถ้าอันเตวาสิกควรแก่มานัต อาจารย์พึงทำการขวนขวายว่า

กินฺติ นุ โข สงฺโฆ อนฺเตวาสิกสฺส มานตฺตํ ทเทยฺยาติ.

ด้วยอุบายอย่างไรหนอ สงฆ์พึงให้มานัตแก่อันเตวาสิก

สเจ อนฺเตวาสิโก อพฺภานารโห โหติ อาจริเยน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ

ถ้าอันเตวาสิกควรแก่อัพภาน อาจารย์พึงทำการขวนขวายว่า

กินฺติ นุ โข สงฺโฆ อนฺเตวาสิกํ อพฺเภยฺยาติ.

ด้วยอุบายอย่างไรหนอ สงฆ์พึงอัพภานอันเตวาสิก

สเจ สงฺโฆ อนฺเตวาสิกสฺส กมฺมํ กตฺตุกาโม โหติ ตชฺชนียํ วา นิยสฺสํ วา ปพฺพาชนียํ วา ปฏิสารณียํ วา อุกฺเขปนียํ วา อาจริเยน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ

ถ้าสงฆ์ต้องการจะทำกรรม คือ ตัชชนียกรรม นิยสกรรม ปัพพาชนียกรรม ปฏิสารณียกรรม หรืออุกเขปนียกรรมแก่อันเตวาสิก อาจารย์พึงทำการขวนขวายว่า

กินฺติ นุ โข สงฺโฆ อนฺเตวาสิกสฺส กมฺมํ น กเรยฺย ลหุกาย วา ปริณาเมยฺยาติ.

ด้วยอุบายอย่างไรหนอ สงฆ์ไม่พึงทำกรรมแก่อันเตวาสิก หรือพึงเปลี่ยนไปเป็นโทษเบา

กตๆ วา ปนสฺส โหติ สงฺเฆน กมฺมๆ ตชฺชนียๆ วา นิยสฺสๆ วา ปพฺพาชนียๆ วา ปฏิสารณียๆ วา อุกฺเขปนียๆ วา อาจริเยน อุสฺสุกฺกๆ กาตพฺพๆ กินฺติ นุ โข อนฺเตวาสิโก สมฺมา วตฺเตยฺย โลมๆ ปาเตยฺย เนตฺถารๆ วตฺเตยฺย สงฺโฆ ตๆ กมฺมๆ ปฏิปฺปสฺสมฺเภยฺยาติ.

หรือว่าอันเตวาสิกถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรม นิยสกรรม ปัพพาชนียกรรม ปฏิสารณียกรรม หรืออุเขปนียกรรมแล้ว อาจารย์พึงทำการขวนขวายว่าด้วยอุบายอย่างไรหนอ อันเตวาสิกพึงกลับประพฤติชอบ พึงหายเย่อหยิ่ง พึงกลับตัวได้ สงฆ์พึงระงับกรรมนั้นเสีย

สเจ อนฺเตวาสิกสฺส จีวรๆ โธวิตพฺพๆ โหติ อาจริเยน อาจิกฺขิตพฺพๆ เอวๆ โธเวยฺยาสี'ติ อุสฺสุกฺกๆ วา กาตพฺพๆ กินฺติ นุ โข อนฺเตวาสิกสฺส จีวรๆ โธวิเยถาติ.

ถ้าจีวรของอันเตวาสิกจะต้องซัก อาจารย์พึงบอกว่า "พึงซักอย่างนี้" หรือพึงทำการขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใคร ๆ พึงซักจีวรของอันเตวาสิก

สเจ อนฺเตวาสิกสฺส จีวรๆ กาตพฺพๆ โหติ อาจริเยน อาจิกฺขิตพฺพๆ 'เอวๆ กเรยฺยาสี'ติ อุสฺสุกฺกๆ วา กาตพฺพๆ กินฺติ นุ โข อนฺเตวาสิกสฺส จีวรๆ กริเยถาติ.

ถ้าจีวรของอันเตวาสิกจะต้องตัดเย็บ อาจารย์พึงบอกว่า "พึงตัดเย็บอย่างนี้" หรือพึงทำการขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใคร ๆ พึงตัดเย็บจีวรของอันเตวาสิก

สเจ อนฺเตวาสิกสฺส รชนํ ปจิตพฺพํ โหติ อาจริเยน อาจิกฺขิตพฺพํ ‘เอวํ ปเจยฺยาสี’ติ อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ กินฺติ นุ โข อนฺเตวาสิกสฺส รชนํ ปจิเยถาติ.

ถ้าน้ำย้อมของอันเตวาสิกจะต้องต้ม อาจารย์พึงบอกว่า “พึงต้มอย่างนี้” หรือ พึงทำการขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใคร ๆ พึงต้มน้ำย้อมของอันเตวาสิก

สเจ อนฺเตวาสิกสฺส จีวรํ รชิตพฺพํ โหติ อาจริเยน อาจิกฺขิตพฺพํ ‘เอวํ รเชยฺยาสี’ติ อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ กินฺติ นุ โข อนฺเตวาสิกสฺส จีวรํ รชิเยถาติ.

ถ้าจีวรของอันเตวาสิกจะต้องย้อม อาจารย์พึงบอกว่า “พึงย้อมอย่างนี้” หรือพึงทำการขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใคร ๆ พึงย้อมจีวรของอันเตวาสิก

จีวรํ รชนฺเตน สาธุกํ สมฺปริวตฺตกํ สมฺปริวตฺตกํ รชิตพฺพํ น จ อจฺฉินฺเน เถเว ปกฺกมิตพฺพํ.

เมื่อจะย้อมจีวร พึงย้อมพลิกกลับไปกลับมาดี ๆ เมื่อหยาดน้ำย้อมยังหยดไม่ขาดสาย ไม่พึงหลีกไป

สเจ อนฺเตวาสิโก คิลาโน โหติ ยาวชีวํ อุปฏฺฐาตพฺโพ วุฏฺฐานมสฺส อาคเมตพฺพ”นฺติ.

ถ้าอันเตวาสิกเป็นไข้ พึงพยาบาลจนตลอดชีวิต พึงรอจนกว่าอันเตวาสิกนั้นจะหาย

อนฺเตวาสิกวตฺตํ นิฏฺฐิตํ. อันเตวาสิกวัตตกถา จบ
ฉฏฺฐภาณวาโร. ภาณวารที่ ๖ จบ

๒๐. ปณามนา ขมาปนา

๒๐. ปณามนาขมาปนา

ว่าด้วยการประณามและการขอขมา

เรื่องอันเตวาสิกไม่ประพฤติชอบ

๘๐. เตน โข ปน สมเยน อนฺเตวาสิกา อาจริเยสุ น สมฺมา วตฺตนฺติ ฯเปฯ

[๘๐] สมัยนั้น พวกอันเตวาสิกไม่ประพฤติชอบในอาจารย์ทั้งหลาย ฯลฯ

ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ ฯเปฯ

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ ฯลฯ

น ภิกฺขเว อนฺเตวาสิเกน อาจริยมฺหิ น สมฺมา วตฺติตพฺพํ.

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงตำหนิว่า ฯลฯ ภิกษุทั้งหลาย อันเตวาสิกจะไม่ประพฤติชอบในอาจารย์ไม่ได้

โย น สมฺมา วตฺเตยฺย อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติ.

รูปใดไม่ประพฤติชอบ ต้องอาบัติทุกกฏ

เรื่องทรงอนุญาตให้ประณาม

เนว สมฺมา วตฺตนฺติ.

อันเตวาสิกทั้งหลายก็ยังไม่ประพฤติชอบอยู่เช่นเดิม

ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ ฯเปฯ อนุชานามิ ภิกฺขเว อสมฺมาวตฺตนฺตํ ปณาเมตุ.

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ประณามอันเตวาสิกผู้ไม่ประพฤติชอบ

วิธีประณาม

เอวญฺจ ปน ภิกฺขเว ปณาเมตพฺโพ ปณาเมมิ ตนฺติ วา มายิธ ปฏิกฺกมีติ วา นีหร เต ปตฺตจีวรนฺติ วา นาหํ ตยา อุปฏฺฐาตพฺโพติ วา.

ภิกษุทั้งหลายก็อาจารย์พึงประณามอันเตวาสิกอย่างนี้ว่า “ฉันประณามเธอ หรือ เธออย่าเข้ามาที่นี้ เธอจงขนบาตรและจีวรของเธอไป หรือ เธอไม่ต้องอุปัฏฐากฉัน”

กาเยน วิญฺญาเปติ วาจาย วิญฺญาเปติ กาเยน วาจาย วิญฺญาเปติ ปณามิโต โหติ อนฺเตวาสิโก

อาจารย์ให้อันเตวาสิกรู้ด้วยกาย ให้รู้ด้วยวาจา หรือให้รู้ด้วยกายและวาจา เป็นอันได้ประณามอันเตวาสิกแล้ว

น กาเยน วิญฺญาเปติ น วาจาย วิญฺญาเปติ น กาเยน วาจาย วิญฺญาเปติ น ปณามิโต โหติ อนฺเตวาสิโกติ.

อาจารย์ไม่ให้อันเตวาสิกรู้ด้วยกาย ไม่ให้รู้ด้วยวาจา หรือไม่ให้รู้ด้วยกายและวาจา เป็นอันยังมิได้ประณามอันเตวาสิก

อันเตวาสิกไม่ขอขมา

เตน โข ปน สมเยน อนฺเตวาสิกา ปณามิตา น ขมาเปนฺติ.

สมัยนั้น อันเตวาสิกทั้งหลายถูกประณามแล้ว ก็ยังไม่ยอมขอขมาอาจารย์

ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ.

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

อนุชานามิ ภิกฺขเว ขมาเปตุนฺติ.

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้อันเตวาสิกขอขมาอาจารย์”

เนว ขมาเปนฺติ.

อันเตวาสิกทั้งหลายก็ยังไม่ยอมขอขมาอาจารย์อยู่เช่นเดิม

ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ.

ภิกษุทั้งหลายจึงนำ เรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

น ภิกฺขเว ปณามิเตน น ขมาเปตพฺโพ.

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย อันเตวาสิกถูกประณามแล้วจะไม่ขอขมาอาจารย์ไม่ได้

โย น ขมาเปยฺย อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติ.

รูปใดไม่ขอขมา ต้องอาบัติทุกกฏ”

อาจารย์ไม่รับการขอขมา

เตน โข ปน สมเยน อาจริยา ขมาปิยมานา น ขมนฺติ.

สมัยนั้น อาจารย์ทั้งหลายถูกอันเตวาสิกขอขมา ก็ยังไม่ยอมให้ขมา

ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ.

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

อนุชานามิ ภิกฺขเว ขมิตุนฺติ.

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้อาจารย์รับการขอขมา”

เนว ขมนฺติ.

อาจารย์ทั้งหลายก็ยังไม่ยอมให้ขมาอยู่เช่นเดิม

อนฺเตวาสิกา ปกฺกมนฺติปิ วิพฺภมนฺติปิ ติตฺถิเยสุปิ สงฺกมนฺติ.

พวกอันเตวาสิกพากันหลีกไปเสียบ้าง สึกเสียบ้าง ไปเข้ารีตเดียรถีย์เสียบ้าง

ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ.

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

น ภิกฺขเว ขมาปิยมาเนน น ขมิตพฺพํ.

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย อาจารย์ผู้ที่อันเตวาสิกขอขมา จะไม่รับการขอขมาไม่ได้

โย น ขเมยฺย อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติ.

รูปใดไม่รับการขอขมา ต้องอาบัติทุกกฏ”

ทรงปรับทุกกฏเมื่อประณามไม่ถูกต้อง

เตน โข ปน สมเยน อาจริยา สมฺมาวตฺตนฺตํ ปณาเมนฺติ อสมฺมาวตฺตนฺตํ น ปณาเมนฺติ.

สมัยนั้นอาจารย์ทั้งหลายประณามอันเตวาสิกผู้ประพฤติชอบ ไม่ประณามอันเตวาสิกผู้ประพฤติมิชอบ

ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ.

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

น ภิกฺขเว สมฺมาวตฺตนฺโต ปณาเมตพฺโพ.

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย อันเตวาสิกผู้ประพฤติชอบ อาจารย์ไม่พึงประณาม

โย ปณาเมยฺย อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺส.

รูปใดประณาม ต้องอาบัติทุกกฏ

น จ ภิกฺขเว อสมฺมาวตฺตนฺโต น ปณาเมตพฺโพ.

ภิกษุทั้งหลาย อันเตวาสิกผู้ไม่ประพฤติชอบ อาจารย์จะไม่ประณามไม่ได้

โย น ปณาเมยฺย อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺส.

รูปใดไม่ประณาม ต้องอาบัติทุกกฏ

องค์แห่งการประณาม

๘๑. ปญฺจหิ ภิกฺขเว องฺเคหิ สมนฺนาคโต อนฺเตวาสิโก ปณาเมตพฺโพ.

[๘๑] ภิกษุทั้งหลาย อาจารย์พึงประณามอันเตวาสิก ผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ คือ

อาจริยมฺหิ นาธิมตฺตํ เปมํ โหติ

๑. ไม่มีความรักอย่างยิ่งในอาจารย์

นาธิมตฺโต ปสาโท โหติ

๒. ไม่มีความเลื่อมใสอย่างยิ่งในอาจารย์

นาธิมตฺตา หิรี โหติ

๓. ไม่มีความละอายอย่างยิ่งในอาจารย์

นาธิมตฺโต คารโว โหติ

๔. ไม่มีความเคารพอย่างยิ่งในอาจารย์

นาธิมตฺตา ภาวนา โหติ

๕. ไม่มีความหวังดีอย่างยิ่งในอาจารย์

อิเมหิ โข ภิกฺขเว ปญฺจหงฺเคหิ สมนฺนาคโต อนฺเตวาสิโก ปณาเมตพฺโพ.

ภิกษุทั้งหลาย อาจารย์พึงประณามอันเตวาสิก ผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ เหล่านี้

ปญฺจหิ ภิกฺขเว องฺเคหิ สมนฺนาคโต อนฺเตวาสิโก น ปณาเมตพฺโพ.

ภิกษุทั้งหลาย อาจารย์ไม่พึงประณามอันเตวาสิก ผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ คือ

อาจริยมฺหิ อธิมตฺตํ เปมํ โหติ

๑. มีความรักอย่างยิ่งในอาจารย์

อธิมตฺโต ปสาโท โหติ

๒. มีความเลื่อมใสอย่างยิ่งในอาจารย์

อธิมตฺตา หิรี โหติ

๓. มีความละอายอย่างยิ่งในอาจารย์

อธิมตฺโต คารโว โหติ

๔. มีความเคารพอย่างยิ่งในอาจารย์

อธิมตฺตา ภาวนา โหติ

๕. มีความหวังดีอย่างยิ่งในอาจารย์

อิเมหิ โข ภิกฺขเว ปญฺจหงฺเคหิ สมนฺนาคโต อนฺเตวาสิโก น ปณาเมตพฺโพ.

ภิกษุทั้งหลาย อาจารย์ไม่พึงประณามอันเตวาสิกผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ เหล่านี้

ปญฺจหิ ภิกฺขเว องฺเคหิ สมนฺนาคโต อนฺเตวาสิโก อลํ ปณาเมตุ.

ภิกษุทั้งหลาย อันเตวาสิกผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ ควรที่จะถูกประณาม คือ

อาจริยมฺหิ นาธิมตฺตํ เปมํ โหติ

๑. ไม่มีความรักอย่างยิ่งในอาจารย์

นาธิมตฺโต ปสาโท โหติ

๒. ไม่มีความเลื่อมใสอย่างยิ่งในอาจารย์

นาธิมตฺตา หิรี โหติ

๓. ไม่มีความละอายอย่างยิ่งในอาจารย์

นาธิมตฺโต คารโว โหติ

๔. ไม่มีความเคารพอย่างยิ่งในอาจารย์

นาธิมตฺตา ภาวนา โหติ

๕. ไม่มีความหวังดีอย่างยิ่งในอาจารย์

อิเมหิ โข ภิกฺขเว ปญฺจหงฺเคหิ สมนฺนาคโต อนฺเตวาสิโก อลํ ปณาเมตุ.

ภิกษุทั้งหลาย อันเตวาสิกผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ เหล่านี้ ควรที่จะถูกประณาม

ปญฺจหิ ภิกฺขเว องฺเคหิ สมนฺนาคโต อนฺเตวาสิโก นาลํ ปณาเมตุ.

ภิกษุทั้งหลาย อันเตวาสิกผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ ไม่ควรที่จะถูกประณาม คือ

อาจริยมฺหิ อธิมตฺตํ เปมํ โหติ

๑. มีความรักอย่างยิ่งในอาจารย์

อธิมตฺโต ปสาโท โหติ

๒. มีความเลื่อมใสอย่างยิ่งในอาจารย์

อธิมตฺตา หิรี โหติ

๓. มีความละอายอย่างยิ่งในอาจารย์

อธิมตฺโต คารโว โหติ

๔. มีความเคารพอย่างยิ่งในอาจารย์

อธิมตฺตา ภาวนา โหติ

๕. มีความหวังดีอย่างยิ่งในอาจารย์

อิเมหิ โข ภิกฺขเว ปญฺจหงฺเคหิ สมนฺนาคโต อนฺเตวาสิโก นาลํ ปณาเมตุ.

ภิกษุทั้งหลาย อันเตวาสิกผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ เหล่านี้ ไม่ควรที่จะถูกประณาม

ปญฺจหิ ภิกฺขเว องฺเคหิ สมนฺนาคตํ อนฺเตวาสิกํ อปฺปณาเมนฺโต อาจริโย สาติสาโร โหติ ปณาเมนฺโต อนติสาโร โหติ.

ภิกษุทั้งหลาย อันเตวาสิกผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ เมื่ออาจารย์ไม่ประณามย่อมมีโทษ เมื่อประณามย่อมไม่มีโทษ คือ

อาจริยมฺหิ นาธิมตฺตํ เปมํ โหติ

๑. ไม่มีความรักอย่างยิ่งในอาจารย์

นาธิมตฺโต ปสาโท โหติ

๒. ไม่มีความเลื่อมใสอย่างยิ่งในอาจารย์

นาธิมตฺตา หิรี โหติ

๓. ไม่มีความละอายอย่างยิ่งในอาจารย์

นาธิมตฺโต คารโว โหติ

๔. ไม่มีความเคารพอย่างยิ่งในอาจารย์

นาธิมตฺตา ภาวนา โหติ

๕. ไม่มีความหวังดีอย่างยิ่งในอาจารย์

อิเมหิ โข ภิกฺขเว ปญฺจหงฺเคหิ สมนฺนาคตๆ อนฺเตวาสิกๆ อปฺปฏิฉนฺนาเมนฺโต อาจริโย สาติสาโร โหติ ปฏิฉนฺนาเมนฺโต อนติสาโร โหติ.

ภิกษุทั้งหลาย อันเตวาสิกผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ เหล่านี้ เมื่ออาจารย์ไม่ประณามย่อมมีโทษ เมื่อประณามย่อมไม่มีโทษ

ปญฺจหิ ภิกฺขเว องฺเคหิ สมนฺนาคตๆ อนฺเตวาสิกๆ ปฏิฉนฺนาเมนฺโต อาจริโย สาติสาโร โหติ อปฺปฏิฉนฺนาเมนฺโต อนติสาโร โหติ.

ภิกษุทั้งหลาย อันเตวาสิกผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ เมื่ออาจารย์ประณามย่อมมีโทษ เมื่อไม่ประณาม ย่อมไม่มีโทษ คือ

อาจริยมฺหิ อธิมตฺตๆ เปมๆ โหติ

๑. มีความรักอย่างยิ่งในอาจารย์

อธิมตฺโต ปสาโท โหติ

๒. มีความเลื่อมใสอย่างยิ่งในอาจารย์

อธิมตฺตา หิรี โหติ

๓. มีความละอายอย่างยิ่งในอาจารย์

อธิมตฺโต คารโว โหติ

๔. มีความเคารพอย่างยิ่งในอาจารย์

อธิมตฺตา ภาวนา โหติ

๕. มีความหวังดีอย่างยิ่งในอาจารย์

อิเมหิ โข ภิกฺขเว ปญฺจหงฺเคหิ สมนฺนาคตๆ อนฺเตวาสิกๆ ปฏิฉนฺนาเมนฺโต อาจริโย สาติสาโร โหติ อปฺปฏิฉนฺนาเมนฺโต อนติสาโร โหตี” ติ.

ภิกษุทั้งหลาย อันเตวาสิกผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ เหล่านี้ เมื่ออาจารย์ประณามย่อมมีโทษ เมื่อไม่ประณามย่อมไม่มีโทษ

ปฏิฉนฺนา ขมาปนา นิฏฺฐิตา.

ปฏิฉนฺนาขมาปนา จบ

พระสุตตันตปิฎก

ขุททกนิกาย อุทาน

๑. โพธิวคฺโค

๑. โพธิวรรค

หมวดว่าด้วยเหตุการณ์แรกตรัสรู้

๑. ปฐมโพธิสุตฺตं

๑. ปฐมโพธิสูตร ว่าด้วยเหตุการณ์แรกตรัสรู้ สูตรที่ ๑

๑. เอวं เม สุตं เอกं สมยं ภควา อุรุเวลายं วิหรติ นชฺชา เนรญฺชรายา ตีเร โพธิรุกฺขมูเล ปฐมาภิสมฺพุทฺโธ.

[๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้ สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเมื่อแรกตรัสรู้ ประทับอยู่ ณ ควงต้นโพธิพฤกษ์ ใกล้ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา เขตตำบลอุรุเวลา

เตน โข ปน สมเยน ภควา สตฺตาหํ เอกปลฺลงฺเกน นิสินฺโน โหติ วิมุตฺติสุขปฏิสํเวที.

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคได้ประทับนั่งโดยบัลลังก์เดียว เสวยวิมุตติสุขอยู่เป็นเวลา ๗ วัน

อถ โข ภควา ตสฺส สตฺตาหสฺส อจฺจเยน ตมฺหา สมาธิมฺหา วุฏฺฐหิตฺวา รตฺติยา ปฐมํ ยามํ ปฏิจฺจสมุปฺปาทํ อนุโลมํ สาธุกํ มนสากาสิ

ครั้นล่วงไป ๗ วัน พระผู้มีพระภาคทรงออกจากสมาธินั้นแล้ว ทรงพิจารณาปฏิจจสมุปบาท (ธรรมที่อาศัยกันเกิดขึ้น) โดยอนุโลมอย่างละเอียด ตลอดปฐมยามแห่งราตรีว่า

ปฏิจจสมุปบาทโดยอนุโลม

“อิติ อิมสฺมึ สติ อิทํ โหติ

เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี

อิมสฺสุปฺปาทา อิทํ อุปฺปชฺชติ ยทิทํ

เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น คือ

อวิชฺชาปจฺจยา	**สงฺขารา**
เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย	สังขารจึงมี
สงฺขารปจฺจยา	**วิญฺญาณํ**
เพราะสังขารเป็นปัจจัย	วิญญาณจึงมี
วิญฺญาณปจฺจยา	**นามรูปํ**
เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย	นามรูปจึงมี

นามรูปปจฺจยา **สฬายตนํ**

เพราะนามรูปเป็นปัจจัย สฬายตนะจึงมี

สฬายตนปจฺจยา **ผสฺโส**

เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย ผัสสะจึงมี

ผสฺสปจฺจยา **เวทนา**

เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงมี

เวทนาปจฺจยา **ตณฺหา**

เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงมี

ตณฺหาปจฺจยา **อุปาทานํ**

เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี

อุปาทานปจฺจยา **ภโว**

เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงมี

ภวปจฺจยา **ชาติ**

เพราะภพเป็นปัจจัย ชาติจึงมี

ชาติปจฺจยา ชรามรณํ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา สมฺภวนฺติ.

เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรามรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาสจึงมี

เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตี” ติ.

กองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีการเกิดขึ้นด้วยอาการอย่างนี้

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่งอุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธอุทาน

“ยทา หเว ปาตุภวนฺติ ธมฺมา อาตาปิโน ฌายโต พฺราหฺมณสฺส อถสฺส กงฺขา วปยนฺติ สพฺพา ยโต ปชานาติ สเหตุธมฺม”นฺติ.

เมื่อใดแล ธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์ ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่ เมื่อนั้น ความสงสัยทั้งปวงของพราหมณ์นั้นย่อมสิ้นไป เพราะได้รู้ธรรมพร้อมทั้งเหตุ

ปฐมํ.

ปฐมโพธิสูตรที่ ๑ จบ

๒. ทุติยโพธิสุตฺตं

๒. ทุติยโพธิสูตร

ว่าด้วยเหตุการณ์แรกตรัสรู้ สูตรที่ ๒

๒. เอวํ เม สุตํ เอก สมยํ ภควา อุรุเวลายं วิหรติ นชฺชา เนรญฺชราย ตีเร โพธิรุกฺขมูเล ปฐมาภิสมฺพุทฺโธ.

[๒] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้ สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเมื่อแรกตรัสรู้ประทับอยู่ ณ ควงต้นโพธิพฤกษ์ ใกล้ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา เขตตำบลอุรุเวลา

เตน โข ปน สมเยน ภควา สตฺตาหํ เอกปลฺลงฺเกน นิสินฺโน โหติ วิมุตฺติสุขปฏิสํเวที.

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคได้ประทับนั่งโดยบัลลังก์เดียว เสวยวิมุตติสุขอยู่เป็นเวลา ๗ วัน

อถ โข ภควา ตสฺส สตฺตาหสฺส อจฺจเยน ตมฺหา สมาธิมฺหา วุฏฺฐหิตฺวา รตฺติยา มชฺฌิมํ ยามํ ปฏิจฺจสมุปฺปาทํ ปฏิโลมํ สาธุกํ มนสากาสิ

ครั้นล่วงไป ๗ วัน พระผู้มีพระภาคทรงออกจากสมาธินั้นแล้ว ทรงพิจารณาปฏิจจสมุปบาท โดยปฏิโลมอย่างละเอียด ตลอดมัชฌิมยามแห่งราตรีว่า

“อิติ อิมสฺมึ อสติ อิทํ น โหติ อิมสฺส นิโรธา อิทํ นิรุชฺฌติ ยทิทํ

เพราะเมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ คือ

ปฏิจจสมุปบาทโดยปฏิโลม

อวิชฺชานิโรธา	**สงฺขารนิโรโธ**
เพราะอวิชชาดับ	สังขารจึงดับ
สงฺขารนิโรธา	**วิญฺญาณนิโรโธ**
เพราะสังขารดับ	วิญญาณจึงดับ
วิญฺญาณนิโรธา	**นามรูปนิโรโธ**
เพราะวิญญาณดับ	นามรูปจึงดับ
นามรูปนิโรธา	**สฬายตนนิโรโธ**
เพราะนามรูปดับ	สฬายตนะจึงดับ
สฬายตนนิโรธา	**ผสฺสนิโรโธ**
เพราะสฬายตนะดับ	ผัสสะจึงดับ
ผสฺสนิโรธา	**เวทนานิโรโธ**
เพราะผัสสะดับ	เวทนาจึงดับ
เวทนานิโรธา	**ตณฺหานิโรโธ**
เพราะเวทนาดับ	ตัณหาจึงดับ

ตณฺหานิโรธา	**อุปาทานนิโรโธ**
เพราะตัณหาดับ	อุปาทานจึงดับ
อุปาทานนิโรธา	**ภวนิโรโธ**
เพราะอุปาทานดับ	ภพจึงดับ
ภวนิโรธา	**ชาตินิโรโธ**
เพราะภพดับ	ชาติจึงดับ

ชาตินิโรธา ชรามรณ์ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา นิรุชฺฌนฺติ.

เพราะชาติดับ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส จึงดับ

เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ โหตี”ติ.

กองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีการดับด้วยอาการอย่างนี้

อถ โข ภควา เอตมตฺถ์ วิทิตฺวา ตายं เวลายं อิมं อุทานं อุทาเนสิ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่งอุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธอุทาน

“ยทา หเว ปาตุภวนฺติ ธมฺมา อาตาปิโน ฌายโต พฺราหฺมณสฺส.

อถสฺส กงฺขา วปยนฺติ สพฺพา ยโต ขยं ปจฺจยานं อเวที”ติ.

เมื่อใดแล ธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์ ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่ เมื่อนั้น ความสงสัยทั้งปวงของพราหมณ์นั้นย่อมสิ้นไป เพราะได้รู้ความสิ้นไปแห่งปัจจัยทั้งหลาย

ทุติยं.

ทุติยโพธิสูตรที่ ๒ จบ

๓. ตติยโพธิสุตฺตं

๓. ตติยโพธิสูตร

ว่าด้วยเหตุการณ์แรกตรัสรู้ สูตรที่ ๓

๓. เอวํ เม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา อุรุเวลายํ วิหรติ นชฺชา เนรญฺชราย ตีเร โพธิรุกฺขมูเล ปฐมาภิสมฺพุทฺโธ.

[๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้ สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเมื่อแรกตรัสรู้ประทับอยู่ ณ ควงต้นโพธิพฤกษ์ ใกล้ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา เขตตำบลอุรุเวลา

เตน โข ปน สมเยน ภควา สตฺตาหํ เอกปลฺลงฺเกน นิสินฺโน โหติ วิมุตฺติสุขปฏิสํเวที.

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคประทับนั่งโดยบัลลังก์เดียว เสวยวิมุตติสุขอยู่เป็นเวลา ๗ วัน

อถ โข ภควา ตสฺส สตฺตาหสฺส อจฺจเยน ตมฺหา สมาธิมฺหา วุฏฺฐหิตฺวา รตฺติยา ปจฺฉิมํ ยามํ ปฏิจฺจสมุปฺปาทํ อนุโลมปฏิโลมํ สาธุกํ มนสากาสิ

ครั้นล่วงไป ๗ วัน พระผู้มีพระภาคทรงออกจากสมาธินั้นแล้ว ทรงพิจารณาปฏิจจสมุปบาทโดยอนุโลมและปฏิโลมอย่างละเอียด ตลอดปัจฉิมยามแห่งราตรีว่า

ปฏิจจสมุปบาทโดยอนุโลม

“อิติ อิมสฺมึ สติ อิทํ โหติ อิมสฺสุปฺปาทา อิทํ อุปฺปชฺชติ อิมสฺมึ อสติ อิทํ น โหติ อิมสฺส นิโรธา อิทํ นิรุชฺฌติ ยทิทํ

เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เพราะเมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ คือ

อวิชฺชาปจฺจยา	**สงฺขารา**
เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย	สังขารจึงมี
สงฺขารปจฺจยา	**วิญฺญาณํ**
เพราะสังขารเป็นปัจจัย	วิญญาณจึงมี
วิญฺญาณปจฺจยา	**นามรูปํ**
เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย	นามรูปจึงมี
นามรูปปจฺจยา	**สฬายตนํ**
เพราะนามรูปเป็นปัจจัย	สฬายตนะจึงมี
สฬายตนปจฺจยา	**ผสฺโส**
เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย	ผัสสะจึงมี
ผสฺสปจฺจยา	**เวทนา**
เพราะผัสสะเป็นปัจจัย	เวทนาจึงมี
เวทนาปจฺจยา	**ตณฺหา**
เพราะเวทนาเป็นปัจจัย	ตัณหาจึงมี
ตณฺหาปจฺจยา	**อุปาทานํ**
เพราะตัณหาเป็นปัจจัย	อุปาทานจึงมี
อุปาทานปจฺจยา	**ภโว**
เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย	ภพจึงมี
ภวปจฺจยา	**ชาติ**
เพราะภพเป็นปัจจัย	ชาติจึงมี

ชาติปจฺจยา ชรามรณ์ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา สมฺภวนฺติ.

เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส จึงมี

เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติ.

กองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีการเกิดขึ้นด้วยอาการอย่างนี้

ปฏิจจสมุปบาทโดยปฏิโลม

อวิชฺชาย ตฺเวว อเสสวิราคนิโรธา สงฺขารนิโรโธ

อนึ่ง เพราะอวิชชาดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ สังขารจึงดับ

สงฺขารนิโรธา	**วิญฺญาณนิโรโธ**
เพราะสังขารดับ	วิญญาณจึงดับ
วิญฺญาณนิโรธา	**นามรูปนิโรโธ**
เพราะวิญญาณดับ	นามรูปจึงดับ
นามรูปนิโรธา	**สฬายตนนิโรโธ**
เพราะนามรูปดับ	สฬายตนะจึงดับ
สฬายตนนิโรธา	**ผสฺสนิโรโธ**
เพราะสฬายตนะดับ	ผัสสะจึงดับ
ผสฺสนิโรธา	**เวทนานิโรโธ**
เพราะผัสสะดับ	เวทนาจึงดับ
เวทนานิโรธา	**ตณฺหานิโรโธ**
เพราะเวทนาดับ	ตัณหาจึงดับ
ตณฺหานิโรธา	**อุปาทานนิโรโธ**
เพราะตัณหาดับ	อุปาทานจึงดับ

อุปาทานนิโรธา ภวนิโรโธ

เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ

ภวนิโรธา ชาตินิโรโธ

เพราะภพดับ ชาติจึงดับ

ชาตินิโรธา ชรามรณ์ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา นิรุชฺฌนฺติ.

เพราะชาติดับชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส จึงดับ

เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ โหตี”ติ.

กองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีการดับด้วยอาการอย่างนี้

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่งอุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธอุทาน

“ยทา หเว ปาตุภวนฺติ ธมฺมา อาตาปิโน ฌายโต พฺราหฺมณสฺส.

วิธูปยं ติฏฺฐติ มารเสนํ สูริโยว โอภาสยมนฺตลิกฺข”นฺติ.

เมื่อใดแล ธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์ ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่ เมื่อนั้น พราหมณ์นั้นย่อมกำจัดมารและเสนาเสียได้ ดุจดวงอาทิตย์อุทัยขึ้นสาดส่องท้องฟ้าให้สว่างไสว ฉะนั้น

ตติยं.

ตติยโพธิสูตรที่ ๓ จบ

๔. หุหุงกสุตฺตं

๔. นิหุหุงกสูตร

ว่าด้วยผู้ไม่ตวาดว่า หึ หึ

๔. เอวํ เม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา อุรุเวลายํ วิหรติ นชฺชา เนรญฺชราย ตีเร อชปาลนิคฺโรเธ ปฐมาภิสมฺพุทฺโธ.

[๔] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้ สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเมื่อแรกตรัสรู้ ประทับอยู่ ณ ควงต้นอชปาลนิโครธ ใกล้ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา เขตตำบลอุรุเวลา

เตน โข ปน สมเยน ภควา สตฺตาหํ เอกปลฺลงฺเกน นิสินฺโน โหติ วิมุตฺติสุขปฏิสํเวที.

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคประทับนั่งโดยบัลลังก์เดียว เสวยวิมุตติสุขอยู่เป็นเวลา ๗ วัน

อถ โข ภควา ตสฺส สตฺตาหสฺส อจฺจเยน ตมฺหา สมาธิมฺหา วุฏฺฐาสิ.

ครั้นล่วงไป ๗ วัน พระผู้มีพระภาคก็ทรงออกจากสมาธินั้น

อถ โข อญฺญตโร หุหุงฺกชาติโก พฺราหฺมโณ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สมฺโมทิ. สมฺโมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ. เอกมนฺตํ ฐิโต โข โส พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ

ครั้งนั้น พราหมณ์หุหุกชาติผู้หนึ่ง ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้สนทนาปราศรัยกับพระผู้มีพระภาคพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว ยืนอยู่ ณ ที่สมควร พราหมณ์นั้นได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“กิṭฺตาวตา นุ โข โภ โคตม พฺราหฺมโณ โหติ กตเม จ ปน พฺราหฺมณกรณา ธมฺมา”ติ?

พระโคดมผู้เจริญ บุคคลชื่อว่าเป็นพราหมณ์ ด้วยเหตุเพียงไรหนอ และธรรมเหล่าไหนที่ทำบุคคลให้เป็นพราหมณ์

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่งอุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธอุทาน

“โย พฺราหฺมโณ พาหิตปาปธมฺโม นิหุหุงฺโก นิกฺกสาโว ยตตฺโต.
เวทนฺตคู วูสิตพฺรหฺมจริโย ธมฺเมน โส พฺรหฺมวาทํ วเทยฺย.
ยสฺสุสฺสทา นตฺถิ กุหิญฺจิ โลเก”ติ.

พราหมณ์ใดลอยบาปธรรมได้แล้ว ไม่ตวาดผู้อื่นว่า หึ หึ ไม่มีกิเลสดุจน้ำฝาด สำรวมตน เรียนจบเวท อยู่จบพรหมจรรย์ พราหมณ์นั้นไม่มีกิเลสเครื่องฟูขึ้นในอารมณ์ไหนๆ ในโลก ควรกล่าวพรหมวาทะได้โดยธรรม

จตุตฺถํ.

นิหุหุงกสูตรที่ ๔ จบ

๕. พฺราหฺมณสุตฺตํ

๕. พราหมณสูตร

ว่าด้วยความเป็นพราหมณ์

๕. เอวํ เม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม.

[๕] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้ สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี

เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา จ สาริปุตฺโต อายสฺมา จ มหาโมคฺคลฺลาโน อายสฺมา จ มหากสฺสโป อายสฺมา จ มหากจฺจาโน อายสฺมา จ มหาโกฏฺฐิโก อายสฺมา จ มหากปฺปิโน อายสฺมา จ มหาจุนฺโท อายสฺมา จ อนุรุทฺโธ อายสฺมา จ เรวโต อายสฺมา จ นนฺโท เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ

สมัยนั้น ท่านพระสารีบุตร ท่านพระมหาโมคคัลลานะ ท่านพระมหากัสสปะ ท่านพระมหากัจจานะ ท่านพระมหาโกฏฐิตะ ท่านพระมหากัปปินะ ท่านพระมหาจุนทะ ท่านพระอนุรุทธะ ท่านพระเรวตะ และท่านพระนันทะ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ

อทฺทสา โข ภควา เต อายสฺมนฺเต ทูรโตว อาคจฺฉนฺเต ทิสฺวาน ภิกฺขู อามนฺเตสิ “เอเต ภิกฺขเว พฺราหฺมณา อาคจฺฉนฺติ เอเต ภิกฺขเว พฺราหฺมณา อาคจฺฉนฺตี”ติ.

พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นท่านเหล่านั้นกำลังเดินมาแต่ไกล ครั้นทอดพระเนตรเห็นแล้วจึงรับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย

พราหมณ์เหล่านั้นกำลังมา ภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์เหล่านั้นกำลังมา

เอวๆ วุตฺเต อญฺญตโร พฺราหฺมณชาติโก ภิกฺขุ ภควนฺตๆ เอตทโวจ “กิตฺตาวตา นุ โข ภนฺเต พฺราหฺมโณ โหติ กตเม จ ปน พฺราหฺมณกรณา ธมฺมา”ติ?

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ ภิกษุเป็นพราหมณ์โดยกำเนิดรูปหนึ่งได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลชื่อว่าเป็นพราหมณ์ ด้วยเหตุเพียงไรหนอ และธรรมเหล่าไหนที่ทำบุคคลให้เป็นพราหมณ์ พระพุทธเจ้าข้า

อถ โข ภควา เอตมตฺถๆ วิทิตฺวา ตายๆ เวลายๆ อิมๆ อุทานๆ อุทาเนสิ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่งอุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธอุทาน

“พาหิตฺวา ปาปเก ธมฺเม เย จรนฺติ สทา สตา
ขีณสโยชนา พุทฺธา เต เว โลกสฺมิ พฺราหฺมณา”ติ.

บุคคลเหล่าใดลอยบาปธรรมได้แล้ว เป็นผู้มีสติอยู่ทุกเมื่อ มีสังโยชน์สิ้นแล้ว เป็นผู้ตรัสรู้ บุคคลเหล่านั้นแล ชื่อว่า พราหมณ์ในโลก

ปญฺจมๆ.

พราหมณสูตรที่ ๕ จบ

๖. มหากสฺสปสุตฺตํ

๖. มหากัสสปสูตร

ว่าด้วยพระมหากัสสปะ

๖. เอวํ เม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทก นิวาเป.

[๖] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้ สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน กลันทกนิวาปสถาน เขตกรุงราชคฤห์

เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา มหากสฺสโป ปิปฺปลิคุหายํ วิหรติ อาพาธิโก ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโน.

สมัยนั้น ท่านพระมหากัสสปะอยู่ที่ถ้ำปิปผลิคูหา อาพาธ ได้รับทุกข์เป็นไข้หนัก

อถ โข อายสฺมา มหากสฺสโป อปเรน สมเยน ตมฺหา อาพาธา วุฏฺฐาสิ.

อถ โข อายสฺมโต มหากสฺสปสฺส ตมฺหา อาพาธา วุฏฺฐิตสฺส เอตทโหสิ “ยํนูนาหํ ราชคหํ ปิณฺฑาย ปวิเสยฺย”นฺติ.

ครั้งนั้น ท่านพระมหากัสสปะหายจากอาพาธนั้นแล้ว มีความคิดดังนี้ว่า “เอาละ เราควรเข้าไปบิณฑบาตยังกรุงราชคฤห์”

เตน โข ปน สมเยน ปญฺจมตฺตานิ เทวตาสตานิ อุสฺสุกฺกํ อาปนฺนานิ โหนฺติ อายสฺมโต มหากสฺสปสฺส ปิณฺฑปาตปฏิลาภาย.

สมัยนั้นแล เทวดาประมาณ ๕๐๐ องค์ ถึงความขวนขวายเพื่อให้ท่านพระมหากัสสปะได้บิณฑบาต

อถ โข อายสฺมา มหากสฺสโป ตานิ ปญฺจมตฺตานิ เทวตาสตานิ ปฏิกฺขิปิตฺวา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย ราชคหํ ปิณฺฑาย ปาวิสิ เยน ทลิทฺทวิสิขา กปณวิสิขา เปสการวิสิขา.

ท่านพระมหากัสสปะห้ามเทวดาประมาณ ๕๐๐ องค์นั้นแล้ว ในเวลาเช้าครองอันตรวาสก ถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังกรุงราชคฤห์ ตามทางที่อยู่ของคนจน ที่อยู่ของคนกำพร้า และที่อยู่ของช่างหูก

อทฺทสา โข ภควา อายสฺมนฺตํ มหากสฺสปํ ราชคเห ปิณฺฑาย จรนฺตํ เยน ทลิทฺทวิสิขา กปณวิสิขา เปสการวิสิขา.

พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นท่านพระมหากัสสปะ กำลังเที่ยวบิณฑบาต ตามทางที่อยู่ของคนจน ที่อยู่ของคนกำพร้า และที่อยู่ของช่างหูก

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่งอุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธอุทาน

“อนญฺญโปสิมญฺญาตํ ทนฺตํ สาเร ปติฏฺฐิตํ.
ขีณาสวํ วนฺตโทสํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณ”นฺติ.

ผู้ไม่เลี้ยงคนอื่น ผู้รู้จักตนดี ผู้ฝึกฝนตนได้แล้ว ดำรงมั่นอยู่ในสารธรรม ผู้สิ้นอาสวะแล้ว ผู้คายโทษได้แล้ว เราเรียกว่า พราหมณ์

ฉฏฺฐํ.

มหากัสสปสูตรที่ ๖ จบ

๗. อชกลาปกสุตฺตํ

๗. อชกลาปกสูตร

ว่าด้วยอชกลาปกยักษ์

๗. เอวํ เม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา ปาวายํ วิหรติ อชกลาปเก เจติเย อชกลาปกสฺส ยกฺขสฺส ภวเน.

[๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้ สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ อชกลาปกเจดีย์ อันเป็นที่อยู่ของยักษ์ ชื่อว่า อชกลาปกะ เขตกรุงปาวา

เตน โข ปน สมเยน ภควา รตฺตนฺธการติมิสายํ อพฺโภกาเส นิสินฺโน โหติ เทโว จ เอกเมกํ ผุสายติ.

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคประทับนั่ง ณ ที่แจ้ง ในความมืดมิดแห่งราตรี และฝนก็โปรยละอองอยู่

อถ โข อชกลาปโก ยกฺโข ภควโต ภยํ ฉมฺภิตตฺตํ โลมหํสํ อุปฺปาเทตุกาโม เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควโต อวิทูเร ติกฺขตฺตุ “อกฺกุโล ปกฺกุโล”ติ อกฺกุลปกฺกุลิกํ อกาสิ “เอโส เต สมณ ปิสาโจ”ติ.

ครั้งนั้น อชกลาปกยักษ์ประสงค์จะให้พระผู้มีพระภาคเกิดความกลัว หวาดหวั่น ขนพองสยองเกล้า จึงเข้าไปหาถึงที่ประทับ ครั้นแล้วได้ส่งเสียงร้องโหยหวนขึ้น ๓ ครั้ง ณ ที่ใกล้พระผู้มีพระภาคว่า อักกุโล ปักกุโล แล้วพูดว่า สมณะนั่นปีศาจปรากฏแก่ท่าน

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่งอุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธอุทาน

“ยทา สเกสุ ธมฺเมสุ ปารคู โหติ พฺราหฺมโณ.
อถ เอตํ ปิสาจญฺจ ปกฺกุลญฺจาติวตฺตตี”ติ.

เมื่อใด บุคคลถึงฝั่งในธรรมของตน ชื่อว่าเป็นพราหมณ์ เมื่อนั้น บุคคลนั้นย่อมไม่กลัวปีศาจ และเสียงร้องโหยหวนอย่างนี้

สตฺตมํ.

อชกลาปกสูตรที่ ๗ จบ

๘. สงฺคามชิสุตฺตํ

๘. สังคามชิสูตร

ว่าด้วยพระสังคามชิเถระ

๘. เอวํ เม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม.

[๘] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้ สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี

เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา สงฺคามชิ สาวตฺถึ อนุปฺปตฺโต โหติ ภควนฺตํ ทสฺสนาย.

สมัยนั้น ท่านพระสังคามชิเดินทางมาถึงกรุงสาวัตถีโดยลำดับ เพื่อจะเฝ้าพระผู้มีพระภาค

อสฺโสสิ โข อายสฺมโต สงฺคามชิสฺส ปุราณทุติยิกา “อยฺโย กิร สงฺคามชิ สาวตฺถึ อนุปฺปตฺโต”ติ.

อดีตภรรยาของท่านพระสังคามชิได้ฟังข่าวแล้ว ทราบว่าพระคุณเจ้าสังคามชิถึงกรุงสาวัตถีโดยลำดับแล้ว

สา ทารกำ อาทาย เชตวนำ อคมาสิ.

นางจึงอุ้มลูกน้อยไปยังพระเชตวัน

เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา สงฺคามชิ อญฺญตรสฺมึ รุกฺขมูเล ทิวาวิหารำ นิสินฺโน โหติ.

สมัยนั้น ท่านพระสังคามชินั่งพักกลางวันอยู่ใต้ต้นไม้แห่งหนึ่ง

อถ โข อายสฺมโต สงฺคามชิสฺส ปุราณทุติยิกา เยนายสฺมา สงฺคามชิ เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตำ สงฺคามชึ เอตทโวจ “ขุทฺทปุตฺตญฺหิ สมณ โปส ม” นฺติ.

ครั้งนั้น อดีตภรรยาของท่านพระสังคามชิเข้าไปหาถึงที่พัก ได้กล่าวกับท่านพระสังคามชิ ดังนี้ว่า ข้าแต่สมณะ ขอท่านจงเลี้ยงดูดิฉันผู้มีลูกน้อยเถิด

เอวำ วุตฺเต อายสฺมา สงฺคามชิ ตุณฺหี อโหสิ.

เมื่อนางกล่าวอย่างนี้แล้ว ท่านพระสังคามชิได้นิ่งอยู่

ทุติยมฺปิ โข อายสฺมโต สงฺคามชิสฺส ปุราณทุติยิกา อายสฺมนฺตำ สงฺคามชึ เอตทโวจ “ขุทฺทปุตฺตญฺหิ สมณ โปส ม”นฺติ.

แม้ครั้งที่ ๒ นางก็ได้กล่าวกับท่านพระสังคามชิดังนี้ว่า ข้าแต่สมณะ ขอท่านจงเลี้ยงดูดิฉันผู้มีลูกน้อยเถิด

ทุติยมฺปิ โข อายสฺมา สงฺคามชิ ตุณฺหี อโหสิ.

ท่านพระสังคามชิก็ได้นิ่งอยู่

ตติยมฺปิ โข อายสฺมโต สงฺคามชิสฺส ปุราณทุติยิกา อายสฺมนฺตำ สงฺคามชึ เอตทโวจ “ขุทฺทปุตฺตญฺหิ สมณ โปส ม”นฺติ.

แม้ครั้งที่ ๓ นางก็ได้กล่าวกับท่านพระสังคามชิดังนี้ว่า ข้าแต่สมณะ ขอท่านจงเลี้ยงดูดิฉันผู้มีลูกน้อยเถิด

ตติยมฺปิ โข อายสฺมา สงฺคามชิ ตุณฺหี อโหสิ.

ท่านพระสังคามชิก็ได้นิ่งอยู่

อถ โข อายสฺมโต สงฺคามชิสฺส ปุราณทุติยิกา ตํ ทารกํ อายสฺมโต สงฺคามชิสฺส ปุรโต นิกฺขิปิตฺวา ปกฺกามิ “เอโส เต สมณ ปุตฺโต โปส น”นฺติ.

ครั้งนั้น อดีตภรรยาของท่านพระสังคามชิ จึงอุ้มลูกน้อยนั้นไปวางไว้ข้างหน้าท่านพระสังคามชิแล้วเดินหนีไปโดยพูดว่า สมณะ นั่นลูกของท่าน จงเลี้ยงดูลูกนั้นด้วยเถิด

อถ โข อายสฺมา สงฺคามชิ ตํ ทารกํ เนว โอโลเกสิ นาปิ อาลปิ.

ครั้งนั้น ท่านพระสังคามชิทั้งไม่แลดูและไม่พูดกับเด็กน้อยนั้นเลย

อถ โข อายสฺมโต สงฺคามชิสฺส ปุราณทุติยิกา อวิทูรํ คนฺตฺวา อปโลเกนฺตี อทฺทส อายสฺมนฺตํ สงฺคามชึ ตํ ทารกํ เนว โอโลเกนฺตํ นาปิ อาลปนฺตํ ทิสฺวานสฺสา เอตทโหสิ “น จายํ สมโณ ปุตฺเตนปิ อตฺถิโก”ติ. ตโต ปฏินิวตฺติตฺวา ทารกํ อาทาย ปกฺกามิ.

ขณะนั้น อดีตภรรยาของท่านพระสังคามชิไปแอบดูอยู่ในที่ไม่ไกลนัก ได้เห็นท่านทั้งไม่แลดูและไม่พูดกับเด็กน้อยนั้น จึงคิดว่าสมณะนี้ คงไม่ต้องการลูกน้อย จึงกลับออกจากที่นั้นแล้วอุ้มลูกน้อยเดินไป

อทฺทสา โข ภควา ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน อายสฺมโต สงฺคามชิสฺส ปุราณทุติยิกาย เอวรูปํ วิปฺปการํ.

พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นอดีตภรรยาของท่านพระสังคามชิ แสดงอาการแปลกอย่างนั้นด้วยทิพยจักษุอันบริสุทธิ์ล่วงจักษุของมนุษย์

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่งอุทานนี้ในเวลานั้นว่า

พุทธอุทาน

“อายนฺตึ นาภินนฺทติ ปกฺกมนฺตึ น โสจติ

สงฺคา สงฺคามชึ มุตฺตํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณ”นฺติ.

ผู้ไม่ไยดีอดีตภรรยาผู้มาหา ไม่เศร้าโศกถึงอดีตภรรยาผู้จากไป เราเรียกผู้ชนะสงคราม ผู้พ้นจากกิเลสเครื่องข้องแล้ว ว่าพราหมณ์

อฏฺฐมํ.

สังคามชิสูตรที่ ๘ จบ

๙. ชฏิลสุตฺตं

๙. ชฏิลสูตร

ว่าด้วยพวกชฎิล

๙. เอวํ เม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา คยายํ วิหรติ คยาสีเส.

[๙] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้ สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ คยาสีสบรรพต ใกล้หมู่บ้านคยา

เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา ชฏิลา สีตาสุ เหมนฺติกาสุ รตฺตีสุ อนฺตรฏฺฐเก หิมปาตสมเย คยายं อุมฺมุชฺชนฺติปิ นิมุชฺชนฺติปิ อุมฺมุชฺชนิมุชฺ

ชมฺปิ กโรนฺติ โอสิญฺจนฺติปิ อคฺคิมฺปิ ชุหนฺติ “อิมินา สุทฺธี”ติ.

สมัยนั้นเป็นฤดูหนาว มีหิมะตก ๘ วัน ในช่วงกลางคืนอากาศหนาวเหน็บ ชฎิลจำนวนมากผุดขึ้นบ้างดำลงบ้าง ทั้งผุดขึ้นและดำลงบ้าง รดน้ำบ้าง บูชาไฟบ้าง ที่แม่น้ำคยาด้วยคิดว่า ด้วยวิธีนี้จะบริสุทธิ์

อทฺทสา โข ภควา เต สมฺพหุเล ชฏิเล สีตาสุ เหมนฺติกาสุ รตฺตีสุ อนฺตรฏฺฐเก หิมปาตสมเย คยายํ อุมฺมุชฺชนฺเตปิ นิมุชฺชนฺเตปิ อุมฺมุชฺชนิมุชฺชมฺปิ กโรนฺเต โอสิญฺจนฺเตปิ อคฺคิมฺปิ ชุหนฺเต “อิมินา สุทฺธี”ติ.

พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นชฎิลจำนวนมาก ผุดขึ้นบ้างดำลงบ้าง ทั้งผุดขึ้นและดำลงบ้าง รดน้ำบ้าง บูชาไฟบ้างที่แม่น้ำคยาด้วยคิดว่าด้วยวิธีนี้จะบริสุทธิ์

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่งอุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธอุทาน

“น อุทเกน สุจี โหตี พหฺเวตฺถ นฺหายตี ชโน.
ยมฺหิ สจฺจญฺจ ธมฺโม จ โส สุจี โส จ พฺราหฺมโณ”ติ.

บุคคลจะเป็นผู้สะอาดเพราะน้ำ ที่คนจำนวนมากพากันไปอาบก็หาไม่ ผู้ใดมีสัจจะและธรรม ผู้นั้นชื่อว่าเป็นผู้สะอาด และผู้นั้นชื่อว่าเป็นพราหมณ์

นวมํ.

ชฎิลสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. พาหิยสุตฺตं

๑๐. พาหิยสูตร

ว่าด้วยพระพาหิยเถระ

๑๐. เอวํ เม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม.

[๑๐] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้ สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี

เตน โข ปน สมเยน พาหิโย ทารุจีริโย สุปฺปารเก ปฏิวสติ สมุทฺทตีเร สกฺกโต ครุกโต มานิโต ปูชิโต อปจิโต ลาภี จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํ.

ครั้งนั้น บุรุษชื่อพาหิยะ ทารุจีริยะอาศัยอยู่ ณ ท่าสุปปารกะ ใกล้ฝั่งทะเล มีคนจำนวนมากพากันสักการะ เคารพ นับถือ บูชา นอบน้อม จึงได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร

อถ โข พาหิยสฺส ทารุจีริยสฺส รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ “เย โข เกจิ โลเก อรหนฺโต วา อรหตฺตมคฺคํ วา สมาปนฺนา อหํ เตสํ อญฺญตโร”ติ.

ครั้งนั้น เมื่อพาหิยะ ทารุจีริยะอยู่ในที่ลับหลีกเร้นอยู่ เกิดความคิดคำนึงอย่างนี้ว่า เราเป็นคนหนึ่งในบรรดาคนในโลกที่เป็นพระอรหันต์ หรือว่าเป็นผู้บรรลุอรหัตตมรรค

อถ โข พาหิยสฺส ทารุจีริยสฺส ปุราณสาโลหิตา เทวตา อนุกมฺปิกา อตฺถกามา พาหิยสฺส ทารุจีริยสฺส เจตสา เจโตปริวิตกฺกมญฺญาย

เยน พาหิโย ทารุจีริโย เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา พาหิยํ ทารุจีริยํ เอตทโวจ “เนว โข ตฺวํ พาหิย อรหา นาปิ อรหตฺตมคฺคํ วา สมาปนฺโน.

คราวนั้น เทวดาที่เป็นญาติสาโลหิต ในปางก่อนของเขา มีปกติอนุเคราะห์ปรารถนาจะให้เกิดประโยชน์ ได้ทราบความคิดคำนึงของเขา จึงเข้าไปหาเขาถึงที่อยู่ได้พูดดังนี้ว่า พาหิยะ ท่านไม่เป็นพระอรหันต์ หรือไม่เป็นผู้บรรลุอรหัตตมรรคเลย

สาปิ เต ปฏิปทา นตฺถิ ยาย ตฺวํ อรหา วา อสฺส อรหตฺตมคฺคํ วา สมาปนฺโน”ติ.

แม้ปฏิปทาที่จะเป็นพระอรหันต์ หรือเป็นผู้บรรลุอรหัตตมรรคของท่านก็ไม่มี

“อถ เก จรหิ สเทวเก โลเก อรหนฺโต วา อรหตฺตมคฺคํ วา สมาปนฺโน”ติ?

พาหิยะ ทารุจีริยะจึงถามว่า เมื่อเป็นอย่างนั้น บัดนี้ ใครเล่าเป็นพระอรหันต์ หรือเป็นผู้บรรลุอรหัตตมรรค ในโลกพร้อมทั้งเทวโลก

“อตฺถิ พาหิย อุตฺตเรสุ ชนปเทสุ สาวตฺถิ นาม นครํ.

เทวดานั้นตอบว่า พาหิยะ ในชนบททางเหนือ มีเมืองชื่อว่าสาวัตถี

ตตฺถ โส ภควา เอตรหิ วิหรติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ.

พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นประทับอยู่ ณ ที่นั้น

โส หิ พาหิย ภควา อรหา เจว อรหตฺตาย จ ธมฺมํ เทเสตี”ติ.

พาหิยะ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นทรงเป็นพระอรหันต์ ทั้งทรงแสดงธรรมเพื่อความเป็นพระอรหันต์ด้วย

อถ โข พาหิโย ทารุจีริโย ตาย เทวตาย สංเวชิโต ตาวเทว สุปฺปารกมฺหา ปกฺกามิ.

ลำดับนั้น พาหิยะ ทารุจีริยะถูกเทวดานั้นทำให้สังเวชแล้ว จึงหลีกไปจากท่าสุปปารกะ ในทันใดนั้นเอง

สพฺพตฺถ เอกรตฺติปริวาเสนเยน สาวตฺถิ เชตวนं อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราโม เตนุปสงฺกมิ.

ไปยังเมืองสาวัตถีทันที โดยพักแรมสิ้นราตรีเดียวในที่ทั้งปวง ได้เข้าไปยังพระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่

เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา ภิกฺขู อพฺโภกาเส จงฺกมนฺติ.

สมัยนั้น ภิกษุจำนวนมาก กำลังจงกรมอยู่ในที่แจ้ง

อถ โข พาหิโย ทารุจีริโย เยน เต ภิกฺขู เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา เต ภิกฺขู เอตทโวจ “กหं นุ โข ภนฺเต เอตรหิ ภควา วิหรติ อรหं สมฺมาสมฺพุทฺโธ? ทสฺสนกามมฺหา มยं ตं ภควนฺตं อรหนฺตं สมฺมาสมฺพุทฺธ”นฺติ.

พาหิยะ ทารุจีริยะ ได้เข้าไปหาภิกษุเหล่านั้นถึงที่จงกรม ได้พูดดังนี้ว่า ท่านขอรับ บัดนี้ พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ ที่ไหน กระผมต้องการจะเฝ้าพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

“อนฺตรฆรं ปวิฏฺโ โข พาหิย ภควา ปิณฺฑายา”ติ.

ภิกษุเหล่านั้นตอบว่า พาหิยะ พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปบิณฑบาตยังละแวกบ้าน

อถ โข พาหิโย ทารุจีริโย ตรมานรูโป เชตวนา นิกฺขมิตฺวา สาวตฺถึ ปวิสิตฺวา อทฺทส ภควนฺตํ สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย จรนฺตํ ปาสาทิกํ ปสาทนียํ สนฺตินฺทฺริยํ สนฺตมานสํ อุตฺตมทมถสมถมนุปฺปตฺตํ ทนฺตํ คุตฺตํ ยตินฺทฺริยํ นาคํ.

ลำดับนั้น พาหิยะ ทารุจีริยะ รีบด่วนออกจากพระเชตวันเข้าไปยังกรุงสาวัตถี ได้เห็นพระผู้มีพระภาค ผู้กำลังเสด็จเที่ยวบิณฑบาตในกรุงสาวัตถี ผู้น่าเลื่อมใส ทรงเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส มีอินทรีย์สงบ มีพระทัยสงบ ทรงบรรลุทมถะและสมถะที่สูงสุด ทรงฝึกฝนแล้ว ทรงคุ้มครองแล้ว ทรงสำรวมอินทรีย์ ทรงเป็นพระนาคะ

ทิสฺวาน เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควโต ปาเท สิรสา นิปติตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ "เทเสตุ เม ภนฺเต ภควา ธมฺมํ เทเสตุ สุคโต ธมฺมํ ยํ มมสฺส ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขายา"ติ.

ครั้นเห็นแล้วจึงเข้าไปเฝ้า หมอบลงแทบพระยุคลบาทพระผู้มีพระภาคได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์ ขอพระสุคตโปรดแสดงธรรมที่จะเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความสุขแก่ข้าพระองค์ตลอดกาลนานเถิด พระพุทธเจ้าข้า"

เอวํ วุตฺเต ภควา พาหิยํ ทารุจีริยํ เอตทโวจ "อกาโล โข ตาว พาหิย อนฺตรฆรํ ปวิฏฺฐมฺหา ปิณฺฑายา"ติ.

เมื่อพาหิยะ ทารุจีริยะกราบทูลอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคจึงตรัสกับพาหิยะ ทารุจีริยะดังนี้ว่า "พาหิยะ เวลานี้ยังไม่สมควร เพราะเรากำลังเที่ยวบิณฑบาตตามละแวกบ้านอยู่"

ทุติยมฺปิ โข พาหิโย ทารุจีริโย ภควนฺตํ เอตทโวจ “ทุชฺชานํ โข ปเนตํ ภนฺเต ภควโต วา ชีวิตนฺตรายานํ มยฺหํ วา ชีวิตนฺตรายานํ เทเสตุ เม ภนฺเต ภควา ธมฺมํ เทเสตุ สุคโต ธมฺมํ ยํ มมสฺส ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขายา”ติ.

แม้ครั้งที่ ๒ พาหิยะ ทารุจีริยะได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความเป็นไปแห่งอันตรายแก่ชีวิตของพระผู้มีพระภาคก็ดี ความเป็นไปแห่งอันตรายแก่ชีวิตของ ข้าพระองค์ก็ดี รู้ได้ยาก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์ ขอพระสุคตโปรดแสดงธรรมที่จะเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ข้าพระองค์ตลอดกาลนานเถิด พระพุทธเจ้าข้า”

ทุติยมฺปิ โข ภควา พาหิยं ทารุจีริยं เอตทโวจ “อกาโล โข ตาว พาหิย อนฺตรฆรํ ปวิฏฺฐมฺหา ปิณฺฑายา”ติ.

พระผู้มีพระภาคจึงตรัสกับพาหิยะ ทารุจีริยะดังนี้ว่า “พาหิยะ เวลานี้ยังไม่สมควร เพราะเรากำลังเที่ยวบิณฑบาตตามละแวกบ้านอยู่”

ตติยมฺปิ โข พาหิโย ทารุจีริโย ภควนฺตํ เอตทโวจ “ทุชฺชานํ โข ปเนตํ ภนฺเต ภควโต วา ชีวิตนฺตรายานํ มยฺหํ วา ชีวิตนฺตรายานํ.

แม้ครั้งที่ ๓ พาหิยะ ทารุจีริยะได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความเป็นไปแห่งอันตรายแก่ชีวิตของพระผู้มีพระภาคก็ดี ความเป็นไปแห่งอันตรายแก่ชีวิตของข้าพระองค์ก็ดี รู้ได้ยาก”

เทเสตุ เม ภนฺเต ภควา ธมฺมํ เทเสตุ สุคโต ธมฺมํ ยํ มมสฺส ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขายา”ติ.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์ ขอพระสุคตโปรดแสดงธรรม ที่จะเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ข้าพระองค์ตลอดกาลนานเถิด พระพุทธเจ้าข้า

“ตสฺมาติห เต พาหิย เอวํ สิกฺขิตพฺพํ ‘ทิฏฺเฐ ทิฏฺฐมตฺตํ ภวิสฺสติ

พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า “พาหิยะ เพราะเหตุนั้น เธอพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เมื่อเห็นรูปก็สักแต่ว่าเห็น

สุเต สุตมตฺตํ ภวิสฺสติ มุเต มุตมตฺตํ ภวิสฺสติ วิญฺญาเต วิญฺญาตมตฺตํ ภวิสฺสตี’ติ.

เมื่อฟังเสียงก็สักแต่ว่าฟัง เมื่อรับรู้อารมณ์ที่ได้รับรู้ก็สักแต่ว่ารับรู้ เมื่อรู้แจ้งธรรมารมณ์ที่รู้แจ้งก็สักแต่ว่ารู้แจ้ง

เอวญฺหิ เต พาหิย สิกฺขิตพฺพํ.

พาหิยะ เธอพึงรักษาอย่างนี้แล

ยโต โข เต พาหิย ทิฏฺเฐ ทิฏฺฐมตฺตํ ภวิสฺสติ

เมื่อใด เธอเมื่อเห็นรูปก็สักแต่ว่าเห็น

สุเต สุตมตฺตํ ภวิสฺสติ มุเต มุตมตฺตํ ภวิสฺสติ

เมื่อฟังเสียงก็สักแต่ว่าฟัง เมื่อรับรู้อารมณ์ที่ได้รับรู้ก็สักแต่ว่ารับรู้

วิญฺญาเต วิญฺญาตมตฺตํ ภวิสฺสติ

เมื่อรู้แจ้งธรรมารมณ์ที่รู้แจ้งก็สักแต่ว่ารู้แจ้ง

ตโต ตฺวํ พาหิย น เตน

เมื่อนั้น เธอก็จะไม่มี

ยโต ตฺวํ พาหิย น เตน ตโต ตฺวํ พาหิย น ตตฺถ

เมื่อใด เธอไม่มี เมื่อนั้น เธอก็จะไม่ยึดติดในสิ่งนั้น

ยโต ตฺวํ พาหิย น ตตฺถ ตโต ตฺวํ พาหิย เนวิธ น หุรํ น อุภยมนฺตเรน.

เมื่อใด เธอไม่ยึดติดในสิ่งนั้น เมื่อนั้น เธอจักไม่มีในโลกนี้ ไม่มีในโลกอื่น ไม่มีในระหว่างโลกทั้งสอง

เอเสวนฺโต ทุกฺขสฺสา”ติ. นี้เป็นที่สุดแห่งทุกข์”

อถ โข พาหิยสฺส ทารุจีริยสฺส ภควโต อิมาย สงฺขิตฺตาย ธมฺมเทสนาย ตาวเทว อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุจฺจิ.

ลำดับนั้น ด้วยพระธรรมเทศนาย่อนี้ของพระผู้มีพระภาค จิตของพาหิยะทารุจีริยะจึงหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่น

อถ โข ภควา พาหิยํ ทารุจีริยํ อิมินา สงฺขิตฺเตน โอวาเทน โอวทิตฺวา ปกฺกามิ.

ครั้นพระผู้มีพระภาคตรัสสอนพาหิยะ ทารุจีริยะด้วยพระโอวาทโดยย่อนี้แล้วก็เสด็จจากไป

อถ โข อจิรปกฺกนฺตสฺส ภควโต พาหิยํ ทารุจีริยํ คาวี ตรุณวจฺฉา อธิปติตฺวา ชีวิตา โวโรเปสิ.

เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จจากไปไม่นาน โคแม่ลูกอ่อนได้ขวิดพาหิยะทารุจีริยะจนล้มลงเสียชีวิต

อถ โข ภควา สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺโต สมฺพหุเลหิ ภิกฺขูหิ สทฺธึ นครมฺหา นิกฺขมิตฺวา อทฺทส พาหิยํ ทารุจีริยํ กาลงฺกตํ ทิสฺวาน ภิกฺขู อามนฺเตสิ “คณฺหถ ภิกฺขเว พาหิยสฺส ทารุจีริยสฺส สรีรกํ มญฺจกํ อาโรเปตฺวา นีหริตฺวา ฌาเปถ ถูปญฺจสฺส กโรถ.

ขณะนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จไปบิณฑบาตในกรุงสาวัตถี เสด็จกลับจากบิณฑบาตหลังจากเสวยพระกระยาหารเสร็จแล้ว เสด็จออกจากพระนครพร้อมกับภิกษุจำนวนมาก ได้ทอดพระเนตรเห็นพาหิยะทารุจีริยะเสียชีวิตแล้ว จึงรับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงช่วยกันยกร่างพาหิยะ ทารุจีริยะขึ้นวางบนเตียงแล้วนำไปเผา และจงทำสถูปไว้

สพฺรหฺมจารี โว ภิกฺขเว กาลงฺกโต”ติ.

เพื่อนพรหมจารีของเธอทั้งหลายเสียชีวิตแล้ว

“เอวํ ภนฺเต”ติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา พาหิยสฺส ทารุจีริยสฺส สรีรกํ มญฺจกํ อาโรเปตฺวา นีหริตฺวา ฌาเปตฺวา ถูปญฺจสฺส กตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ. เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุ๋

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้วช่วยกันยกร่างพาหิยะ ทารุจีริยะขึ้นวางบนเตียงแล้วนำไปเผา ทำสถูปไว้แล้วพากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ทฑฺฒํ ภนฺเต พาหิยสฺส ทารุจีริยสฺส สรีรํ ถูโป จสฺส กโต.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายเผาร่างพาหิยะ ทารุจีริยะและทำสถูปไว้แล้ว พระพุทธเจ้าข้า

ตสฺส กา คติ โก อภิสมฺปราโย”ติ?

เขามีคติเป็นอย่างไร มีภพเบื้องหน้าเป็นอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า”

“ปณฺฑิโต ภิกฺขเว พาหิโย ทารุจีริโย ปจฺจปาทิ ธมฺมสฺสานุธมฺมํ น จ มํ ธมฺมาธิกรณํ วิเหเสสิ.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย พาหิยะ ทารุจีริยะเป็นผู้ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา ดำเนินตามธรรมที่สมควรแก่ธรรม ทั้งไม่ทำให้เราลำบากเพราะเหตุแห่งการแสดงธรรม

ปรินิพฺพุโต ภิกฺขเว พาหิโย ทารุจีริโย”ติ.

ภิกษุทั้งหลาย พาหิยะ ทารุจีริยะปรินิพพานแล้ว

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่งอุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธอุทาน

“ยตฺถ อาโป จ ปถวี เตโช วาโย น คาธติ
น ตตฺถ สุกฺกา โชตนฺติ อาทิจฺโจ นปฺปกาสติ
น ตตฺถ จนฺทิมา ภาติ ตโม ตตฺถ น วิชฺชติ
“ยทา จ อตฺตนาเวทิ มุนิ โมเนน พฺราหฺมโณ.
อถ รูปา อรูปา จ สุขทุกฺขา ปมุจฺจตี”ติ.

ในนิพพาน ไม่มีดิน น้ำ ไฟ ลม ไม่มีดวงดาวส่องแสง ไม่มีดวงอาทิตย์ส่องแสง ไม่มีดวงจันทร์ส่องแสง และไม่มีความมืด เมื่อใด พราหมณ์ชื่อว่าเป็นมุนี เพราะมีโมนธรรม รู้แจ้งด้วยตนเอง เมื่อนั้น เขาย่อมหลุดพ้นจากรูปภพ อรูปภพ และจากสุขและทุกข์

(อยมฺปิ อุทาโน วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ.)

(พระผู้มีพระภาคได้ตรัสอุทานแม้นี้ ตามที่ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้)

ทสมํ.

พาหิยสูตรที่ ๑๐ จบ

โพธิวคฺโค ปฐโม นิฏฺฐิโต.

โพธิวรรคที่ ๑

จตสฺสุทฺทานํ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

ตโย โพธิ จ หุหุงฺโก	**พฺราหฺมโณ กสฺสเปน จ**
อช สงฺคาม ชฏิลา	**พาหิเยนาติ เต ทสาติ.**
๑. ปฐมโพธิสูตร	๒. ทุติยโพธิสูตร
๓. ตติยโพธิสูตร	๔. นิหุหุงกสูตร
๕. พราหมณสูตร	๖. มหากัสสปสูตร
๗. อชกลาปกสูตร	๘. สังคามชิสูตร
๙. ชฏิลสูตร	๑๐. พาหิยสูตร

พระอภิธรรมปิฎก วิภงฺโค

๓. ธาตุวิภงฺโค

๓. ธาตุวิภังค์

๑. สุตฺตนฺตภาชนีย์

๑. สุตตันตภาชนีย์

๑๗๒. ฉ ธาตุโย ปถวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ วาโยธาตุ อากาสธาตุ วิญฺญาณธาตุ.

[๑๗๒] ธาตุ ๖ คือ

๑. ปฐวีธาตุ (ธาตุดิน) ๒. อาโปธาตุ (ธาตุน้ำ) ๓. เตโชธาต (ธาตุไฟ)

๔. วาโยธาตุ (ธาตุลม) ๕. อากาสธาตุ (ธาตุคือที่ว่าง)

๖. วิญญาณธาตุ (ธาตุคือวิญญาณ)

๑๗๓. ตตฺถ กตมา ปถวีธาตุ? [๑๗๓] บรรดาธาตุ ๖ นั้น ปฐวีธาตุ เป็นไฉน

ปถวีธาตุทฺวยํ อตฺถิ อชฺฌตฺติกา อตฺถิ พาหิรา.

ปฐวีธาตุมี ๒ อย่าง คือ ปฐวีธาตุที่เป็นภายในก็มี ที่เป็นภายนอกก็มี

ตตฺถ กตมา อชฺฌตฺติกา ปถวีธาตุ?

ในปฐวีธาตุ ๒ อย่างนั้น ปฐวีธาตุที่เป็นภายใน เป็นไฉน

ยํ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ กกฺขฬํ ขริคตํ กกฺขฬตฺตํ กกฺขฬภาโว อชฺฌตฺตํ อุปาทินฺนํ เสยฺยถิทํ เกสา โลมา นขา ทนฺตา ตโจ มํสํ นฺหารุ อฏฺฐิ อฏฺฐิมิญฺชํ วกฺกํ หทยํ ยกนํ กิโลมกํ ปิหกํ ปปฺผาสํ อนฺตํ อนฺตคุณํ อุทริยํ กรีสํ ยํ วา ปนญฺญมฺปิ อตฺถิ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ กกฺขฬํ ขริคตํ กกฺขฬตฺตํ กกฺขฬภาโว อชฺฌตฺตํ อุปาทินฺนํ อยํ วุจฺจติ ‘อชฺฌตฺติกา ปถวีธาตุ’.

ธรรมชาติที่แข็ง ธรรมชาติที่กระด้าง ความแข็ง ภาวะที่แข็ง เป็นภายในตน มีเฉพาะตน ที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือ ซึ่งเป็นภายในตน เช่น ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก ไต หัวใจ ตับ พังผืด ม้าม ปอด ไส้ใหญ่ ไส้น้อย อาหารใหม่ อาหารเก่า หรือธรรมชาติที่แข็ง ธรรมชาติที่กระด้าง ความแข็ง ภาวะที่แข็ง เป็นภายในตน มีเฉพาะตน ที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือ ซึ่งเป็นภายในตน แม้อื่นใดมีอยู่ นี้เรียกว่า ปฐวีธาตุที่เป็นภายใน

ตตฺถ กตมา พาหิรา ปถวีธาตุ? ปฐวีธาตุที่เป็นภายนอก เป็นไฉน

ยํ พาหิรํ กกฺขฬํ ขริคตํ กกฺขฬตฺตํ กกฺขฬภาโว พหิทฺธา อนุปาทินฺนํ เสยฺยถิทํ อโย โลหํ ติปุ สีสํ สชฺฌุ มุตฺตา มณิ เวฬุริโย สงฺโข สิลา ปวาฬํ รชตํ ชาตรูปํ โลหิตงฺโก มสารคลฺลํ ติณํ กฏฺฐุ สกฺขรา กฐลํ ภูมิ ปาสาโณ ปพฺพโต ยํ วา ปนญฺญมฺปิ อตฺถิ พาหิรํ กกฺขฬํ ขริคตํ กกฺขฬตฺตํ กกฺขฬภาโว พหิทฺธา อนุปาทินฺนํ อยํ วุจฺจติ ‘พาหิรา ปถวีธาตุ’.

ธรรมชาติที่แข็ง ธรรมชาติที่กระด้าง ความแข็ง ภาวะที่แข็ง เป็นภายนอกตน ที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือ ซึ่งเป็นภายนอกตน เช่น เหล็ก โลหะ ดีบุกขาว ดีบุกดำ เงิน แก้วมุกดา แก้วมณี แก้วไพฑูรย์ สังข์ ศิลา แก้ว ประพาฬ เงินตรา ทอง แก้วมณีแดง แก้วมณีลาย หญ้า ท่อนไม้ ก้อนกรวด กระเบื้อง แผ่นดิน แผ่นหิน ภูเขา หรือธรรมชาติที่แข็ง ธรรมชาติที่กระด้าง ความแข็ง ภาวะที่แข็ง เป็นภายนอกตน ที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือ ซึ่งเป็นภายนอกตน แม้อื่นใดมีอยู่ นี้เรียกว่า ปฐวีธาตุที่เป็นภายนอก

ยา จ อชฺฌตฺติกา ปถวีธาตุ ยา จ พาหิรา ปถวีธาตุ ตเทกชฺฌํ อภิสญฺญูหิตฺวา อภิสงฺขิปิตฺวา อยํ วุจฺจติ “ปถวีธาตุ”.

ประมวลย่อปฐวีธาตุที่เป็นภายในและปฐวีธาตุที่เป็นภายนอกเข้าเป็นหมวดเดียวกัน นี้เรียกว่า ปฐวีธาตุ (๑)

๑๗๔. ตตฺถ กตมา อาโปธาตุ? [๑๗๔] อาโปธาตุ เป็นไฉน

อาโปธาตุทฺวยํ อตฺถิ อชฺฌตฺติกา อตฺถิ พาหิรา.

อาโปธาตุมี ๒ อย่าง คือ อาโปธาตุที่เป็นภายในก็มี ที่เป็นภายนอกก็มี

ตตฺถ กตมา อชฺฌตฺติกา อาโปธาตุ?

ในอาโปธาตุ ๒ อย่างนั้น อาโปธาตุที่เป็นภายใน เป็นไฉน

ยํ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ อาโป อาโปคตํ สิเนโห สิเนหคตํ พนฺธนตฺตํ รูปสฺส อชฺฌตฺตํ อุปาทินฺนํ เสยฺยถิทํ ปิตฺตํ เสมฺหํ ปุพฺโพ โลหิตํ เสโท เมโท อสฺสุ วสา เขโฬ สิงฺฆาณิกา ลสิกา มุตฺตํ ยํ วา ปนญฺญมฺปิ อตฺถิ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ อาโป อาโปคตํ สิเนโห สิเนหคตํ พนฺธนตฺตํ รูปสฺส อชฺฌตฺตํ อุปาทินฺนํ อยํ วุจฺจติ ‘อชฺฌตฺติกา อาโปธาตุ’.

ความเอิบอาบ ธรรมชาติที่เอิบอาบ ความเหนียว ธรรมชาติที่เหนียว ธรรมชาติเป็นเครื่องเกาะกุมรูป เป็นภายในตน มีเฉพาะตน ที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือ ซึ่งเป็นภายในตน เช่น ดี เสลด หนอง เลือด เหงื่อ มันข้น น้ำตา เปลวมัน น้ำลาย น้ำมูก ไขข้อ มูตร หรือความเอิบอาบ ธรรมชาติที่เอิบอาบ ความเหนียว ธรรมชาติที่เหนียว ธรรมชาติเป็นเครื่องเกาะกุมรูป เป็นภายในตน มีเฉพาะตน ที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือ ซึ่งเป็นภายในตน แม้อื่นใดมีอยู่ นี้เรียกว่า อาโปธาตุ ที่เป็นภายใน

ตตฺถ กตมา พาหิรา อาโปธาตุ? อาโปธาตุที่เป็นภายนอก เป็นไฉน

ยं พาหิรं อาโป อาโปคตं สิเนโห สิเนหคตं พนฺธนตฺตं รูปสฺส พหิทฺธา อนุปาทินฺนं เสยฺยถิทं มูลรโส ขนฺธรโส ตจรโส ปตฺตรโส ปุปฺผรโส ผลรโส ขีรं ทธิ สปฺปิ นวนีตं เตลं มธุ ผาณิตं ภุมฺมานิ วา อุทกานิ อนฺตลิกฺขานิ วา ยं วา ปนญฺญมฺปิ อตฺถิ พาหิรं อาโป อาโปคตं สิเนโห สิเนหคตं พนฺธนตฺตं รูปสฺส พหิทฺธา อนุปาทินฺนं อยं วุจฺจติ ‘พาหิรา อาโปธาตุ’.

ความเอิบอาบ ธรรมชาติที่เอิบอาบ ความเหนียว ธรรมชาติที่เหนียว ธรรมชาติเป็นเครื่องเกาะกุมรูป เป็นภายนอกตน ที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือ ซึ่งเป็นภายนอกตน เช่น น้ำรากไม้ น้ำลำต้น น้ำเปลือกไม้ น้ำใบไม้ น้ำดอกไม้ น้ำผลไม้ นมสด นมส้ม เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย น้ำในพื้นดิน น้ำในอากาศ หรือความเอิบอาบ ธรรมชาติที่ซึมซาบ ความเหนียว ธรรมชาติที่เหนียว ธรรมชาติเป็นเครื่องเกาะกุมรูป เป็นภายนอกตน ที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือ ซึ่งเป็นภายนอกตน แม้อื่นใดมีอยู่ นี้เรียกว่า อาโปธาตุที่เป็นภายนอก

ยา จ อชฺฌตฺติกา อาโปธาตุ ยา จ พาหิรา อาโปธาตุ ตเทกชฺฌํ อภิสญฺญูหิตฺวา อภิสงฺขิปิตฺวา อยํ วุจฺจติ “อาโปธาตุ”.

ประมวลย่ออาโปธาตุที่เป็นภายในและอาโปธาตุที่เป็นภายนอก เข้าเป็นหมวดเดียวกัน นี้เรียกว่า อาโปธาตุ (๒)

๑๗๕. ตตฺถ กตมา เตโชธาตุ? [๑๗๕] เตโชธาตุ เป็นไฉน

เตโชธาตุทฺวยํ อตฺถิ อชฺฌตฺติกา อตฺถิ พาหิรา.

เตโชธาตุมี ๒ อย่าง คือ เตโชธาตุที่เป็นภายในก็มี ที่เป็นภายนอกก็มี

ตตฺถ กตมา อชฺฌตฺติกา เตโชธาตุ?

ในเตโชธาตุ ๒ อย่างนั้น เตโชธาตุที่เป็นภายใน เป็นไฉน

ยํ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ เตโช เตโชคตํ อุสฺมา อุสฺมาคตํ อุสุมํ อุสุมคตํ อชฺฌตฺตํ อุปาทินฺนํ เสยฺยถิทํ เยน จ สนฺตปฺปติ เยน จ ชีรียติ เยน จ ปริฑยฺหติ เยน จ อสิตปีตขายิตสายิตํ สมฺมา ปริณามํ คจฺฉติ ยํ วา ปนญฺญมฺปิ อตฺถิ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ เตโช เตโชคตํ อุสฺมา อุสฺมาคตํ อุสุมํ อุสุมคตํ อชฺฌตฺตํ อุปาทินฺนํ อยํ วุจฺจติ ‘อชฺฌตฺติกา เตโชธาตุ’.

ความร้อน ธรรมชาติที่ร้อน ความอุ่น ธรรมชาติที่อุ่น ความอบอุ่น ธรรมชาติที่อบอุ่น เป็นภายในตน มีเฉพาะตน ที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือ ซึ่งเป็นภายในตน เช่น เตโชธาตุที่ทำให้ร่างกายอบอุ่น ที่ทำให้ร่างกายทรุดโทรม ที่ทำให้เร่าร้อนและที่ทำให้ของกิน ของดื่ม ของเคี้ยว ของลิ้ม ถึงความย่อยไปด้วยดี หรือความร้อน ธรรมชาติที่ร้อน ความอุ่น ธรรมชาติที่อุ่น ความอบอุ่น ธรรมชาติที่อบอุ่นเป็นภายในตน มีเฉพาะตน ที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือ ซึ่งเป็นภายในตน แม้อื่นใดมีอยู่ นี้เรียกว่า เตโชธาตุที่เป็นภายใน

ตตฺถ กตมา พาหิรา เตโชธาตุ ? เตโชธาตุที่เป็นภายนอก เป็นไฉน

ยํ พาหิรํ เตโช เตโชคตํ อุสฺมา อุสฺมาคตํ อุสุมํ อุสุมคตํ พหิทฺธา อนุปาทินฺนํ เสยฺยถิทํ กฏฺฐคฺคิ ปลาลคฺคิ ติณคฺคิ โคมยคฺคิ ถุสคฺคิ สงฺการคฺคิ อินฺทคฺคิ อคฺคิสนฺตาโป สูริยสนฺตาโป กฏฺฐสนฺนิจยสนฺตาโป ติณสนฺนิจยสนฺตาโป ธญฺญสนฺนิจยสนฺตาโป ภณฺฑสนฺนิจยสนฺตาโป ยํ วา ปนญฺญมฺปิ อตฺถิ พาหิรํ เตโช เตโชคตํ อุสฺมา อุสฺมาคตํ อุสุมํ อุสุมคตํ พหิทฺธา อนุปาทินฺนํ อยํ วุจฺจติ ‘พาหิรา เตโชธาตุ’.

ความร้อน ธรรมชาติที่ร้อน ความอุ่น ธรรมชาติที่อุ่น ความอบอุ่น ธรรมชาติที่อบอุ่น เป็นภายนอกตน ที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือ ซึ่งเป็นภายนอกตน เช่น ไฟฟืน ไฟสะเก็ดไม้ ไฟหญ้า ไฟมูลโค ไฟแกลบ ไฟหยากเยื่อ ไฟอสนิบาต ความร้อนแห่งไฟ ความร้อนแห่งดวงอาทิตย์ ความร้อนแห่งกองฟืน ความร้อนแห่งกองหญ้า ความร้อนแห่งกองข้าวเปลือก ความร้อนแห่งกองขี้เถ้า หรือ ความร้อน ธรรมชาติที่ร้อน ความอบอุ่น ธรรมชาติที่อบอุ่น เป็นภายนอกตน ที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือ ซึ่งเป็นภายนอกตน แม้อื่นใดมีอยู่ นี้เรียกว่า เตโชธาตุที่เป็นภายนอก

ยา จ อชฺฌตฺติกา เตโชธาตุ ยา จ พาหิรา เตโชธาตุ ตเทกชฺฌํ อภิสญฺญูหิตฺวา อภิสงฺขิปิตฺวา อยํ วุจฺจติ “เตโชธาตุ”.

ประมวลย่อเตโชธาตุ ที่เป็นภายในและเตโชธาตุที่เป็นภายนอก เข้าเป็นหมวดเดียวกัน นี้เรียกว่า เตโชธาตุ (๓)

๑๗๖. ตตฺถ กตมา วาโยธาตุ? [๑๗๖] วาโยธาตุ เป็นไฉน

วาโยธาตุทฺวยํ อตฺถิ อชฺฌตฺติกา อตฺถิ พาหิรา.

วาโยธาตุมี ๒ อย่าง คือ วาโยธาตุที่เป็นภายในก็มี ที่เป็นภายนอกก็มี

ตตฺถ กตมา อชฺฌตฺติกา วาโยธาตุ?

ในวาโยธาตุ ๒ อย่างนั้น วาโยธาตุที่เป็นภายใน เป็นไฉน

ยํ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ วาโย วาโยคตํ ถมฺภิตตฺตํ รูปสฺส อชฺฌตฺตํ อุปาทินฺนํ เสยฺยถิทํ อุทฺธงฺคมา วาตา อโธคมา วาตา กุจฺฉิสยา วาตา โกฏฺฐาสยา วาตา องฺคมงฺคานุสาริโน วาตา สตฺถกวาตา ขุรกวาตา อุปฺปลกวาตา อสฺสาโส ปสฺสาโส อิติ วา ยํ วา ปนญฺญมฺปิ อตฺถิ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ วาโย วาโยคตํ ถมฺภิตตฺตํ รูปสฺส อชฺฌตฺตํ อุปาทินฺนํ อยํ วุจฺจติ ‘อชฺฌตฺติกา วาโยธาตุ’.

ความพัดไปมา ธรรมชาติที่พัดไปมา ธรรมชาติเครื่องค้ำจุนรูป เป็นภายในตน มีเฉพาะตน ที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือ ซึ่งเป็นภายในตน เช่น ลมพัดขึ้นเบื้องบน ลมพัดลงเบื้องต่ำ ลมในท้อง ลมในไส้ ลมพัดไปตามตัว ลมศัสตรา ลมมีดโกน ลมเพิกหัวใจ ลมหายใจเข้า ลมหายใจออก หรือความพัดไปมาธรรมชาติ ที่พัดไปมา ธรรมชาติเครื่องค้ำจุนรูปเป็นภายในตน มีเฉพาะตน ที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือ ซึ่งเป็นภายในตน แม้อื่นใดมีอยู่ นี้เรียกว่า วาโยธาตุที่เป็นภายใน

ตตฺถ กตมา พาหิรา วาโยธาตุ? วาโยธาตุที่เป็นภายนอก เป็นไฉน

ยํ พาหิรํ วาโย วาโยคตํ ถมฺภิตตฺตํ รูปสฺส พหิทฺธา อนุปาทินฺนํ เสยฺยถิทํ ปุรตฺถิมา วาตา ปจฺฉิมา วาตา อุตฺตรา วาตา ทกฺขิณา วาตา สรชา วาตา อรชา วาตา สีตา วาตา อุณฺหา วาตา ปริตฺตา วาตา อธิมตฺตา วาตา กาฬวาตา เวรมฺภวาตา ปกฺขวาตา สุปณฺณวาตา ตาลวณฺฏวาตา วิธูปนวาตา ยํ วา ปนญฺญมฺปิ อตฺถิ พาหิรํ วาโย วาโยคตํ ถมฺภิตตฺตํ รูปสฺส พหิทฺธา อนุปาทินฺนํ อยํ วุจฺจติ ‘พาหิรา วาโยธาตุ’.

ความพัดไปมา ธรรมชาติที่พัดไปมา ความเคร่งตึงแห่งรูป เป็นภายนอกตน ที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือ ซึ่งเป็นภายนอกตน เช่น ลมตะวันออก ลมตะวันตก ลมเหนือ ลมใต้ ลมมีฝุ่นละออง ลมไม่มีฝุ่นละออง ลมหนาว ลมร้อน ลมอ่อน ลมแรง ลมดำ ลมบน ลมกระพือปีก ลมปีกครุฑ ลมใบกังหัน ลมพัดโบก หรือความพัดไปมา ธรรมชาติที่พัดไปมา ธรรมชาติเครื่องค้ำจุนรูป เป็นภายนอกตน ที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือ ซึ่งเป็นภายนอกตน แม้อื่นใดมีอยู่ นี้เรียกว่า วาโยธาตุที่เป็นภายนอก

ยา จ อชฺฌตฺติกา วาโยธาตุ ยา จ พาหิรา วาโยธาตุ ตเทกชฺฌํ อภิสญฺญูหิตฺวา อภิสงฺขิปิตฺวา อยํ วุจฺจติ “วาโยธาตุ”.

ประมวลย่อวาโยธาตุที่เป็นภายในและวาโยธาตุ ที่เป็นภายนอกเข้าเป็นหมวดเดียวกัน นี้เรียกว่า วาโยธาตุ (๔)

๑๗๗. ตตฺถ กตมา อากาสธาตุ? [๑๗๗] อากาสธาตุ เป็นไฉน

อากาสธาตุทฺวยํ อตฺถิ อชฺฌตฺติกา อตฺถิ พาหิรา.

อากาสธาตุมี ๒ อย่าง คือ อากาสธาตุที่เป็นภายในก็มี ที่เป็นภายนอกก็มี

ตตฺถ กตมา อชฺฌตฺติกา อากาสธาตุ ?

ในอากาสธาตุ ๒ อย่างนั้น อากาสธาตุที่เป็นภายใน เป็นไฉน

ยํ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ อากาโส อากาสคตํ อฆํ อฆคตํ วิวโร วิวรคตํ อสมฺผุฏฺฐํ มํสโลหิเตหิ อชฺฌตฺตํ อุปาทินฺนํ เสยฺยถิทํ กณฺณจฺฉิทฺทํ นาสจฺฉิทฺทํ มุขทฺวารํ เยน จ อสิตปีตขายิตสายิตํ อชฺโฌหรติ ยตฺถ จ อสิตปีตขายิตสายิตํ สนฺติฏฺฐติ เยน จ อสิตปีตขายิตสายิตํ อโธภาคํ นิกฺขมติ ยํ วา ปนญฺญมฺปิ อตฺถิ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ อากาโส อากาสคตํ

อฆฺ อฆคตฺ วิวโร วิวรคตฺ อสมฺผุฏฺฐฺ มสโลหิเตหิ อชฺฌตฺตฺ อุปาทินฺนฺ อยฺ วุจฺจติ ‘อชฺฌตฺติกา อากาสธาตุ’.

อากาศ ธรรมชาติที่นับว่าอากาศ ความว่างเปล่า ธรรมชาติที่นับว่าความว่างเปล่า ช่องว่าง ธรรมชาติที่นับว่าช่องว่าง ซึ่งเนื้อและเลือดไม่ถูกต้องแล้ว เป็นภายในตน มีเฉพาะตน ที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือ ซึ่งเป็นภายในตน เช่น ช่องหู ช่องจมูก ช่องปาก ช่องสำหรับกลืนของกิน ของดื่ม ของเคี้ยว ของลิ้ม ช่องที่พักอยู่แห่งของกิน ของดื่ม ของเคี้ยว ของลิ้ม และช่องสำหรับของกิน ของดื่ม ของเคี้ยว ของลิ้มไหลลงเบื้องต่ำ หรืออากาศธรรมชาติที่นับว่าอากาศ ความว่างเปล่า ธรรมชาติที่นับว่า ความว่างเปล่า ช่องว่าง ธรรมชาติที่นับว่าช่องว่าง ซึ่งเนื้อและเลือดไม่ถูกต้องแล้ว เป็นภายในตน มีเฉพาะตน ที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือ ซึ่งเป็นภายในตน แม้อื่นใดมีอยู่ นี้เรียกว่า อากาสธาตุที่เป็นภายใน

ตตฺถ กตมา พาหิรา อากาสธาตุ?

อากาสธาตุที่เป็นภายนอก เป็นไฉน

ยฺ พาหิรฺ อากาโส อากาสคตฺ อฆฺ อฆคตฺ วิวโร วิวรคตฺ อสมฺผุฏฺฐฺ จตูหิ มหาภูเตหิ พหิทฺธา อนุปาทินฺนฺ อยฺ วุจฺจติ ‘พาหิรา อากาสธาตุ’.

อากาศ ธรรมชาติที่นับว่าอากาศ ความว่างเปล่า ธรรมชาติที่นับว่าความว่างเปล่า ช่องว่าง ธรรมชาติที่นับว่าช่องว่างซึ่งมหาภูตรูป ๔ ไม่ถูกต้องแล้ว เป็นภายนอกตน ที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่ยึดถือ ซึ่งเป็นภายนอกตนนี้เรียกว่า อากาสธาตุที่เป็นภายนอก

ยา จ อชฺฌตฺติกา อากาสธาตุ ยา จ พาหิรา อากาสธาตุ ตเทกชฺฌํ อภิสญฺญูหิตฺวา อภิสงฺขิปิตฺวา อยํ วุจฺจติ “อากาสธาตุ”.

ประมวลย่ออากาสธาตุที่เป็นภายในและอากาสธาตุ ที่เป็นภายนอกเข้าเป็นหมวดเดียวกัน นี้เรียกว่า อากาสธาตุ (๕)

๑๗๘. ตตฺถ กตมา วิญฺญาณธาตุ ? [๑๗๘] วิญญาณธาตุ เป็นไฉน

จกฺขุวิญฺญาณธาตุ โสตวิญฺญาณธาตุ ฆานวิญฺญาณธาตุ ชิวฺหาวิญฺญาณธาตุ กายวิญฺญาณธาตุ มโนวิญฺญาณธาตุ อยํ วุจฺจติ “วิญฺญาณธาตุ”.

จักขุวิญญาณธาตุ โสตวิญญาณธาตุ ฆานวิญญาณธาตุ ชิวหาวิญญาณธาตุ กายวิญญาณธาตุ และมโนวิญญาณธาตุ นี้เรียกว่า วิญญาณธาตุ (๖)

อิมา ฉ ธาตุโย. เหล่านี้เรียกว่า ธาตุ ๖

๑๗๙. อปราปิ ฉ ธาตุโย สุขธาตุ ทุกฺขธาตุ โสมนสฺสธาตุ โทมนสฺสธาตุ อุเปกฺขาธาตุ อวิชฺชาธาตุ.

[๑๗๙] ธาตุ ๖ อีกนัยหนึ่ง คือ

๑. สุขธาตุ ๒. ทุกขธาตุ ๓. โสมนัสสธาตุ

๔. โทมนัสสธาตุ ๕. อุเปกขาธาตุ ๖. อวิชชาธาตุ

๑๘๐. ตตฺถ กตมา สุขธาตุ?

[๑๘๐] บรรดาธาตุ ๖ นั้น สุขธาตุ เป็นไฉน

ยํ กายิกํ สาตํ กายิกํ สุขํ กายสมฺผสฺสชํ สาตํ สุขํ เวทยิตํ กายสมฺผสฺสชา สาตา สุขา เวทนา อยํ วุจฺจติ “สุขธาตุ”.

ความสำราญทางกาย ความสุขทางกาย ความเสวยอารมณ์ที่สำราญเป็นสุขอันเกิดแต่กายสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สำราญเป็นสุข อันเกิดแต่กายสัมผัส นี้เรียกว่า สุขธาตุ (๑)

ตตฺถ กตมา ทุกฺขธาตุ ? ทุกขธาตุ เป็นไฉน

ยํ กายิกํ อสาตํ กายิกํ ทุกฺขํ กายสมฺผสฺสชํ อสาตํ ทุกฺขํ เวทยิตํ กายสมฺผสฺสชา อสาตา ทุกฺขา เวทนา อยํ วุจฺจติ “ทุกฺขธาตุ”.

ความไม่สำราญทางกาย ความทุกข์ทางกาย ความเสวยอารมณ์ที่ไม่สำราญเป็นทุกข์ อันเกิดแต่กายสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่สำราญเป็นทุกข์ อันเกิดแต่กายสัมผัส นี้เรียกว่า ทุกขธาตุ (๒)

ตตฺถ กตมา โสมนสฺสธาตุ? โสมนัสสธาตุ เป็นไฉน

ยํ เจตสิกํ สาตํ เจตสิกํ สุขํ เจโตสมฺผสฺสชํ สาตํ สุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา สาตา สุขา เวทนา อยํ วุจฺจติ “โสมนสฺสธาตุ”.

ความสำราญทางใจ ความสุขทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่สำราญเป็นสุข อันเกิด แต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สำราญเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส นี้เรียกว่า โสมนัสสธาตุ (๓)

ตตฺถ กตมา โทมนสฺสธาตุ? โทมนัสสธาตุ เป็นไฉน

ยํ เจตสิกํ อสาตํ เจตสิกํ ทุกฺขํ เจโตสมฺผสฺสชํ อสาตํ ทุกฺขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา อสาตา ทุกฺขา เวทนา อยํ วุจฺจติ “โทมนสฺสธาตุ”.

ความไม่สำราญทางใจ ความทุกข์ทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่ไม่สำราญเป็นทุกข์ อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่สำราญเป็นทุกข์ อันเกิดแต่เจโตสัมผัส นี้เรียกว่า โทมนัสสธาตุ (๔)

ตตฺถ กตมา อุเปกฺขาธาตุ? อุเปกขาธาตุ เป็นไฉน

ยํ เจตสิกํ เนว สาตํ นาสาตํ เจโตสมฺผสฺสชํ อทุกฺขมสุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา อทุกฺขมสุขา เวทนา อยํ วุจฺจติ “อุเปกฺขาธาตุ”.

ความสำราญทางใจก็ไม่ใช่ ความไม่สำราญทางใจก็ไม่ใช่ ความเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส นี้เรียกว่า อุเปกขาธาตุ (๕)

ตตฺถ กตมา อวิชฺชาธาตุ ? อวิชชาธาตุ เป็นไฉน

ยํ อญฺญาณํ อทสฺสนํ อนภิสมโย อนนุโพโธ อสมฺโพโธ อปฺปฏิเวโธ อสงฺคาหณา อปริโยคาหณา อสมเปกฺขนา อปจฺจเวกฺขณา อปจฺจกฺขกมฺมํ ทุมฺเมชฺฌํ พาลฺยํ อสมฺปชญฺญํ โมโห ปโมโห สมฺโมโห อวิชฺชา อวิชฺโชโฆ อวิชฺชาโยโค อวิชฺชานุสโย อวิชฺชาปริยุฏฺฐานํ อวิชฺชาลงฺคี โมโห อกุสลมูลํ อยํ วุจฺจติ “อวิชฺชาธาตุ”.

ความไม่รู้ ความไม่เห็น ความไม่ตรัสรู้ ความไม่รู้โดยสมความ ความไม่รู้ตามความเป็นจริง ความไม่แทงตลอด ความไม่ถือเอาให้ถูกต้อง ความไม่หยั่งลงอย่างรอบคอบ ความไม่ใคร่ครวญ ความไม่พิจารณา ความไม่ทำให้ประจักษ์ ความด้อยปัญญา ความโง่เขลา ความไม่รู้ชัด ความหลง ความลุ่มหลง ความหลงใหล อวิชชา โอฆะคืออวิชชา โยคะคืออวิชชา อนุสัยคืออวิชชา ปริยุฏฐานะคืออวิชชา ลิ่มคือ อวิชชา อกุศลมูลคือโมหะ นี้เรียกว่า อวิชชาธาตุ (๖)

อิมา ฉ ธาตุโย. เหล่านี้เรียกว่า ธาตุ ๖

๑๘๑. อปราปิ ฉ ธาตุโย กามธาตุ พฺยาปาทธาตุ วิหึสาธาตุ เนกฺขมฺมธาตุ อพฺยาปาทธาตุ อวิหึสาธาตุ.

[๑๘๑] ธาตุ ๖ อีกนัยหนึ่ง คือ

๑. กามธาตุ ๒. พยาปาทธาตุ ๓. วิหิงสาธาตุ

๔. เนกขัมมธาตุ ๕. อัพยาปาทธาตุ ๖. อวิหิงสาธาตุ

๑๘๒. ตตฺถ กตมา กามธาตุ?

[๑๘๒] บรรดาธาตุ ๖ นั้น กามธาตุ เป็นไฉน

กามปฏิสํยุตฺโต ตกฺโก วิตกฺโก สงฺกปฺโป อปฺปนา พฺยปฺปนา เจตโส อภินิโรปนา มิจฺฉาสงฺกปฺโป อยํ วุจฺจติ กามธาตุ.

ความตรึก ความตรึกโดยอาการต่าง ๆ ความดำริ ความที่จิตแนบแน่นในอารมณ์ ความที่จิตแนบสนิทในอารมณ์ ความยกจิตขึ้นสู่อารมณ์ มิจฉาสังกัปปะที่ประกอบด้วยกาม นี้เรียกว่า กามธาตุ

เหฏฺฐโต อวีจินิรยํ ปริยนฺตํ กริตฺวา อุปริโต ปรนิมฺมิตวสวตฺตีเทเว อนฺโต กริตฺวา ยํ เอตสฺมึ อนฺตเร เอตฺถาวจรา เอตฺถ ปริยาปนฺนา ขนฺธธาตุอายตนา รูปา เวทนา สญฺญา สงฺขารา วิญฺญาณํ อยํ วุจฺจติ “กามธาตุ”.

ขันธ์ ธาตุ อายตนะ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ที่ท่องเที่ยวนับเนื่อง อยู่ในระหว่างนี้ ชั้นต่ำมีอเวจีนรกเป็นที่สุด ชั้นสูงมีเทพชั้นปรนิมมิตวสวัตตีเป็นที่สุด นี้เรียกว่า กามธาตุ (๑)

ตตฺถ กตมา พฺยาปาทธาตุ? พยาปาทธาตุ เป็นไฉน

พฺยาปาทปฏิสํยุตฺโต ตกฺโก วิตกฺโก ฯเปฯ มิจฺฉาสงฺกปฺโป อยํ วุจฺจติ “พฺยาปาทธาตุ”.

ความตรึก ความตรึกโดยอาการต่าง ๆ ฯลฯ มิจฉาสังกัปปะที่ประกอบด้วยพยาบาท นี้เรียกว่า พยาปาทธาตุ

ทสสุ วา อาฆาตวตฺถูสุ จิตฺตสฺส อาฆาโต ปฏิฆาโต ปฏิฆํ ปฏิวิโรโธ โกโป ปโกโป สมฺปโกโป โทโส ปโทโส สมฺปโทโส จิตฺตสฺส พฺยาปตฺติ มโนปโทโส โกโธ กุชฺฌนา กุชฺฌิตตฺตํ โทโส ทุสฺสนา

ทุสฺสิตตฺตํ พฺยาปตฺติ พฺยาปชฺชนา วิโรโธ ปฏิวิโรโธ จณฺฑิกฺกํ อสุโรปโ อนตฺตมนตา จิตฺตสฺส อยํ วุจฺจติ “พฺยาปาทธาตุ”.

อีกนัยหนึ่ง ความที่จิตอาฆาตในอาฆาตวัตถุ ๑๐ ความอาฆาตที่รุนแรง ความกระทบกระทั่ง ความแค้น ความพิโรธตอบ ความกำเริบ ความกำเริบหนัก ความกำเริบหนักขึ้น ความคิดร้าย ความคิดประทุษร้าย ความคิดประทุษร้ายหนัก ความที่จิตคิดพยาบาท ความที่จิตคิดประทุษร้าย ความโกรธ กิริยาที่โกรธ ภาวะที่โกรธ ความคิดปองร้าย กิริยาที่คิดปองร้าย ภาวะที่คิดปองร้าย ความพยาบาท กิริยาที่พยาบาท ภาวะที่พยาบาท ความพิโรธ ความพิโรธตอบ ความดุร้าย ความเกรี้ยวกราด ความที่จิต ไม่แช่มชื่น นี้เรียกว่า พยาปาทธาตุ (๒)

ตตฺถ กตมา วิหึสาธาตุ? วิหิงสาธาตุ เป็นไฉน

วิหึสาปฏิสํยุตฺโต ตกฺโก วิตกฺโก ฯเปฯ มิจฺฉาสงฺกปฺโป อยํ วุจฺจติ “วิหึสาธาตุ”.

ความตรึก ความตรึกโดยอาการต่าง ๆ ฯลฯ มิจฉาสังกัปปะที่ประกอบด้วยวิหิงสา นี้เรียกว่า วิหิงสาธาตุ

อิเธกจฺโจ ปาณินา วา เลฑฺฑุนา วา ทณฺเฑน วา สตฺเถน วา รชฺชุยา วา อญฺญตรญฺญตเรน สตฺเต วิเหเฐติ ยา เอวรูปา เหฏฺนา วิเหฏฺนา หึสนา วิหึสนา โรสนา วิโรสนา ปรูปฆาโต อยํ วุจฺจติ “วิหึสาธาตุ”.

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมใช้ฝ่ามือ ก้อนดิน ท่อนไม้ ศัสตรา หรือเชือก อย่างใดอย่างหนึ่งเบียดเบียนสัตว์ ความเบียดเบียน กิริยาที่เบียดเบียน ความรังแก กิริยาที่รังแก ความเกรี้ยวกราด กิริยาที่กระทบกระทั่งอย่างรุนแรง ความเข้าไปเบียดเบียนสัตว์อื่นเห็นปานนี้ นี้เรียกว่า วิหิงสาธาตุ (๓)

ตตฺถ กตมา เนกฺขมฺมธาตุ ? เนกขัมมธาตุ เป็นไฉน

เนกฺขมฺมปฏิสํยุตฺโต ตกฺโก วิตกฺโกฯเปฯ สมฺมาสงฺกปฺโป อยํ วุจฺจติ “เนกฺขมฺมธาตุ”.

ความตรึก ความตรึกโดยอาการต่างๆ ฯลฯ สัมมาสังกัปปะที่ประกอบด้วยเนกขัมมะ นี้เรียกว่า เนกขัมมธาตุ

สพฺเพปิ กุสลา ธมฺมา “เนกฺขมฺมธาตุ”.

สภาวธรรมที่เป็นกุศลทั้งหมดชื่อว่า เนกขัมมธาตุ (๔)

ตตฺถ กตมา อพฺยาปาทธาตุ ? อัพยาปาทธาตุ เป็นไฉน

อพฺยาปาทปฏิสํยุตฺโต ตกฺโก วิตกฺโกฯเปฯ สมฺมาสงฺกปฺโป อยํ วุจฺจติ “อพฺยาปาทธาตุ”.

ความตรึก ความตรึกโดยอาการต่าง ๆ ฯลฯ สัมมาสังกัปปะที่ประกอบด้วยอัพยาบาท นี้เรียกว่า อัพยาปาทธาตุ

ยา สตฺเตสุ เมตฺติ เมตฺตายนา เมตฺตายิตตฺตํ เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ อยํ วุจฺจติ “อพฺยาปาทธาตุ”.

ความมีไมตรี ความเจริญเมตตา ภาวะที่แผ่เมตตาในสัตว์ทั้งหลาย เมตตาเจโตวิมุตติ (ความหลุดพ้นทางใจที่มีเมตตาเป็นอารมณ์) นี้เรียกว่า อัพยาปาทธาตุ (๕)

ตตฺถ กตมา อวิหึสาธาตุ? อวิหิงสาธาตุ เป็นไฉน

อวิหึสาปฏิสํยุตฺโต ตกฺโก วิตกฺโก สงฺกปฺโป อปฺปนา พฺยปฺปนา เจตโส อภินิโรปนา สมฺมาสงฺกปฺโป อยํ วุจฺจติ “อวิหึสาธาตุ”

ความตรึก ความตรึกโดยอาการต่าง ๆ ความดำริที่ประกอบด้วยอวิหิงสา ความที่จิตแนบแน่นในอารมณ์ ความที่จิตแนบสนิทในอารมณ์ ความยกจิตขึ้นสู่อารมณ์สัมมาสังกัปปะ นี้เรียกว่า อวิหิงสาธาตุ

ยา สตฺเตสุ กรุณา กรุณายนา กรุณายิตตฺตํ กรุณาเจโตวิมุตฺติ อยํ วุจฺจติ “อวิหึสาธาตุ”.

กรุณา ความเจริญกรุณา ภาวะที่แผ่กรุณาในสัตว์ทั้งหลาย กรุณาเจโตวิมุตติ (ความหลุดพ้นทางใจที่มีกรุณาเป็นอารมณ์) นี้เรียกว่า อวิหิงสาธาตุ (๖)

อิมา ฉ ธาตุโย. เหล่านี้เรียกว่า ธาตุ ๖

อิติ อิมานิ ตีณิ ฉกฺกานิ ตเทกชฺฌํ อภิสญฺญูหิตฺวา อภิสงฺขิปิตฺวา อฏฺฐารส ธาตุโย โหนฺติ.

ประมวลย่อธาตุ ๖ สามหมวดนี้เข้าเป็นหมวดเดียวกันจึงเป็นธาตุ ๑๘ ด้วยอาการอย่างนี้

สุตฺตนฺตภาชนียํ.

สุตตันตภาชนีย์ จบ

๒. อภิธมฺมภาชนียํ

๒. อภิธรรมภาชนีย์

๑๘๓. อฏฺฐารส ธาตุโย จกฺขุธาตุ รูปธาตุ จกฺขุวิญฺญาณธาตุ โสตธาตุ สทฺทธาตุ โสตวิญฺญาณธาตุ ฆานธาตุ คนฺธธาตุ ฆานวิญฺญาณธาตุ ชิวฺหาธาตุ รสธาตุ ชิวฺหาวิญฺญาณธาตุ กายธาตุ โผฏฺฐพฺพธาตุ กายวิญฺญาณธาตุ มโนธาตุ ธมฺมธาตุ มโนวิญฺญาณธาตุ.

[๑๘๓] ธาตุ ๑๘ คือ

๑. จักขุธาตุ	๒. รูปธาตุ	๓. จักขุวิญญาณธาตุ
๔. โสตธาตุ	๕. สัททธาตุ	๖. โสตวิญญาณธาตุ
๗. ฆานธาตุ	๘. คันธธาตุ	๙. ฆานวิญญาณธาตุ
๑๐. ชิวหาธาตุ	๑๑. รสธาตุ	๑๒. ชิวหาวิญญาณธาตุ
๑๓. กายธาตุ	๑๔. โผฏฐัพพธาตุ	๑๕. กายวิญญาณธาตุ
๑๖. มโนธาตุ	๑๗. ธัมมธาตุ	๑๘. มโนวิญญาณธาตุ

๑๘๔. ตตฺถ กตมา จกฺขุธาตุ?

[๑๘๔] บรรดาธาตุ ๑๘ นั้น จักขุธาตุ เป็นไฉน

ยํ จกฺขุ จตุนฺนํ มหาภูตานํ อุปาทาย ปสาโท ฯเปฯ สุฌฺโญ คาโมเปโส อยํ วุจฺจติ “จกฺขุธาตุ”.

จักษุใดเป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ ฯลฯ นี้ชื่อว่าบ้านว่างบ้าง นี้เรียกว่า จักขุธาตุ (๑)

ตตฺถ กตมา รูปธาตุ? รูปธาตุ เป็นไฉน

ยํ รูปี จตุนฺนํ มหาภูตานํ อุปาทาย วณฺณนิภาฯเปฯ รูปธาตุเปสา อยํ วุจฺจติ “รูปธาตุ”.

รูปใดเป็นสีต่าง ๆ อาศัยมหาภูตรูป ๔ ฯลฯ นี้ชื่อว่ารูปธาตุบ้าง นี้เรียกว่า รูปธาตุ (๒)

ตตฺถ กตมา จกฺขุวิญฺญาณธาตุ? จักขุวิญญาณธาตุ เป็นไฉน

จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ รูเป จ อุปฺปชฺชติ จิตฺตํ มโน มานสํ หทยํ ปณฺฑรํ มโน มนายตนํ มนินฺทฺริยํ วิญฺญาณํ วิญฺญาณกฺขนฺโธ ตชฺชาจกฺขุวิญฺญาณธาตุ อยํ วุจฺจติ “จกฺขุวิญฺญาณธาตุ”.

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ จักขุวิญญาณธาตุที่เหมาะสมกัน อาศัยจักษุและรูปเกิดขึ้น นี้เรียกว่า จักขุวิญญาณธาตุ (๓)

ตตฺถ กตมา โสตธาตุ? โสตธาตุ เป็นไฉน

ยํ โสตํ จตุนฺนํ มหาภูตานํ อุปาทาย ปสาโทฯเปฯ สุญฺโญ คาโมเปโส อยํ วุจฺจติ “โสตธาตุ”

โสตะใดเป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ ฯลฯ นี้ชื่อว่าบ้านว่างบ้าง นี้เรียกว่า โสตธาตุ (๔)

ตตฺถ กตมา สทฺทธาตุ ? สัททธาตุ เป็นไฉน

โย สทฺโท จตุนฺนํ มหาภูตานํ อุปาทาย อนิทสฺสโน สปฺปฏิโฆ ฯเปฯ สทฺทธาตุเปสา อยํ วุจฺจติ “สทฺทธาตุ”.

สัททะ (เสียง) ใดอาศัยมหาภูตรูป ๔ เป็นรูปที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ ฯลฯ นี้ชื่อสัททธาตุบ้าง นี้เรียกว่า สัททธาตุ (๕)

ตตฺถ กตมา โสตวิญฺญาณธาตุ? โสตวิญญาณธาตุ เป็นไฉน

โสตญฺจ ปฏิจฺจ สทฺเท จ อุปฺปชฺชติ จิตฺตํ มโน มานสํ หทยํ ปณฺฑรํ มโน มนายตนํ มนินฺทฺริยํ วิญฺญาณํ วิญฺญาณกฺขนฺโธ ตชฺชาโสตวิญฺญาณ ธาตุ อยํ วุจฺจติ “โสตวิญฺญาณธาตุ”.

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ โสตวิญญาณธาตุที่เหมาะสมกัน อาศัยโสตะ (หู) และเสียงเกิดขึ้น นี้เรียกว่า โสตวิญญาณธาตุ (๖)

ตตฺถ กตมา ฆานธาตุ? ฆานธาตุ เป็นไฉน

ยํ ฆานํ จตุนฺนํ มหาภูตานํ อุปาทาย ปสาโทฯเปฯ สุญฺโญ คาโมเปโส อยํ วุจฺจติ “ฆานธาตุ”.

ฆานะ (จมูก) ใดเป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ ฯลฯ นี้ชื่อว่าบ้านว่างบ้าง นี้เรียกว่า ฆานธาตุ (๗)

ตตฺถ กตมา คนฺธธาตุ ? คันธธาตุ เป็นไฉน

โย คนฺโธ จตุนฺนํ มหาภูตานํ อุปาทาย อนิทสฺสโน สปฺปฏิโฆ ฯเปฯ คนฺธธาตุเปสา อยํ วุจฺจติ “คนฺธธาตุ”.

คันธะ (กลิ่น) ใดอาศัยมหาภูตรูป ๔ เป็นรูปที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ ฯลฯ นี้ชื่อว่าคันธธาตุบ้าง นี้เรียกว่า คันธธาตุ (๘)

ตตฺถ กตมา ฆานวิญฺญาณธาตุ ? ฆานวิญญาณธาตุ เป็นไฉน

ฆานญฺจ ปฏิจฺจ คนฺเธ จ อุปฺปชฺชติ จิตฺตํ มโน มานสํ หทยํ ปณฺฑรํ มโน มนายตนํ มนินฺทฺริยํ วิญฺญาณํ วิญฺญาณกฺขนฺโธ ตชฺชาฆานวิญฺญาณธาตุ อยํ วุจฺจติ “ฆานวิญฺญาณธาตุ”.

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ ฆานวิญญาณธาตุที่เหมาะสมกัน อาศัยฆานะและกลิ่นเกิดขึ้น นี้เรียกว่า ฆานวิญญาณธาตุ (๙)

ตตฺถ กตมา ชิวฺหาธาตุ ? ชิวหาธาตุ เป็นไฉน

ยา ชิวฺหา จตุนฺนํ มหาภูตานํ อุปาทาย ปสาโทฯเปฯ สุญฺโญ คาโมเปโส อยํ วุจฺจติ “ชิวฺหาธาตุ”.

ชิวหา (ลิ้น) ใดเป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ ฯลฯ นี้ชื่อว่าบ้านว่างบ้าง นี้เรียกว่า ชิวหาธาตุ (๑๐)

ตตฺถ กตมา รสธาตุ ? รสธาตุ เป็นไฉน

โย รโส จตุนฺนำ มหาภูตานำ อุปาทาย อนิทสฺสโน สปฺปฏิโฆฯเปฯ รสธาตุเปสา อยำ วุจฺจติ “รสธาตุ”.

รสใดอาศัยมหาภูตรูป ๔ เป็นรูปที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ ฯลฯ นี้ชื่อว่ารสธาตุบ้าง นี้เรียกว่า รสธาตุ (๑๑)

ตตฺถ กตมา ชิวฺหาวิญฺญาณธาตุ ? ชิวหาวิญญาณธาตุ เป็นไฉน

ชิวฺหญฺจ ปฏิจฺจ รเส จ อุปฺปชฺชติ จิตฺตำ มโน มานสำ หทยำ ปณฺฑรำ มโน มนายตนำ มนินฺทฺริยำ วิญฺญาณำ วิญฺญาณกฺขนฺโธ ตชฺชาชิวฺหาวิญฺญาณธาตุ อยำ วุจฺจติ “ชิวฺหาวิญฺญาณธาตุ”.

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ ชิวหาวิญญาณธาตุที่เหมาะสมกัน อาศัยชิวหาและรสเกิดขึ้น นี้เรียกว่า ชิวหาวิญญาณธาตุ (๑๒)

ตตฺถ กตมา กายธาตุ ? กายธาตุ เป็นไฉน

โย กาโย จตุนฺนำ มหาภูตานำ อุปาทาย ปสาโทฯเปฯ สุญฺโญ คาโมเปโส อยำ วุจฺจติ “กายธาตุ”.

กายใดเป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ ฯลฯ นี้ชื่อว่าบ้านว่างบ้าง นี้เรียกว่า กายธาตุ (๑๓)

ตตฺถ กตมา โผฏฺฐพฺพธาตุ ? โผฏฐัพพธาตุ เป็นไฉน

ปถวีธาตุฯเปฯ โผฏฺฐพฺพธาตุเปสา อยำ วุจฺจติ “โผฏฺฐพฺพธาตุ”.

ปฐวีธาตุ ฯลฯ นี้ชื่อว่าโผฏฐัพพธาตุบ้าง นี้เรียกว่า โผฏฐัพพธาตุ (๑๔)

ตตฺถ กตมา กายวิญฺญาณธาตุ ? กายวิญญาณธาตุ เป็นไฉน

กายญฺจ ปฏิจฺจ โผฏฺฐพฺเพ จ อุปฺปชฺชติ จิตฺตํ มโน มานสํ หทยํ ปณฺฑรํ มโน มนายตนํ มนินฺทฺริยํ วิญฺญาณํ วิญฺญาณกฺขนฺโธ ตชฺชากายวิญฺญาณธาตุ อยํ วุจฺจติ “กายวิญฺญาณธาตุ”.

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ กายวิญญาณธาตุที่เหมาะสมกัน อาศัยกายและโผฏฐัพพะเกิดขึ้นนี้เรียกว่า กายวิญญาณธาตุ (๑๕)

ตตฺถ กตมา มโนธาตุ ? มโนธาตุ เป็นไฉน

จกฺขุวิญฺญาณธาตุยา อุปฺปชฺชิตฺวา นิรุทฺธสมนนฺตรา อุปฺปชฺชติ จิตฺตํ มโน มานสํ หทยํ ปณฺฑรํ มโน มนายตนํ มนินฺทฺริยํ วิญฺญาณํ วิญฺญาณกฺขนฺโธ ตชฺชามโนธาตุ;

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ มโนธาตุที่เหมาะสมกัน เกิดขึ้นในลำดับแห่งการเกิดดับแห่งจักขุวิญญาณธาตุ ฯลฯ

โสตวิญฺญาณธาตุยา ฯเปฯ ฆานวิญฺญาณธาตุยา ฯเปฯ ชิวฺหาวิญฺญาณธาตุยา ฯเปฯ

โสตวิญญาณธาตุ ฯลฯ ฆานวิญญาณธาตุ ฯลฯ ชิวหาวิญญาณธาตุ ฯลฯ

กายวิญฺญาณธาตุยา อุปฺปชฺชิตฺวา นิรุทฺธสมนนฺตรา อุปฺปชฺชติ จิตฺตํ มโน มานสํ หทยํ ปณฺฑรํ มโน มนายตนํ มนินฺทฺริยํ วิญฺญาณํ วิญฺญาณกฺขนฺโธ ตชฺชามโนธาตุ สพฺพธมฺเมสุ วา ปน ปฐมสมนนฺนาหาโร อุปฺปชฺชติ

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ มโนธาตุที่เหมาะสมกัน เกิดขึ้นในลำดับแห่งการเกิดดับแห่งกายวิญญาณธาตุ หรือการพิจารณาอารมณ์ครั้งแรกในสภาวธรรมทั้งปวง

จิตฺตํ มโน มานสํ หทยํ ปณฺฑรํ มโน มนายตนํ มนินฺทฺริยํ วิญฺญาณํ วิญฺญาณกฺขนฺโธ ตชฺชามโนธาตุ อยํ วุจฺจติ “มโนธาตุ”.

จิต มโน มานัส ปัณฑระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ มโนธาตุที่เหมาะสมกันเกิดขึ้น นี้เรียกว่า มโนธาตุ (๑๖)

ตตฺถ กตมา ธมฺมธาตุ ? ธัมมธาตุ เป็นไฉน

เวทนากฺขนฺโธ สญฺญากฺขนฺโธ สงฺขารกฺขนฺโธ ยญฺจ รูปํ อนิทสฺสนอปฺปฏิฆํ ธมฺมายตนปริยาปนฺนํ อสงฺขตา จ ธาตุ.

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ รูปที่เห็นไม่ได้และกระทบไม่ได้ ซึ่งนับเนื่องในธัมมายตนะ และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง

ตตฺถ กตโม เวทนากฺขนฺโธ?

บรรดาธัมมธาตุนั้น เวทนาขันธ์ เป็นไฉน

เอกวิเธน เวทนากฺขนฺโธ ผสฺสสมฺปยุตฺโต

เวทนาขันธ์หมวดละ ๑ ได้แก่ เวทนาขันธ์ที่สัมปยุตด้วยผัสสะ

ทุวิเธน เวทนากฺขนฺโธ อตฺถิ สเหตุโก อตฺถิ อเหตุโก.

เวทนาขันธ์หมวดละ ๒ ได้แก่ เวทนาขันธ์ที่มีเหตุก็มี ที่ไม่มีเหตุก็มี

ติวิเธน เวทนากฺขนฺโธ อตฺถิ กุสโล อตฺถิ อกุสโล อตฺถิ อพฺยากโต ฯเปฯ

เวทนาขันธ์หมวดละ ๓ ได้แก่ เวทนาขันธ์ที่เป็นกุศลก็มี ที่เป็นอกุศลก็มี ที่เป็นอัพยากฤตก็มี ฯลฯ

เอวํ ทสวิเธน เวทนากฺขนฺโธ ฯเปฯ เอวํ พหุวิเธน เวทนากฺขนฺโธ.

เวทนาขันธ์หมวดละ ๑๐ มีด้วยอาการอย่างนี้ ฯลฯ

อยํ วุจฺจติ “เวทนากฺขนฺโธ”.

เวทนาขันธ์หมวดละมากอย่าง มีด้วยอาการอย่างนี้ นี้เรียกว่า เวทนาขันธ์ (๑)

ตตฺถ กตโม สญฺญากฺขนฺโธ ? สัญญาขันธ์ เป็นไฉน

เอกวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ ผสฺสสมฺปยุตฺโต.

สัญญาขันธ์หมวดละ ๑ ได้แก่ สัญญาขันธ์ที่สัมปยุตด้วยผัสสะ

ทุวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ อตฺถิ สเหตุโก อตฺถิ อเหตุโก.

สัญญาขันธ์หมวดละ ๒ ได้แก่ สัญญาขันธ์ที่มีเหตุก็มี ที่ไม่มีเหตุก็มี

ติวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ อตฺถิ กุสโล อตฺถิ อกุสโล อตฺถิ อพฺยากโตฯเปฯ เอวํ ทสวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ ฯเปฯ เอวํ พหุวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ. อยํ วุจฺจติ “สญฺญากฺขนฺโธ”.

สัญญาขันธ์หมวดละ ๓ ได้แก่ สัญญาขันธ์ที่เป็นกุศลก็มี ที่เป็นอกุศลก็มี ที่เป็นอัพยากฤตก็มี ฯลฯ สัญญาขันธ์หมวดละ ๑๐ มีด้วยอาการอย่างนี้ ฯลฯ สัญญาขันธ์หมวดละมากอย่างมีด้วยอาการอย่างนี้ นี้เรียกว่า สัญญาขันธ์ (๒)

ตตฺถ กตโม สงฺขารกฺขนฺโธ ? สังขารขันธ์ เป็นไฉน

เอกวิเธน สงฺขารกฺขนฺโธ จิตฺตสมฺปยุตฺโต.

สังขารขันธ์หมวดละ ๑ ได้แก่ สังขารขันธ์ที่สัมปยุตด้วยจิต

ทุวิเธน สงฺขารกฺขนฺโธ อตฺถิ เหตุ อตฺถิ อเหตุ.

สังขารขันธ์หมวดละ ๒ ได้แก่ สังขารขันธ์ที่เป็นเหตุก็มี ที่ไม่เป็นเหตุก็มี

ติวิเธน สงฺขารกฺขนฺโธ อตฺถิ กุสโล อตฺถิ อกุสโล อตฺถิ อพฺยากโต ฯเปฯ เอวํ ทสวิเธน สงฺขารกฺขนฺโธ ฯเปฯ เอวํ พหุวิเธน สงฺขารกฺขนฺโธ อยํ วุจฺจติ “สงฺขารกฺขนฺโธ”.

สังขารขันธ์หมวดละ ๓ ได้แก่ สังขารขันธ์ที่เป็นกุศลก็มี ที่เป็นอกุศลก็มี ที่เป็นอัพยากฤตก็มี ฯลฯ สังขารขันธ์หมวดละ ๑๐ มีด้วยอาการอย่างนี้ ฯลฯ สังขารขันธ์หมวดละมากอย่างมีด้วยอาการอย่างนี้ นี้เรียกว่า สังขารขันธ์ (๓)

ตตฺถ กตมํ รูปํ อนิทสฺสนอปฺปฏิฆํ ธมฺมายตนปริยาปนฺนํ ?

รูปที่เห็นไม่ได้และกระทบไม่ได้ซึ่งนับเนื่องในธัมมายตนะ เป็นไฉน

อิตฺถินฺทฺริยํฯเปฯ กพฬีกาโร อาหาโร อิทํ วุจฺจติ รูปํ “อนิทสฺสนอปฺปฏิฆํ ธมฺมายตนปริยาปนฺนํ”.

อิตถินทรีย์ ฯลฯ กวฬิงการาหาร นี้เรียกว่า รูปที่เห็นไม่ได้และกระทบไม่ได้ ซึ่งนับเนื่องในธัมมายตนะ (๔)

ตตฺถ กตมา อสงฺขตา ธาตุ? ธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง เป็นไฉน

ราคกฺขโย โทสกฺขโย โมหกฺขโย อยํ วุจฺจติ “อสงฺขตา ธาตุ”. อยํ วุจฺจติ “ธมฺมธาตุ”.

สภาวธรรมเป็นที่สิ้นไปแห่งราคะ เป็นที่สิ้นไปแห่งโทสะและเป็นที่สิ้นไปแห่งโมหะ นี้เรียกว่า ธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง นี้เรียกว่า ธัมมธาตุ

ตตฺถ กตมา มโนวิญฺญาณธาตุ ? มโนวิญญาณธาตุ เป็นไฉน

จกฺขุวิญฺญาณธาตุยา อุปฺปชฺชิตฺวา นิรุทฺธสมนนฺตรา อุปฺปชฺชติ มโนธาตุ

มโนธาตุเกิดขึ้นในลำดับแห่งการเกิดดับแห่งจักขุวิญญาณธาตุ จิตมโน มานัส ฯลฯ

มโนธาตุยา อุปฺปชฺชิตฺวา นิรุทฺธสมนนฺตรา อุปฺปชฺชติ จิตฺตํ มโน มานสํ ฯเปฯ

มโนวิญญาณธาตุที่เหมาะสมกัน เกิดขึ้นในลำดับแห่งการเกิดดับแห่งมโนธาตุ

ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ โสตวิญฺญาณธาตุยา ฯเปฯ ฆานวิญฺญาณธาตุยา ฯเปฯ ชิวฺหาวิญฺญาณธาตุยาฯเปฯ กายวิญฺญาณธาตุยา อุปฺปชฺชิตฺวา นิรุทฺธสมนนฺตรา อุปฺปชฺชติ มโนธาตุ มโนธาตุยาปิ อุปฺปชฺชิตฺวา นิรุทฺธสมนนฺตรา อุปฺปชฺชติ

มโนธาตุเกิดขึ้นในลำดับแห่งการเกิดดับแห่งจักขุวิญญาณธาตุ ฯลฯ โสตวิญญาณธาตุ ฯลฯ ฆานวิญญาณธาตุ ฯลฯ ชิวหาวิญญาณธาตุ ฯลฯ กายวิญญาณธาตุ จิต มโน มานัส ฯลฯ มโนวิญญาณธาตุที่เหมาะสมกัน เกิดขึ้นในลำดับแห่งการเกิดดับแม้แห่งมโนธาตุ

จิตฺตํ มโน มานสํ ฯเปฯ ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ มนญฺจ ปฏิจฺจ ธมฺเม จ อุปฺปชฺชติ จิตฺตํ มโน มานสํ หทยํ ปณฺฑรํ มโน มนายตนํ มนินฺทฺริยํ วิญฺญาณํ วิญฺญาณกฺขนฺโธ ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ อยํ วุจฺจติ “มโนวิญฺญาณธาตุ”.

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ มโนวิญญาณธาตุที่เหมาะสมกัน อาศัยภวังคจิตและธรรมารมณ์เกิดขึ้น นี้เรียกว่า มโนวิญญาณธาตุ (๑๘)

อภิธมฺมภาชนียํ.

อภิธรรมภาชนีย์ จบ

อภิธมฺมปิฏเก ปฏฺฐานปาฬิ

(ปฐโม ภาโค)

ธมฺมานุโลเม

ติกปฏฺฐานํ

(๑) ปจฺจยุทฺเทโส

เหตุปจฺจโย อารมฺมณปจฺจโย อธิปติปจฺจโย
อนนฺตรปจฺจโย สมนนฺตรปจฺจโย สหชาตปจฺจโย
อญฺญมญฺญปจฺจโย นิสฺสยปจฺจโย อุปนิสฺสยปจฺจโย
ปุเรชาตปจฺจโย ปจฺฉาชาตปจฺจโย อาเสวนปจฺจโย
กมฺมปจฺจโย วิปากปจฺจโย อาหารปจฺจโย
อินฺทฺริยปจฺจโย ฌานปจฺจโย มคฺคปจฺจโย
สมฺปยุตฺตปจฺจโย วิปฺปยุตฺตปจฺจโย อตฺถิปจฺจโย
นตฺถิปจฺจโย วิคตปจฺจโย อวิคตปจฺจโยติ.

(๒) ปจฺจยนิทฺเทโส

๑. เหตุปจฺจโยติ

เหตู เหตุสมฺปยุตฺตกานํ ธมฺมานํ ตංสมุฏฺฐานานญฺจ รูปานํ เหตุปจฺจเยน ปจฺจโย.

๒. อารมฺมณปจฺจโยติ

รูปายตนํ จกฺขุวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อารมฺมณปจฺจเยน ปจฺจโย.

สทฺทายตนํ โสตวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อารมฺมณปจฺจเยน ปจฺจโย.

คนฺธายตนํ ฆานวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อารมฺมณปจฺจเยน ปจฺจโย.

รสายตนํ ชิวฺหาวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อารมฺมณปจฺจเยน ปจฺจโย.

โผฏฺฐพฺพายตนํ กายวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อารมฺมณปจฺจเยน ปจฺจโย.

รูปายตนํ สทฺทายตนํ คนฺธายตนํ รสายตนํ โผฏฺฐพฺพายตนํ มโนธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อารมฺมณปจฺจเยน ปจฺจโย.

สพฺเพ ธมฺมา มโนวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อารมฺมณปจฺจเยน ปจฺจโย.

ยํ ยํ ธมฺมํ อารพฺภ เย เย ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ จิตฺตเจตสิกา ธมฺมา เต เต ธมฺมา เตสํ เตสํ ธมฺมานํ อารมฺมณปจฺจเยน ปจฺจโย.

๓. อธิปติปจฺจโยติ

ฉนฺทาธิปติ ฉนฺทสมฺปยุตฺตกานำ ธมฺมานำ ตำสมุฏฺฐานานญฺจ รูปานำ อธิปติปจฺจเยน ปจฺจโย.

วีริยาธิปติ วีริยสมฺปยุตฺตกานำ ธมฺมานำ ตำสมุฏฺฐานานญฺจ รูปานำ อธิปติปจฺจเยน ปจฺจโย.

จิตฺตาธิปติ จิตฺตสมฺปยุตฺตกานำ ธมฺมานำ ตำสมุฏฺฐานานญฺจ รูปานำ อธิปติปจฺจเยน ปจฺจโย.

วีมำสาธิปติ วีมำสสมฺปยุตฺตกานำ ธมฺมานำ ตำสมุฏฺฐานานญฺจ รูปานำ อธิปติปจฺจเยน ปจฺจโย.

ยำ ยำ ธมฺมำ ครุ กตฺวา เย เย ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ จิตฺตเจตสิกา ธมฺมา เต เต ธมฺมา เตสำ เตสำ ธมฺมานำ อธิปติปจฺจเยน ปจฺจโย.

๔. อนนฺตรปจฺจโยติ

จกฺขุวิญฺญาณธาตุ ตำสมฺปยุตฺตกา จ ธมฺมา มโนธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย.

มโนธาตุ ตำสมฺปยุตฺตกา จ ธมฺมา มโนวิญฺญาณธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย.

โสตวิญฺญาณธาตุ ตำสมฺปยุตฺตกา จ ธมฺมา มโนธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย.

มโนธาตุ ตำสมฺปยุตฺตกา จ ธมฺมา มโนวิญฺญาณธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย.

ฆานวิญฺญาณธาตุ ตํสมฺปยุตฺตกา จ ธมฺมา มโนธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย.

มโนธาตุ ตํสมฺปยุตฺตกา จ ธมฺมา มโนวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย.

ชิวฺหาวิญฺญาณธาตุ ตํสมฺปยุตฺตกา จ ธมฺมา มโนธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย.

มโนธาตุ ตํสมฺปยุตฺตกา จ ธมฺมา มโนวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย.

กายวิญฺญาณธาตุ ตํสมฺปยุตฺตกา จ ธมฺมา มโนธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย.

มโนธาตุ ตํสมฺปยุตฺตกา จ ธมฺมา มโนวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย.

ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ กุสลานํ ธมฺมานํ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย.

ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ อพฺยากตานํ ธมฺมานํ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย.

ปุริมา ปุริมา อกุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย.

ปุริมา ปุริมา อกุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ อพฺยากตานํ ธมฺมานํ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย.

ปุริมา ปุริมา อพฺยากตา ธมฺมา ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ อพฺยากตานํ ธมฺมานํ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย.

ปุริมา ปุริมา อพฺยากตา ธมฺมา ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ กุสลานํ ธมฺมานํ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย.

ปุริมา ปุริมา อพฺยากตา ธมฺมา ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย.

เยสํ เยสํ ธมฺมานํ อนนฺตรา เย เย ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ จิตฺตเจตสิกา ธมฺมา เต เต ธมฺมา เตสํ เตสํ ธมฺมานํ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย.

๕. สมนนฺตรปจฺจโยติ

จกฺขุวิญฺญาณธาตุ ตํสมฺปยุตฺตกา จ ธมฺมา มโนธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ สมนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย.

มโนธาตุ ตํสมฺปยุตฺตกา จ ธมฺมา มโนวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ สมนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย.

โสตวิญฺญาณธาตุ ตํสมฺปยุตฺตกา จ ธมฺมา มโนธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ สมนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย.

มโนธาตุ ตํสมฺปยุตฺตกา จ ธมฺมา มโนวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ สมนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย.

ฆาณวิญฺญาณธาตุ ตํสมฺปยุตฺตกา จ ธมฺมา มโนธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ สมนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย

มโนธาตุ ตัสมฺปยุตฺตกา จ ธมฺมา มโนวิญฺญาณธาตุยา ตัสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานัง สมนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย.

ชิวฺหาวิญฺญาณธาตุ ตัสมฺปยุตฺตกา จ ธมฺมา มโนธาตุยา ตัสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานัง สมนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย.

มโนธาตุ ตัสมฺปยุตฺตกา จ ธมฺมา มโนวิญฺญาณธาตุยา ตัสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานัง สมนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย.

กายวิญฺญาณธาตุ ตัสมฺปยุตฺตกา จ ธมฺมา มโนธาตุยา ตัสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานัง สมนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย.

มโนธาตุ ตัสมฺปยุตฺตกา จ ธมฺมา มโนวิญฺญาณธาตุยา ตัสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานัง สมนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย.

ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานัง ปจฺฉิมานัง กุสลานัง ธมฺมานัง สมนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย.

ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานัง ปจฺฉิมานัง อพฺยากตานัง ธมฺมานัง สมนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย.

ปุริมา ปุริมา อกุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานัง ปจฺฉิมานัง อกุสลานัง ธมฺมานัง สมนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย.

ปุริมา ปุริมา อกุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานัง ปจฺฉิมานัง อพฺยากตานัง ธมฺมานัง สมนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย.

ปุริมา ปุริมา อพฺยากตา ธมฺมา ปจฺฉิมานัง ปจฺฉิมานัง อพฺยากตานัง ธมฺมานัง สมนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย.

ปุริมา ปุริมา อพฺยากตา ธมฺมา ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ กุสลานํ ธมฺมานํ สมนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย.

ปุริมา ปุริมา อพฺยากตา ธมฺมา ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ สมนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย.

เยสํ เยสํ ธมฺมานํ สมนนฺตรา เย เย ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ จิตฺตเจตสิกา ธมฺมา เต เต ธมฺมา เตสํ เตสํ ธมฺมานํ สมนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย.

๖. สหชาตปจฺจโยติ

จตฺตาโร ขนฺธา อรูปิโน อญฺญมญฺญํ สหชาตปจฺจเยน ปจฺจโย.

จตฺตาโร มหาภูตา อญฺญมญฺญํ สหชาตปจฺจเยน ปจฺจโย.

โอกฺกนฺติกฺขเณ นามรูปํ อญฺญมญฺญํ สหชาตปจฺจเยน ปจฺจโย.

จิตฺตเจตสิกา ธมฺมา จิตฺตสมุฏฺฐานานํ รูปานํ สหชาตปจฺจเยน ปจฺจโย.

มหาภูตา อุปาทารูปานํ สหชาตปจฺจเยน ปจฺจโย.

รูปิโน ธมฺมา อรูปีนํ ธมฺมานํ กิญฺจิ กาเล สหชาตปจฺจเยน ปจฺจโย กิญฺจิ กาเล น สหชาตปจฺจเยน ปจฺจโย.

๗. อญฺญมญฺญปจฺจโยติ

จตฺตาโร ขนฺธา อรูปิโน อญฺญมญฺญปจฺจเยน ปจฺจโย.

จตฺตาโร มหาภูตา อญฺญมญฺญปจฺจเยน ปจฺจโย.

โอกฺกนฺติกฺขเณ นามรูปํ อญฺญมญฺญปจฺจเยน ปจฺจโย.

๘. นิสฺสยปจฺจโยติ

จตฺตาโร ขนฺธา อรูปิโน อญฺญมญฺญํ นิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย.

จตฺตาโร มหาภูตา อญฺญมญฺญํ นิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย.

โอกฺกนฺติกฺขเณ นามรูปํ อญฺญมญฺญํ นิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย.

จิตฺตเจตสิกา ธมฺมา จิตฺตสมุฏฺฐานานํ รูปานํ นิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย.

มหาภูตา อุปาทารูปานํ นิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย.

จกฺขายตนํ จกฺขุวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ นิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย.

โสตายตนํ โสตวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ นิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย.

ฆานายตนํ ฆานวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ นิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย.

ชิวฺหายตนํ ชิวฺหาวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ นิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย.

กายายตนํ กายวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ นิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย.

ยํ รูปํ นิสฺสาย มโนธาตุ จ มโนวิญฺญาณธาตุ จ วตฺตนฺติ ตํ รูปํ มโนธาตุยา จ มโนวิญฺญาณธาตุยา จ ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ นิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย.

๙. อุปนิสฺสยปจฺจโยติ

ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานำ ปจฺฉิมานำ กุสลานำ ธมฺมานำ อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย.

ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานำ ปจฺฉิมานำ อกุสลานำ ธมฺมานำ เกสญฺจิ อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย.

ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานำ ปจฺฉิมานำ อพฺยากตานำ ธมฺมานำ อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย.

ปุริมา ปุริมา อกุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานำ ปจฺฉิมานำ อกุสลานำ ธมฺมานำ อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย.

ปุริมา ปุริมา อกุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานำ ปจฺฉิมานำ กุสลานำ ธมฺมานำ เกสญฺจิ อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย.

ปุริมา ปุริมา อกุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานำ ปจฺฉิมานำ อพฺยากตานำ ธมฺมานำ อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย.

ปุริมา ปุริมา อพฺยากตา ธมฺมา ปจฺฉิมานำ ปจฺฉิมานำ อพฺยากตานำ ธมฺมานำ อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย

ปุริมา ปุริมา อพฺยากตา ธมฺมา ปจฺฉิมานำ ปจฺฉิมานำ กุสลานำ ธมฺมานำ อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย.

ปุริมา ปุริมา อพฺยากตา ธมฺมา ปจฺฉิมานำ ปจฺฉิมานำ อกุสลานำ ธมฺมานำ อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย.

อุตุโภชนมฺปิ อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย.

ปุคฺคโลปิ อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย.

เสนาสนมฺปิ อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย.

๑๐. ปุเรชาตปจฺจโยติ

จกฺขายตนํ จกฺขุวิญฺญาณธาตุยา ตสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ ปุเรชาตปจฺจเยน ปจฺจโย.

โสตายตนํ โสตวิญฺญาณธาตุยา ตสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ ปุเรชาตปจฺจเยน ปจฺจโย.

ฆานายตนํ ฆานวิญฺญาณธาตุยา ตสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ ปุเรชาตปจฺจเยน ปจฺจโย.

ชิวฺหายตนํ ชิวฺหาวิญฺญาณธาตุยา ตสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ ปุเรชาตปจฺจเยน ปจฺจโย.

กายายตนํ กายวิญฺญาณธาตุยา ตสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ ปุเรชาตปจฺจเยน ปจฺจโย.

รูปายตนํ จกฺขุวิญฺญาณธาตุยา ตสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ ปุเรชาตปจฺจเยน ปจฺจโย.

สทฺทายตนํ โสตวิญฺญาณธาตุยา ตสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ ปุเรชาตปจฺจเยน ปจฺจโย.

คนฺธายตนํ ฆานวิญฺญาณธาตุยา ตสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ ปุเรชาตปจฺจเยน ปจฺจโย.

รสายตนํ ชิวฺหาวิญฺญาณธาตุยา ตสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ ปุเรชาตปจฺจเยน ปจฺจโย.

โผฏฺฐพฺพายตนํ กายวิญฺญาณธาตุยา ตสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ ปุเรชาตปจฺจเยน ปจฺจโย.

รูปายตนं สทฺทายตนं คนฺธายตนं รสายตนं โผฏฺฐพฺพายตนं มโนธาตุยา ตสฺมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานं ปุเรชาตปจฺจเยน ปจฺจโย.

ยं รูปं นิสฺสาย มโนธาตุ จ มโนวิญฺญาณธาตุ จ วตฺตนฺติ ตं รูปं มโนธาตุยา ตสฺมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานं ปุเรชาตปจฺจเยน ปจฺจโย.

มโนวิญฺญาณธาตุยา ตสฺมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานं กิญฺจิ กาเล ปุเรชาตปจฺจเยน ปจฺจโย กิญฺจิ กาเล น ปุเรชาตปจฺจเยน ปจฺจโย.

๑๑. ปจฺฉาชาตปจฺจโยติ

ปจฺฉาชาตา จิตฺตเจตสิกา ธมฺมา ปุเรชาตสฺส อิมสฺส กายสฺส ปจฺฉาชาตปจฺจเยน ปจฺจโย.

๑๒. อาเสวนปจฺจโยติ

ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานं ปจฺฉิมานं กุสลานं ธมฺมานं อาเสวนปจฺจเยน ปจฺจโย.

ปุริมา ปุริมา อกุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานं ปจฺฉิมานं อกุสลานं ธมฺมานं อาเสวนปจฺจเยน ปจฺจโย.

ปุริมา ปุริมา กิริยาพฺยากตา ธมฺมา ปจฺฉิมานं ปจฺฉิมานं กิริยาพฺยากตานं ธมฺมานं อาเสวนปจฺจเยน ปจฺจโย.

๑๓. กมฺมปจฺจโยติ

กุสลากุสลํ กมฺมํ วิปากานํ ขนฺธานํ กฏตฺตา จ รูปานํ กมฺมปจฺจเยน ปจฺจโย.

เจตนา สมฺปยุตฺตกานํ ธมฺมานํ ตํสมุฏฺฐานานญฺจ รูปานํ กมฺมปจฺจเยน ปจฺจโย.

๑๔. วิปากปจฺจโยติ

วิปากา จตฺตาโร ขนฺธา อรูปิโน อญฺญมญฺญํ วิปากปจฺจเยน ปจฺจโย.

๑๕. อาหารปจฺจโยติ

กพฬีกาโร อาหาโร อิมสฺส กายสฺส อาหารปจฺจเยน ปจฺจโย.

อรูปิโน อาหารา สมฺปยุตฺตกานํ ธมฺมานํ ตํสมุฏฺฐานานญฺจ รูปานํ อาหารปจฺจเยน ปจฺจโย.

๑๖. อินฺทฺริยปจฺจโยติ

จกฺขุนฺทฺริยํ จกฺขุวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อินฺทฺริยปจฺจเยน ปจฺจโย.

โสตินฺทฺริยํ โสตวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อินฺทฺริยปจฺจเยน ปจฺจโย.

ฆานินฺทฺริยํ ฆานวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อินฺทฺริยปจฺจเยน ปจฺจโย.

ชิวฺหินฺทฺริยํ ชิวฺหาวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อินฺทฺริยปจฺจเยน ปจฺจโย.

กายินฺทฺริยํ กายวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อินฺทฺริยปจฺจเยน ปจฺจโย.

รูปชีวิตินฺทฺริยํ กฏตฺตารูปานํ อินฺทฺริยปจฺจเยน ปจฺจโย.

อรูปิโน อินฺทฺริยา สมฺปยุตฺตกานํ ธมฺมานํ ตํสมุฏฺฐานานญฺจ รูปานํ อินฺทฺริยปจฺจเยน ปจฺจโย.

๑๗. ฌานปจฺจโยติ

ฌานงฺคานิ ฌานสมฺปยุตฺตกานํ ธมฺมานํ ตํสมุฏฺฐานานญฺจ รูปานํ ฌานปจฺจเยน ปจฺจโย.

๑๘. มคฺคปจฺจโยติ

มคฺคงฺคานิ มคฺคสมฺปยุตฺตกานํ ธมฺมานํ ตํสมุฏฺฐานานญฺจ รูปานํ มคฺคปจฺจเยน ปจฺจโย.

๑๙. สมฺปยุตฺตปจฺจโยติ

จตฺตาโร ขนฺธา อรูปิโน อญฺญมญฺญํ สมฺปยุตฺตปจฺจเยน ปจฺจโย.

๒๐. วิปฺปยุตฺตปจฺจโยติ

รูปิโน ธมฺมา อรูปีนํ ธมฺมานํ วิปฺปยุตฺตปจฺจเยน ปจฺจโย.

อรูปิโน ธมฺมา รูปีนํ ธมฺมานํ วิปฺปยุตฺตปจฺจเยน ปจฺจโย.

๒๑. อตฺถิปจฺจโยติ

จตฺตาโร ขนฺธา อรูปิโน อญฺญมญฺญํ อตฺถิปจฺจเยน ปจฺจโย.

จตฺตาโร มหาภูตา อญฺญมญฺญํ อตฺถิปจฺจเยน ปจฺจโย.

โอกฺกนฺติกฺขเณ นามรูปํ อญฺญมญฺญํ อตฺถิปจฺจเยน ปจฺจโย.

จิตฺตเจตสิกา ธมฺมา จิตฺตสมุฏฺฐานานํ รูปานํ อตฺถิปจฺจเยน ปจฺจโย.

มหาภูตา อุปาทารูปานํ อตฺถิปจฺจเยน ปจฺจโย.

จกฺขายตนํ จกฺขุวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อตฺถิปจฺจเยน ปจฺจโย.

โสตายตนํ โสตวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อตฺถิปจฺจเยน ปจฺจโย.

ฆานายตนํ ฆานวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อตฺถิปจฺจเยน ปจฺจโย.

ชิวฺหายตนํ ชิวฺหาวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อตฺถิปจฺจเยน ปจฺจโย.

กายายตนํ กายวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อตฺถิปจฺจเยน ปจฺจโย.

รูปายตนํ จกฺขุวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อตฺถิปจฺจเยน ปจฺจโย.

สทฺทายตนํ โสตวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อตฺถิปจฺจเยน ปจฺจโย.

คนฺธายตนํ ฆานวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อตฺถิปจฺจเยน ปจฺจโย.

รสายตนํ ชิวฺหาวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อตฺถิปจฺจเยน ปจฺจโย.

โผฏฺฐพฺพายตนํ กายวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อตฺถิปจฺจเยน ปจฺจโย.

รูปายตนํ สทฺทายตนํ คนฺธายตนํ รสายตนํ โผฏฺฐพฺพายตนํ มโนธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อตฺถิปจฺจเยน ปจฺจโย.

ยํ รูปํ นิสฺสาย มโนธาตุ จ มโนวิญฺญาณธาตุ จ วตฺตนฺติ ตํ รูปํ มโนธาตุยา จ มโนวิญฺญาณธาตุยา จ ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อตฺถิปจฺจเยน ปจฺจโย.

๒๒. นตฺถิปจฺจโยติ

สมนนฺตรนิรุทฺธา จิตฺตเจตสิกา ธมฺมา ปฏฺปฺปนฺนานํ จิตฺตเจตสิกานํ ธมฺมานํ นตฺถิปจฺจเยน ปจฺจโย.

๒๓. วิคตปจฺจโยติ

สมนนฺตรวิคตา จิตฺตเจตสิกา ธมฺมา ปฏฺปฺปนฺนานํ จิตฺตเจตสิกานํ ธมฺมานํ วิคตปจฺจเยน ปจฺจโย.

๒๔. อวิคตปจฺจโยติ

จตฺตาโร ขนฺธา อรูปิโน อญฺญมญฺญํ อวิคตปจฺจเยน ปจฺจโย.

จตฺตาโร มหาภูตา อญฺญมญฺญํ อวิคตปจฺจเยน ปจฺจโย

โอกฺกนฺติกฺขเณ นามรูปํ อญฺญมญฺญํ อวิคตปจฺจเยน ปจฺจโย.

จิตฺตเจตสิกา ธมฺมา จิตฺตสมุฏฺฐานานํ รูปานํ อวิคตปจฺจเยน ปจฺจโย.

มหาภูตา อุปาทารูปานํ อวิคตปจฺจเยน ปจฺจโย.

จกฺขายตนํ จกฺขุวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อวิคตปจฺจเยน ปจฺจโย.

โสตายตนํ โสตวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อวิคตปจฺจเยน ปจฺจโย.

ฆานายตนํ ฆานวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อวิคตปจฺจเยน ปจฺจโย.

ชิวฺหายตนํ ชิวฺหาวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อวิคตปจฺจเยน ปจฺจโย.

กายายตนํ กายวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อวิคตปจฺจเยน ปจฺจโย.

รูปายตนํ จกฺขุวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อวิคตปจฺจเยน ปจฺจโย.

สทฺทายตนํ โสตวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อวิคตปจฺจเยน ปจฺจโย.

คนฺธายตนํ ฆานวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อวิคตปจฺจเยน ปจฺจโย.

รสายตนำ ชิวฺหาวิญฺญาณธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ อวิคตปจฺจเยน ปจฺจโย.

โผฏฺฐพฺพายตนำ กายวิญฺญาณธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ อวิคตปจฺจเยน ปจฺจโย.

รูปายตนำ สทฺทายตนำ คนฺธายตนำ รสายตนำ โผฏฺฐพฺพายตนำ มโนธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ อวิคตปจฺจเยน ปจฺจโย.

ยำ รูปำ นิสฺสาย มโนธาตุ จ มโนวิญฺญาณธาตุ จ วตฺตนฺติ ตำ รูปำ มโนธาตุยา จ มโนวิญฺญาณธาตุยา จ ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ อวิคตปจฺจเยน ปจฺจโย.

ปจฺจยนิทฺเทโส.

อาฏานาฏิยะสูตรตอนท้าย

สักกัตฺวา พุทธะระตะนัง โอสะถัง อุตตะมัง วะรัง
หิตัง เทวะมะนุสสานัง พุทธะเตเชนะ โสตถินา
นัสสันตุปัททะวา สัพเพ ทุกขา วูปะสะเมนตุ เต

เพราะกระทำความเคารพในพระพุทธรัตนะ ผู้ทรงเป็นดังโอสถอันประเสริฐสูงสุดผู้ทรงเกื้อกูลแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายด้วยเดชแห่งพระพุทธเจ้า ขอให้อุปัทวะทั้งปวงจงพินาศไป ขอให้ทุกข์ทั้งหลายของท่านจงสงบไปโดยสวัสดี.

สักกัตฺวา ธัมมะระตะนัง โอสะถัง อุตตะมัง วะรัง
ปะริฬาหูปะสะมะนัง ธัมมะเตเชนะ โสตถินา
นัสสันตุปัททะวา สัพเพ ภะยา วูปะสะเมนตุ เต

เพราะกระทำความเคารพในพระธรรมรัตนะ อันเป็นดังโอสถอันประเสริฐสูงสุดเข้าไปสงบความเร่าร้อนคือกิเลสเสียได้ ด้วยเดชแห่งพระธรรม ขอให้อุปัทวะทั้งปวงจงพินาศไป ขอให้ภัยทั้งหลายของท่านจงสงบไปโดยสวัสดี.

สักกัตฺวา สังฆะระตะนัง โอสะถัง อุตตะมัง วะรัง
อาหุเนยยัง ปาหุเนยยัง สังฆะเตเชนะ โสตถินา
นัสสันตุปัททะวา สัพเพ โรคา วูปะสะเมนตุ เต ฯ

เพราะกระทำความเคารพในพระสังฆรัตนะ ผู้เป็นดังโอสถอันประเสริฐสูงสุด ผู้ควรเพื่อสักการะที่เขานำมาบูชา ควรเพื่อสักการะที่เขาจัดไว้ต้อนรับ ด้วยเดชแห่งพระสงฆ์ ขอให้อุปัทวะทั้งปวงจงพินาศไป ขอให้โรคทั้งหลายของท่านจงสงบไปโดยสวัสดี.

(ที. ปาฏิ.)

เทวตาอุยโยชนคาถา

(บทส่งเทวดา)

ทุกขัปปัตตา จะ นิททุกขา ภะยัปปัตตา จะ นิพภะยา
โสกัปปัตตา จะ นิสโสกา โหนตุ สัพเพปิ ปาณิโน

ขอให้สรรพสัตว์ทั้งหลาย ผู้ถึงแล้วซึ่งทุกข์ จงเป็นผู้นิราศทุกข์ ผู้ถึงแล้วซึ่งภัย จงเป็นผู้ปลอดภัย ผู้ถึงแล้วซึ่งโศก จงเป็นผู้ไม่มีโศก

เอตตาวะตา จะ อัมเหหิ สัมภะตัง ปุญญะสัมปะทัง
สัพเพ เทวานุโมทันตุ สัพพะสัมปัตติสิทธิยา

และขอให้เทวดาทั้งปวง จงอนุโมทนาซึ่งบุญสมบัติ อันเราทั้งหลายได้สร้างสมไว้แล้ว ด้วยเหตุมีการสวดพระปริตรเหล่านี้ เพื่อความสำเร็จแห่งสมบัติทั้งปวง

ทานัง ทะทันตุ สัทธายะ สีลัง รักขันตุ สัพพะทา
ภาวะนาภิระตา โหนตุ คัจฉันตุ เทวะตาคะตา ฯ

ขอเทพยดาทั้งหลาย จงให้ทานด้วยศรัทธา จงรักษาศีลในกาลทั้งปวง จงเป็นผู้ยินดียิ่งในภาวนา ทวยเทพที่มาชุมนุมกันแล้ว ขอเชิญกลับไปเถิด

สัพเพ พุทธา พะลัปปัตตา ปัจเจกานัญจะ ยัง พะลัง
อะระหันตานัญจะ เตเชนะ รักขัง พันธามิ สัพพะโส ฯ

พระพุทธเจ้าทั้งปวง ทรงถึงความมีพระกำลัง กำลังใดแห่งพระปัจเจกพุทธเจ้า และแห่งพระอรหันต์ทั้งหลายมีอยู่ ด้วยเดชแห่งกำลังนั้น ข้าพเจ้าขอผูกมนต์คุ้มครอง โดยประการทั้งปวง

ชัยปริตคาถา

มะหาการุณิโก นาโถ หิตายะ สัพพะปาณินัง
ปูเรตฺวา ปาระมี สัพพา ปัตโต สัมโพธิมุตตะมัง
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ โหตุ เต ชะยะมังคะลัง ฯ

พระผู้เป็นที่พึ่งแห่งสัตว์ทรงประกอบด้วยพระกรุณาอันยิ่งใหญ่ ยังพระบารมีทั้งปวงให้เต็ม เพื่อประโยชน์แก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย ทรงถึงแล้วซึ่งความตรัสรู้พร้อมอันสูงสุด ด้วยการกล่าวคำสัตย์นี้ ขอชัยมงคลจงมีแก่ท่าน.

ชะยันโต โพธิยา มูเล สักฺยานัง นันทิวัฑฒะโน
เอวัง ตฺวัง วิชะโย โหหิ ชะยัสสุ ชะยะมังคะเล
อะปะราชิตะปัลลังเก สีเส ปะฐะวิโปกขะเร
อะภิเสเก สัพพะพุทธานัง อัคคัปปัตโต ปะโมทะติ

ขอให้ท่านจงมีชัยชนะในมงคลพิธี เหมือนพระจอมมุนี ทรงชำนะมารที่โคนโพธิพฤกษ์ ทรงถึงความเป็นผู้เลิศในการบรรลุความเป็นพระพุทธเจ้า โดยประการทั้งปวง ทรงปราโมทย์เหนือพระบัลลังก์ที่ไม่ทำให้พ่ายแพ้แก่มารเบื้องบนมหาปฐพี ทรงเพิ่มพูนความยินดีแก่เหล่าพระประยูรญาติศากยวงศ์ ฉะนั้น เทอญ.

สุนักขัตตัง สุมังคะลัง สุปะภาตัง สุหุฏฐิตัง
สุขะโณ สุมุหุตโต จะ สุยิฏฐัง พฺรัหฺมะจาริสุ

เวลาที่สัตว์ประพฤติชอบ ชื่อว่าเป็นฤกษ์ดี มงคลดี เจิดจ้าดี รุ่งเรืองดี เป็นขณะที่ดี เป็นครู่ที่ดี การบูชาดีแล้ว ในผู้ประพฤติธรรมอันประเสริฐทั้งหลาย.

ปะทักขิณัง กายะกัมมัง วาจากัมมัง ปะทักขิณัง
ปะทักขิณัง มะโนกัมมัง ปะณิธี เต ปะทักขิณา
ปะทักขิณานิ กัตฺวานะ ละภันตัตเถ ปะทักขิเณ ฯ

การกระทำกรรมทางกายโดยประทักษิณ ส่วนเบื้องขวา คือเป็นธรรมด้วยความเคารพ การกระทำกรรมทางวาจาโดยความเคารพ การกระทำกรรมทางใจโดยความเคารพ ความปรารถนาของท่านทั้งหลาย เป็นไปโดยความเคารพ สัตว์ทั้งหลายกระทำกรรมโดยเคารพแล้ว ย่อมได้รับประโยชน์ทั้งหลาย อันเป็นธรรมโดยความเคารพ.

โส อัตถะลัทโธ สุขิโต วิรุฬโห พุทธะสาสะเน
อะโรโค สุขิโต โหหิ สะหะ สัพเพหิ ญาติภิ

ขอให้ท่านผู้เป็นบุรุษนั้น จงเป็นผู้มีประโยชน์อันได้แล้ว ถึงแล้วซึ่งความสุข เจริญงอกงามในพระพุทธศาสนา เป็นผู้ไม่มีโรค ประสพแต่ความสุข พร้อมด้วยญาติทั้งหลายทั้งปวง

สา อัตถะลัทธา สุขิตา วิรุฬหา พุทธะสาสะเน
อะโรคา สุขิตา โหหิ สะหะ สัพเพหิ ญาติภิ

ขอให้ท่านผู้เป็นสตรีนั้น จงเป็นผู้มีประโยชน์อันได้แล้ว ถึงแล้วซึ่งความสุข เจริญงอกงามในพระพุทธศาสนา เป็นผู้ไม่มีโรค ประสพแต่ความสุข พร้อมด้วยญาติทั้งหลายทั้งปวง

เต อัตถะลัทธา สุขิตา วิรุฬหา พุทธะสาสะเน
อะโรคา สุขิตา โหถะ สะหะ สัพเพหิ ญาติภิ ฯ

ขอให้ท่านทั้งหลายเหล่านั้น จงเป็นผู้มีประโยชน์อันได้แล้ว ถึงแล้วซึ่งความสุข เจริญงอกงามในพระพุทธศาสนา เป็นผู้ไม่มีโรค ประสพแต่ความสุข พร้อมด้วยญาติทั้งหลายทั้งปวง.

นักขัตตะยักขะภูตานัง ปาปัคคะหะนิวาระณา
ปะริตตัสสานุภาเวนะ หันตฺวา เตสัง อุปัททะเว ฯ

ความป้องกันบาปเคราะห์ทั้งหลาย แห่งหมู่ดาวนักษัตร ยักษ์และภูต เหล่าใดไดมีแล้ว ด้วยอานุภาพแห่งพระปริตร จงกำจัดเสียซึ่งอุปัทวะทั้งหลาย แห่งหมู่ดาวนักษัตร ยักษ์และภูตเหล่านั้น.

ภะวะตุ สัพพะมังคะลัง รักขันตุ สัพพะเทวะตา

ขอสรรพมงคลจงมีแก่ท่าน ขอเหล่าเทวดาทั้งปวงจงรักษาท่าน

สัพพะพุทธานุภาเวนะ สะทาโสตถีภะวันตุ เต ฯ

ด้วยอานุภาพแห่งพระพุทธเจ้าทั้งปวง

ขอความสวัสดีทั้งหลาย จงมีแด่ท่านในกาลทุกเมื่อ เทอญ.

สัพพะธัมมานุภาเวนะ สะทาโสตถีภะวันตุ เต ฯ

ด้วยอานุภาพแห่ง พระธรรมทั้งปวง

ขอความสวัสดีทั้งหลาย จงมีแด่ท่านในกาลทุกเมื่อ เทอญ.

สัพพะสังฆานุภาเวนะ สะทาโสตถีภะวันตุ เต ฯ

ด้วยอานุภาพแห่ง พระสงฆ์ทั้งปวง

ขอความสวัสดีทั้งหลาย จงมีแด่ท่านในกาลทุกเมื่อ เทอญ.

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์.** กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราวิทยาลัย. สืบค้นออนไลน์ http://opac.mbu.ac.th/Record/16862 [๑ กันยายน ๒๕๖๒]

มหามกุฏราชวิทยาลัย. ๒๕๔๙.**พระไตรปิฎกภาษาบาลีอักษรไทย ฉบับไทยรัฐ ๒๕๔๙** (ทยฺยรฐสฺส เตปิฎกำ ๒๕๔๙ พุทฺธวสฺเส). กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. ๒๕๕๘. **พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย.** กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย. สืบค้นออนไลน์ http://www.opac.mbu.ac.th/Record/20331 [๑ กันยายน ๒๕๖๒]

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต). ๒๕๖๒. **พระไตรปิฎก สิ่งที่ชาวพุทธต้องรู้.** พิมพ์ครั้งที่ ๓๗. กรุงเทพฯ: พราวเพลส (2002).

พระวงศ์สรสิทธิ์รติกโร พระครูวิจิตรศีลาจาร พระครูสิริธรรมาภิรัต. **คุณค่าของการสวดมนต์ที่มีต่อพุทธศาสนิกชนไทย: กรณีศึกษาสำนักปู่สวรรค์.** สืบค้นออนไลน์ https://www.tci-thaijo.org > index.php > JSBA > article > download. [๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒]

ขออนุโมทนาบุญเจ้าภาพอุปถัมภ์
งานสาธยายพระไตรปิฎก

๑. กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม

๒. คุณประสพ-คุณเกศนี-คุณปรียดา-คุณปิติ จิรวัฒน์วงศ์

๓. คุณอัญชลี ตวงทวีทรัพย์

๔. คุณภวาทิพย์ ลีละยูวะ

๕. คุณพีรนุช เกียรติสมมารก และครอบครัว

๖. คุณแม่ทองอยู่-คุณอำนวยพร เหรียญทองเลิศ และครอบครัว

๗. คุณจิรบุญนี อิศรางกูร ณ อยุธยา

๘. คุณกิติพงษ์-ด.ญ.ธนพร แนวกิจ และคุณชินีกาญจน์ วิริยะชัยพร

๙. คุณชลิดา-คุณธยา นาคสวัสดิ์

๑๐. คุณแน่งน้อย จามรมาน

๑๑. คุณศรีสมร จิรกิติ

๑๒. คุณสวัสดิ์-คุณเมตตา ปัญญาทิยกุล และครอบครัว

๑๓. คุณธันยามณธ์ พชรบุญยเกียรติ

๑๔. คุณอรุณี ตระการวิจิตร

๑๕. คุณณัฏฐ์ปัณชญา จุฑามณีศิริกุล

๑๖. คุณฉัตรรัตน์ สัตตะรุจาวงศ์

เจ้าภาพดอกไม้-อาหาร-เครื่องดื่ม งานสาธยายพระไตรปิฎก

สวนกล้วยไม้ เอ ออร์คิด
ร้านวิเศษเจริญ โดย คุณเก่ง ประจิตร
คุณพัฒน์นรี แย้มโกสุมภ์
คุณกิตติมา ลือเลิศบริการ
ครอบครัวพูลผล และเพื่อนเพื่ออุทิศให้นายปริทัศน์ พูลผล
คุณศิริรักษ์ เกียรติก้องไกล
คุณสุภารัตน์-คุณศิริพร วังจินดา และครอบครัว
คุณกิตยาพร ใหญ่สว่าง
คุณดวงฤดี เพ็ชรศรี

"สร้างอักษรธรรมตัวหนึ่ง หรือวรรณยุกต์ตัวหนึ่ง ได้บุญเท่ากับสร้างพระพุทธรูปองค์หนึ่ง
เพราะฉะนั้น บัณฑิตพึงจารึกพระไตรปิฎกไว้เท่าจำนวน ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์
อันเป็นประมาณคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า"

รายนามคณะศรัทธา ผู้ร่วมจัดพิมพ์หนังสือสาธยายพระไตรปิฎก

ร่วมบุญ ๑๕,๐๐๐ บาทขึ้นไป

คุณฉมาพันธ์ วรเวชวิจิตร
คุณบุญมี บูรณะภักดี
คุณมณีรัตน์ งามเรืองพงศ์
คุณวิเชียร-คุณกุสุมา สิริปัญญากุล

ร่วมบุญ ๕,๐๐๐ บาท

คุณกาญจนา เรืองจินดา
คุณแม่เซี่ยมงี้น แซ่งี้น และครอบครัวจุฑาแก้ว
คุณพัชรี กิติกังสดาร
นายสัตว์แพทย์มังกร ทวีทรัพย์วัฒนา
คุณรณฤทธิ วงศ์แพทย์
ศูนย์วัคซีนคณะเวชศาสตร์เขตร้อน

ร่วมบุญ ๓,๐๐๐ บาท

คุณกนกนารถ นำพาเจริญ
คุณขวัญใจ พิทยานุกูล
พ.อ.หญิง ธนวรรณ-คุณบูลย์วิทย์-คุณกัลยารัตน์ โอปนพันธุ์
คุณกฤศวรรณ-คุณวัชรพันธ์-คุณอนัญพร-คุณธนรรณพ ประเสริฐสิทธิ์
คุณปทุมรัตน์ วรสถิตย์
คุณพรรษมณฑ์ รินมุกดาพิพัฒน์
คุณยุวลดา อารยวงษ์กุล
คุณวัฒนา จิวัฒนาสุขและครอบครัว

ร่วมบุญ ๓,๐๐๐ บาท

คุณสมชาย-คุณกัญญวร สกุลวรธรรม พร้อมครอบครัว
คุณสิงห์ทอง-คุณภาวนา-คุณเจนวิชช์-คุณกรศนันท์ เหลืองเจริญกิจ
คุณสิรินทิพย์ แสงประเสริฐ
คุณสุกานดา โพธิพิทักษ์
บริษัท อัพเพอร์คัท ยูนิฟอร์ม จำกัด

ร่วมบุญ ๑,๕๐๐-๒,๓๐๐ บาท

คุณกิติมา ต้นนาจารย์
คุณจารุนีล์ อุตตรนที
คุณณัฐชัย ไชยนุวัติ
คุณบรรลือ รุ่งตระกูล และครอบครัว
คุณปรีชา ศรีอัศวกุล
คุณพรทิพย์ ศรีรุ่งกิจสวัสดิ์
คุณภรภัทร เชียงทอง
บริษัท พีเอช.ดี อินเตอร์ จำกัด (สำนักงานใหญ่)
คุณมนตรี-คุณสุภาภรณ์ อุชชิน
คุณวิเมศ เตชางาม
รศ.ดร.สมศักดิ์ แดงติ๊บ และครอบครัว
คุณสาวิตรี แสงจันทร์สมพร
คุณสุชาดา ภมรสาร
คุณสุมาลี ธุลีรัตนารมย์
คุณอรุณี อายุการ
คุณอัญชิสา เหรียญทองเลิศ

ร่วมบุญ ๑,๐๐๐-๑,๐๙๙ บาท

คุณ SUWAT-คุณภรณ์ธัญญา - คุณปณิชา
คุณกิตติมา ลือเลิศบริการ
คุณกุลจิรา เหมือนสุทธิวงค์
คุณกอบเดช อติชาตศรีสกุล
คุณขจรจิตร์ ส่งไพศาล
คุณจรัสภรณ์ คงกิจเชิดชู
คุณจิตรพัตร สุณาตุ
คุณจิตรภัทร อันตระกูล-คุณชัย ผสมกุศลศีล
คุณจิตอำไพ สุขสุวรรณ
คุณจิติศักดิ์ ตั้งขันติธรรม
พ.อ.หญิง เจริญ คงเจริญ
คุณฉัตรชัย ส่องแสงเจริญ
คุณชโนทัย พึ่งสุข
คุณชไมพร งามยิ่งยวด
คุณชัชพร มีสุขเสมอ
คุณชาตรี-คุณจันทร์เพ็ญ นพสูริย์
คุณชิดชัย-คุณแตงอ่อน ประจงแสงศรี และญาติมิตร
คุณชูศรี เฉลิมเกียรติสกุล
คุณเซี่ยมหง ศรีรุ่งกิจสวัสดิ์
คุณณัฐญา โทณานนท์
คุณดวงดาว เซอเรนเซ่น และครอบครัว
คุณดวงเดือน อ่อนน่วม
คุณดวงทิพย์ หงษ์สมุทร

ร่วมบุญ ๑,๐๐๐-๑,๐๙๙ บาท

คุณดารินทร์ สรวงศารัตน์
คุณตุลาพร สงวนวงศ์
คุณทรงพล-คุณสมศรี
เกียรติอภิวัฒน์
คุณทักษอร-คุณจอน โมโลนี
คุณทิภาพร อาภาภรณ์นพรัตน์
คุณธนารมย์ ชินฮาต
คุณธนิตา ณรงค์เดช
คุณธนู บุญเลิศ
คุณนัฐพงษ์ พรวัฒนเวทย์
คุณนัทธ์มนต์ นนท์นิมิตร
คุณนันท์นภัส ศุกรสุต
คุณนิภา ตั้งขันติธรรม
คุณบุญรอด นาเอก
คุณเบญจพร เจริญทวีทรัพย์
ครอบครัวคุณประดิษฐ์ และ
คุณลักษณา ฤดีจรัสวัลย์
รศ.ดร.ประไพศรี สุทัศน์ ณ อยุธยา
คุณแม่ปรารถนา ว่องวัฒนโรจน์
คุณปราวุธ กอบบุญ
คุณประเสริฐ ลิมปกรณ์วณิช
คุณปรียานุช ฟูเกียรติ
คุณปิติพงศ์ สุรเมธากุล
คุณพงษ์ชัย พงษ์ไพเชฐ
คุณพงษชัย-คุณสุมาลี อารยสมบูรณ์
คุณพรทิพย์ ชัยสถาผล
พญ.พรรณี ปิติสุทธิธรรม
และครอบครัว
คุณพราวรวี แสงพิทักษ์
คุณพล สุณาตุ
คุณพวงทอง แซ่เล้า
คุณพัชนินทร์ อึ้งอำพร พร้อมครอบครัว
คุณพัชรา งามลักษณ์
คุณพากร ธัมพิพิธ
คุณพิชนาฎ ทองวิบูลย์
คุณพูนศรี ยุวนากร
คุณเพ็ญวดี ธัมมรัคคิต
คุณภาทริตา สุวรรณโน
คุณภรณี บุญมี
คุณภัณฑิรา จุรีกานนท์

ร่วมบุญ ๑,๐๐๐-๑,๐๙๙ บาท

คุณภัทรพร คุณาวุฒิ
คุณภัทราพร มังคลา
คุณภานิชา เวชธเนศ และครอบครัว
คุณมานะ เกษรคุปต์
คุณมณิภา อุชชิน
คุณมณี พจนาเกษม
คุณมาลัย ว่องวัฒนโรจน์
คุณมาวินท์ อุชชิน
คุณยศ-คุณกาญจนา ภูอิสระกิจ
คุณยสินธร อุคำ
พ.ท. หญิง ยุพิน สุชากรณ์
คุณรณชัย ศิโรเวฐนุกูล
คุณฤทธิรงค์ พงค์คีรีแสน
คุณวจี รามณรงค์
คุณวรปรัชญ์ ศรีสุขคำ
คุณวราภรณ์ มหาวิเศษศิลป์
คุณวารินทร์ มาศกุล
คุณวินิตา แกล้วทนงค์
คุณวิมลวรรณ ศฤงคารินทร์
คุณวิรัช แสงสุริยฤทธิ์
คุณวิลาสินี เกียรติอภิวัฒน์
คุณวิไลวรรณ หฤทัยธนาสันติ์
คุณวีรภา เอกพลากร
คุณศนิวาร เผดิมชิต
คุณศรีสุข วิจักษณ์กิจ
คุณศิริรัตน์ จันทร์ประภาพ
คุณสถาพร งามเรืองพงศ์
คุณสิทธิเดช กสินธุเมธากร
คุณสุกัญญา ธิติโอฬาร
คุณสุกิจ โกยสันติสุข
คุณสุชาดา จิระพาณิชย์เจริญ
คุณสุดา ศิริโภคทรัพย์
คุณสุทธิกานต์ เล่งศิริวัฒนกุล
คุณสุทธิลักษณ์ เผือกประพัฒน์
คุณสุรีย์พล เชียงทอง
คุณสุวรรณา วังศรีมงคล
คุณโสภา-คุณวารุณี ออมสินทวีโชค
คุณอมรรัตน์ ตั้งขันติธรรม
คุณอรทัย ศรีรุ่งกิจสวัสดิ์
และครอบครัว

ร่วมบุญ ๑,๐๐๐-๑,๐๙๙ บาท

คุณอรพรรณ อัสสมงคล
คุณอรรจนีย์ บุณยทุมานนท์
คุณอันนา รักษ์สุภกิจกุล
คุณอารี-คุณเกรียงไกร ฐานิกเกษตร
คุณอุไรรัช เชี่ยวสกุล
คุณเอกหทัย-คุณฉัตรพร ตันตินิกร

ร่วมบุญ ๖๐๐-๙๙๙ บาท

คุณกนกรัตน์ วงศ์สืบชาติ
คุณกิรณา บวรโชคชัย เพื่ออุทิศให้
เจ้ากรรมนายเวร
คุณจตุรพร ธิติโรจนะวัฒน์
และครอบครัว
คุณจุไรรัตน์ ร่มลำดวน
คุณชนาธิป วิชัยเจิดจันทร์
คุณเชาวลิต สิงห์เจริญ
คุณบุรณี-คุณสิทธิพงษ์ แสนสุภา
และครอบครัว
คุณพ่อประสิทธิ์ สมถวนิช
คุณพิมพ์ใจ สิทธิสุรศักดิ์
คุณภัทรพร อัศวรุ่งเรือง และครอบครัว
คุณมุกดา สุนทนปกาสิต
คุณวนิดา เลิศสุวานนท์ และครอบครัว
คุณศิริกุล ชำนาญณรงค์ศักดิ์
คุณสมโภชน์-คุณแม่จินตนา ถินประวัติ
คุณอัญญรินทร์ กียะสูตร์

ร่วมบุญ ๕๐๐-๕๙๙ บาท

คุณ VICTOR CHANG
คุณกมลทิพย์ คติการ
คุณกมลรัตน์ สายนาค
คุณกรกนก หงษ์ทอง
คุณกรรรณิกา สร้อยสำโรง
คุณกฤษณา ทองจันทร์
คุณกวี-คุณอนงค์ จัตตารีส์
และครอบครัว
คุณกัลธิมา หมื่นศรี
คุณกานดา ตั้งมั่น

ร่วมบุญ ๕๐๐-๕๙๙ บาท

คุณการะเกต ศรีธิ
คุณกิตยาพร ใหญ่สว่าง
คุณกุหลาบ ชัยเลิศ
คุณเกจกัญญณัฐ ต้องวั้น
(ศรัยฉัตร ผ้าม่าน และครอบครัว)
คุณเกษฎา บุญครอง
คุณขวัญเรือน แซ่มช้อย
คุณคมคะเน หงส์ธนนันท์
คุณคงศักดิ์ พรวัฒนากูร
และครอบครัว
คุณเครือวัลย์ นกทอง
คุณงามพิศ เลขไวทูรย์
คุณจรัสศรี สุรังษี
คุณจริยา นิติธรรมสถิต
คุณจริยา เปรมธีรสมบูรณ์
คุณจรูญศรี วันเกิดผล
คุณจักราวุธ จินตนสถิตย์
คุณจันทร์จิรา ยินดี
คุณจันทร์ทิพย์ แซ่ก่ำและครอบครัว
คุณจันทร์เพ็ญ ธีระพิทยา
คุณจันทิรา ชัยสุขโกศล
คุณจามรี จิตตานุภาพ
คุณจำลอง มิสกพันธ์
คุณจำลอง-คุณสมถวิล ครุฑสูตร
และครอบครัว
คุณจิตตรี นิพนุติยันต์
คุณจิตติมา ติ๊บโท๊ะ และครอบครัว
คุณจินตนา พรหมศิริ
คุณจีรภรณ์ ศิริโสภาพงษ์
คุณจุฑาธาร แซ่เลี้ยว
คุณจุไรพร สุขวรรณวิทย์
คุณจุไรวรรณ เคลื่อนคล้อย
คุณเจิดนภางค์ ม้าทองและครอบครัว
คุณฉลวย-คุณพยอม
คุณสมบัติดี และครอบครัว
อุทิศให้คุณเฉลา แซ่ลิ้ม
คุณชวิศ ลู่วิโรจน์
คุณชฎาพร ศรีสุริฉันทร์
คุณชนนิกานต์ ฉันสุธรรม
คุณชนนิกานต์ แสงสุริยฤทธิ์
คุณชนาธิป อยู่คง
คุณชลรส สันติอัศวราภรณ์

ร่วมบุญ ๕๐๐-๕๙๙ บาท

คุณชลาลัย ขวัญสุวรรณ
คุณชัญญ์ชญา จงนิตยกาล
คุณชาญชัย ลี้รัตนพานิชย์
คุณชุตินันท์ สนั่นเสียง
คุณโชคชัย ณ นคร
คุณชกตวง แซ่เจี่ย
คุณชำใช้ แซ่โง้ว-คุณหนู แซ่ตั้ง
และครอบครัว
คุณเซี่ยมเง็ก แซ่ตั้ง และครอบครัว
เด็กหญิงฌารัญฌา กฤตธนาพัทธ์
คุณญาทัศญา ทรัพย์อักษรศิริ
คุณฐิตารีย์ เจริญสุข
คุณฐิติมา ลุวีระ และครอบครัว
อุทิศให้คุณณฐมน โกมลกาญจนกุล
คุณณภัทร์ จรัลนามศิริ
คุณณภัทร วัชรอยู่
คุณณัฐนิช บุญมาศปกรณ์และครอบครัว
คุณณัฏฐ์ชยธร ติชิลาสุตนันท์
คุณณัฏฐพัตน์ ฉัตรมหามงคล
คุณณัฐฐญา ฑิติญาณ
คุณณัฐฐธิชา วงศ์วัชรมงคล
คุณณัฐพัชร์ สุขาพันธุ์-คุณพัชย์พล
สร้อยภู่ระย้า
คุณณัฐภัทร ยศสมศักดิ์
คุณณัฐาภร คำมะสอน
คุณดลนภา จักรเทพวงศ์ และครอบครัว
คุณดลฤดี สุจิตตานนท์รัตน์
คุณดวงฤดี เพ็ชรศรี
คุณถนอม ใยบัวเอี่ยม
คุณทวีศักดิ์ เหล่าเรืองเลิศ
คุณทองพรรณ คุณวิทยา
คุณทองเพ็ญ พจนาเกษม
อุทิศให้คุณทองอยู่ บุญบรรจง -
คุณสน กระจ่างรัตน์
คุณทิพยวรรณ ตั้งใจสุขสม
คุณทิพยวรรณ เกษตรเกษม
คุณทิพย์วิมล ขันเพ็ชร และครอบครัว
คุณทิพย์สุดา ชำนาญวนิชกุล
ครอบครัวธันธนาพรชัย
คุณธงชัย วงศ์พนาวัลย์
คุณธงชัย ฉันสุธรรม
คุณธนโชติ พัวตระกูล

ร่วมบุญ ๕๐๐-๕๙๙ บาท

คุณธนรัชต์ เหล่าฤทธิรัตน์
คุณธนานุช ชัยกิตติศิลป์
คุณธนาภร-คุณธนาเดช
วัฒนดำรงชาติ
คุณธนาภา โชคธนาชัยกุล
คุณธนิดา ศิระธรากุล
คุณธวัช-คุณธนียา-คุณธนวัฒน์-
คุณกุลภา ตันติวรสิทธิ์
คุณธัญญชล กรทิพย์
คุณธัญญรัตน์ พรพิมานชัย
คุณธัญมน รุ่งเรืองพฤกษ์
คุณธัญมน รุ่งเรือง
ครอบครัวธันธนาพรชัย
คุณธันยพัฒน์ พรลักขณาสิริ
และครอบครัว
คุณธารทิพย์ คุณกัญจนพร
แซ่มช้อย-คุณชนาพร ศรีรอบรู้
คุณธิดาพร-คุณดวงกมล แซ่โง้ว
คุณธิติมา อุ่นใจ
คุณธีรรัฐ เชี่ยวสกุล
คุณนครินทร์ มีความดี
คุณนงนุช โกวิทวณิช
คุณนฤมล เวียงสารวิน
คุณนงลักษณ์ วัจนะพรสิทธิ์
คุณนราวรรณ พลทรัพย์
คุณนริศรา จิราศักดิ์เกษม
คุณนฤมล บุญทวีกิจ
คุณนลินี เวชวิริยกุล
คุณนวลอนงค์ ศุกร์คราภรณ์
คุณนวสร กว้างสวาสดิ์
คุณนัทธรัช มูลทองชุน
คุณนันทภพ แซ่มช้อย
คุณนันท์มนัส กาญจนปาลกุล
คุณนันทิยา แสงเปล่งปลั่ง
คุณนัสสรา หงษ์ร่อน
อุทิศให้นายประเสริฐ-นางถนอมศักดิ์
อินทอง
คุณนิภา วรพันธ์
คุณนิรดา บวรโชคชัย อุทิศให้แก่
ลูกแทน และวิ
คุณพ่อบ่อหย่วน แซ่ตั้ง
คุณบัญชา ประกาศิตานนท์

ร่วมบุญ ๕๐๐-๕๙๙ บาท

คุณบุญญรัตน์ นภาคณาพร และครอบครัว
คุณบุญยิ้ม หวังเจริญ
คุณเบญจพร เจริญทวีทรัพย์
คุณปฏิพร อุ้ยตระกูล
คุณประคอง แซ่มช้อย
คุณประภารัตน์ สอนเวช และครอบครัว
คุณประยุทธ สูงพ้น
คุณปราณี ศันสนะพิทยากร
คุณปองพิชัย ประเสริฐวุฒิวัฒนา
คุณปัณฑ์ชนิตรา ศรีทองธรรม
คุณปัณทิตา ดีอนันต์ลาภ
ด.ช.ปัณณ์ พงศ์สวัสดิ์ และครอบครัว
คุณปัณณวัฒน์ ภูมราดี
คุณปัทมพร กาญจนปาลกุล
คุณปาริชาติ มาพบสุข
คุณปิยะนุช จงสมัคร
คุณเปมิกา แซ่มช้อย-คุณสมพร เพ็ชรประดับ และครอบครัว
คุณพรทิพย์ ธรนิตยกุล
คุณพรทิพย์ ลีลาธนางกูร
คุณพรปวีณ์ วิจักรกุล
คุณพรพิศ-คุณเรวัติ อาชวกุลเทพ
คุณพรเพ็ญ พัฒนโสภณ
คุณพรรณพร ตันติสิริมงคล
คุณพรรณิการ์ เกียรติกุล
คุณพรรณี ธาราพัฒน์
คุณพรรัตน์ บุษปะบุตร
คุณพรวลัย ประเสริฐวุฒิวัฒนา
คุณพรวิภา ศรัทธาพร และครอบครัว
ร.อ.พร้อมพล แพงสุดโท
พระชาญณรงค์ คำประเทือง
คุณพลพีร์ มหาวิเศษศิลป์
คุณพัชนี ฉันสุธรรม
คุณพัชร์ สามัคคีมิตร
คุณพัชรี-คุณประภาวดี วสนาท
คุณพัชรียา สุดปาน
คุณพัฒน์นรี แย้มโกสุมภ์
คุณพันธุ์ศักดิ์ สุนทรวงษ์
คุณพิจิตรา จันทร์ประภาพ
เด็กชายพิทวัส กุลนนท์

ร่วมบุญ ๕๐๐-๕๙๙ บาท

คุณพิทักษ์ ชูณรงค์
คุณพิมพ์พัณธุ์ หาญศรีสกุล
คุณพิเศษ-คุณศิริวันสาณฑ์
คุณพิสมัย จันทร์คำ
คุณพิสมัย สุขสภา
คุณพีรพงศ์ ลาภเจียม
คุณพึงพิศ วุฒิวงศ์
คุณเพชร์ ทฤษฎิคุณ
ครอบครัวเพ็ชรเล็ก
คุณเพ็ญพักตร์ นันธิราภากร
คุณภาวิชา กฤตธนาพัทธ์
คุณภัคจิรา อาจสาริกรณ์ และครอบครัว
คุณภัทราภา จันทราพานิชกุล
คุณภาวนา ตั้งจิตคงพิทยา
คุณภาวิณี สุจริตกุล และครอบครัว
คุณมงคลวาท แสงสุริยฤทธิ์
คุณมณฑา ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา
คุณมณีนุช ประกาศิตานนท์
คุณมนตรี ไพรนรินทร์
คุณมนัสนันท์ มหาสมิติ
คุณมนัสนันท์ ตั้งจิตคงพิทยา และครอบครัว
คุณมานี ลิ่มอรุณ
คุณมาลัย วิจักษณ์กุล
คุณมาสสุภา ศิลาสานต์
คุณมาสสุภา อังศุภศิริกุล
คุณมุทิตา เครือเหลา
คุณเมธิณี คุ้มเผ่า
คุณแม่ยุพาภรณ์
คุณเยาวลัดษ์ กรัณฑรัตน
คุณรมณีย์ ชัยวิทูรไกวัล
คุณรวิวรรณ ศรีสุชาติ
คุณรษิพร อุบลพงศ์
คุณรสริน เหล่าเรืองเลิศ
คุณรัชนีย์ ฉวีรัมย์
คุณรัชรินทร์ เหล่าวงศ์พัฒน์
คุณรัฐพร ภู่พงศ์ไพบูลย์
คุณรัตตินันท์ ยศะกลเสฏฐ์
คุณรัตนา ศรีเสาวนันท์
คุณรุ่งระวีฐ์ เจนเจริญภักญ์
คุณลิ้ม เซี่ยงเตี่ยง - คุณสุมาลี อรรจนียกุล และครอบครัว

ร่วมบุญ ๕๐๐-๕๙๙ บาท

คุณลือพล ปุณณกันต์
คุณวรพนิต สิมมะระ
คุณวรรณนภา เนตยานุวัฒน์
คุณวรรณนภา อัสสะกระวิน
คุณวรรณวิมล ทิพย์ชุน
คุณวราภรณ์ วิริยะชัย
คุณวลี สงสุวงค์
คุณวัชรพล ตั้งเด่นชัย และครอบครัว
คุณแม่วันดี ศิริกันตราภรณ์ และครอบครัว
คุณวายูน อุดมสัจจานันท์
คุณวารุณี นายะสุนทรกุล
คุณวารุรัตน์ สวาทยานนท์
คุณวาสนา เทพนมรัตน์
คุณวิชชุดา บุตรแสนลี
ครอบครัววิชชุดากรกุล
คุณวิภารัตน์ ศิริไกรวัฒน์
คุณวิภาวี ศรีสมบัติ
คุณวิมล รัตน์ลิ่มอรุณ
คุณวิมลรัตน์ จิตรัตนกุล
คุณวิรัลพัชร นันทินบัณฑิต
คุณวิลาวัณย์ เวศย์ชวลิต
คุณวิลาวัณย์ เยี่ยมยืนยง
คุณวิลาวัลย์ รวิวรารัตน์
คุณวิไล สุขชื่นอนันต์
คุณวิไลลักษณ์ โกสุมสุริยา
คุณวิศิษฏ์ จารุมัศย์
คุณวีรมลล์ เวียงสงค์
ร้านศรัยฉัตร ผ้าม่านนครสวรรค์
คุณศศิประภา สุริยัน
มรว.ศศิพฤนท์-คุณสุภาวดี จันทรทัต
คุณศศิพิมล เนาวกุล
คุณศศิลักษณ์ นุภาสันต์
คุณศศิวิมล วงษ์ดนตรี
คุณศศิวีณ์ อรรฆยเวที
คุณศักดิ์ชัย ประกาศิตานนท์
คุณศิรเศรษฐ์ ยาลังกา อุทิศให้ คุณสิว กมลกาญจน
คุณศิรสิทธิ์ ประกาศิตานนท์
คุณศิริพร หลายธนานนท์
คุณศิริรักษ์ เกียรติก้องไกล

ร่วมบุญ ๕๐๐-๕๙๙ บาท

คุณศิริสุดา ชัยแสนสุข
คุณศิวัตรา วงค์ขัติย์
คุณศุทธินี บุษปะบุตร
คุณศุภชัย โกมลมรรค
คุณศุภณัฐ งามธนกิจจา
คุณสด วิปุลานุสาสน์
คุณสมคิด นิตย์กานต์
คุณสมจิตต์ รักษ์สถาปัตย์
คุณสมใจ ศิริวิริยะ
คุณสมถวิล วงมาเจริญสิน
คุณสมนึก วงษ์ดนตรี
คุณสมบูรณ์ วัฒนวานิชย์กุล
คุณสมพร ปานม่วง
คุณสมพร ฉายากุล
คุณสมพิศ อุ่นอบ-คุณจิตราภรณ์ แซ่มช้อย
คุณสมหมาย ปรีชาศิลป์
คุณสมัชญา สัตย์ซื่อ-คุณถาวร ทองชัย และครอบครัว
คุณสรญา พรลักขณาสิริ และครอบครัว
คุณสรศักดิ์ กวีวรศาสตร์
คุณสฤก มหรรฆานุรักษ์
คุณสหัสศร เบญจพิพัฒน์กุล
คุณสัญชนาถ สินธวารยัน
คุณสันต์ ตันติเมฆบุตร
คุณสายลม สว่างจันทร์
คุณสาโรจน์-คุณอรุณี เหมาอุปถัมภ์ และครอบครัว
คุณสิทธิพล วงษ์ดนตรี
คุณสิริธร ผสมทรัพย์
คุณสิริมา เข็มรัตน์ และครอบครัว
คุณสิริฤทัยวดี เหล่าวงศ์พัฒน์

ร่วมบุญ ๕๐๐-๕๙๙ บาท

คุณสุกัญญา ลีลาวีระชัย
คุณสุเกียง ศรีมาดี
คุณสุชานาถ ทองจันทร์
คุณสุดใจ สหายฟ้า
คุณแม่สุดา พจนาเกษม
คุณสุทิชา พัทรพันธ์ และ ครอบครัว
คุณสุธิดา สถิตย์เวียงทอง
ครอบครัวสุธีรวงศ์กุล
คุณสุนันทา ศิริถาวรสุวรรณ
คุณสุนิสสา ชังพลับ
คุณสุพร พฤทธิพงศ์สิทธิ์
คุณสุภัทรา ประเสริฐธรรม
คุณสุภารัตน์ วังจินดา
คุณสุมาลี ธิติโอฬาร
คุณสุมาลี-คุณวนัสนันท์ หัตถกิจอุดม
คุณสุมิตรา พิริยพลพงศ์
คุณสุรชัย-คุณอนุสรา และครอบครัว
คุณสุรนทร์ อัครสมบูรณ์
คุณสุรพล-คุณสุกัญญา และครอบครัว
คุณสุรศักดิ์-คุณอัญชุลี และครอบครัว
คุณสุรีย์พร เหล่าวงศ์พัฒน์ และครอบครัว
คุณสุวิทย์ กอปรวิริยะกิจ
คุณสุวิทย์และนุชนาท ศรีวิไลฤทธิ์
คุณสู่คิม แซ่เอง และครอบครัว
คุณเสาวนีย์ วัจนะพรสิทธิ์
คุณแสงทอง มาพบสุข
คุณโสภา รุ้งทาบนภา
คุณโสภิดา เซี่ยงหลอ
คุณหทัยรัตน์ ฉันสุธรรม
คุณอนัญญา วัจนะพรสิทธิ์
คุณอโนมา จัตตารีส์
คุณอภิบุณย์ ประเสริฐวุฒิวัฒนา

ร่วมบุญ ๕๐๐-๕๙๙ บาท

คุณอมเรศ เหล่าเรืองเลิศ
คุณอลิศ เลิศฤทธิ์เรืองสิน
คุณอัครโชติ-คุณพิชญา จิ๋วแก้ว และครอบครัว
คุณอัมพร เลิศผาติ
คุณอัมพิกา รัตนาภรณ์
คุณอาภา ธนะวัฒนาวงศ์ และลูกหลาน
คุณอาริดา สิมะพิเชฐ
คุณอารี วิปุลานุสาสน์
คุณอารีรัตน์ สุกิจจวนิช
คุณอาสู่ จิระพงศ์ศักดิ์
คุณอำนาจ นิมากุล
คุณอำนาจ สุวัตถิพงศ์และครอบครัว
คุณอินทรี เจริญศรีสันต์
คุณอิษยา พาณิชกิจการชัย และครอบครัว
คุณอิสรีย์ เหล่าเรืองเลิศ อุทิศส่วนกุศลให้อุ-คุณแม่เซี่ยมจู แซ่ตั้ง
คุณอุดมศิลป์ สุขวิทย์
ศ.นพ. อุดมศิลป์-คุณมรกต ศรีแสงนาม และครอบครัว
คุณอุไร สิงห์ไพบูลย์พร
คุณอุษา จันทรศักดิ์
คุณแอนนา ประจักษ์วรวิทย์
คุณโอบอุ้ม กนกวลีวงศ์
คุณโอภา สันดุษฎี
คุณฮกเสี้ยง-คุณสมจิตต์ แซ่ฮง
คุณยายเฮียง แซ่เตียว (จงชิ่มเฮียง)
คุณพ่อโฮม-คุณแม่พริ้ง-พี่สุบรรณ์ อาชญามา
ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม

ปิดรับรายชื่อพิมพ์หนังสือ ๓ ก.ค. ๖๓
หากชื่อของท่านผิดพลาด / ตกหล่น กราบขออภัยเป็นอย่างสูง
ขออนุโมทนาบุญ แด่ผู้ร่วมบุญทุกท่าน

ปัจจัยที่ท่านบริจาค หากเหลือจากการพิมพ์หนังสือในครั้งนี้ ขอนำปัจจัยทั้งหมดเข้ากองทุนวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อความยั่งยืนของงานธรรมต่อไป

การกระทำการสาธยาย
เป็นอาหารของความเป็นพหูสูต

อิฏฐสูตร

พระไตรปิฎก ฉบับหลวง ๒๔/๗๓ /๑๒๑

ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์
เลขที่ ๘ ซอยเพชรเกษม ๕๘ แยก ๖ ถนนเพชรเกษม แขวงบางด้วน เขตภาษีเจริญ กรุงเทพฯ ๑๐๑๖๐
โทร. ๐๒ ๘๕๕ ๒๕๒๕ Line : @ybat www.ybat.org www.facebook.com/ybatpage